

Finanšu ministrija

NODOKĻU ATVIEGLOJUMU
ZIŅOJUMS
,
PAR 2023. GADU

2024. GADA DECEMBRIS

Saturs

Saīsinājumu saraksts	3
Ievads	4
1. Nodokļu atvieglojumu definīcija un būtība.....	5
2. Nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes.....	6
3. Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums	7
4. Nodokļu atvieglojumu izvērtējums	11
4.1. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi	14
4.2. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi	25
4.3. Dabas resursu nodokļa atvieglojumi	36
4.4. Akcīzes nodokļa atvieglojumi.....	42
4.5. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi	53
4.6. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi.....	62
4.7. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi	68
4.8. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi	75
4.9. Izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi	78
Nobeiguma secinājumi.....	79

Saīsinājumu saraksts

AI – apliekamais ienākums
AM – Aizsardzības ministrija
AN – akcīzes nodoklis
BO – brīvosta
CSDD – Ceļu satiksmes drošības direkcija
CSP – Centrālā statistikas pārvalde
DNM – diferencētais neapliekamais minimums
DRN – dabas resursu nodoklis
EEZ – Eiropas ekonomiskā zona
EN – elektroenerģijas nodoklis
ES – Eiropas Savienība
EEZ – Eiropas Ekonomikas zona
ESAO – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
FM – Finanšu ministrija
GID – gada ienākuma deklarācija
IeM – Iekšlietu ministrija
IKP – iekšzemes kopprodukts
IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis
LR – Latvijas Republika
LM – Labklājības ministrija
MK – Ministru kabinets
NACE - saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā
NBS – Nacionālie bruņotie spēki
NĪN – nekustamā īpašuma nodoklis
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
SEZ – speciālā ekonomiskā zona
SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
TEN – transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis
UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
UVTN – uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis
VID – Valsts ieņēmumu dienests
VSAOI – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
VARAM – Vides un reģionālās attīstības ministrija

Ievads

Nodokļu atvieglojumu ziņojums izstrādāts, lai veidotu sabiedrības labāku izpratni par nodokļu atvieglojumiem un valsts negūtajiem ieņēmumiem to piemērošanas rezultātā.

ES Padomes direktīvas 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām 14. panta otrā daļa nosaka, ka dalībvalstis publicē detalizētu informāciju par nodokļu izdevumu (atvieglojumu) ietekmi uz budžeta ieņēmumiem.¹ Fiskālā pārredzamība veicina sabiedrības izpratni par publisko resursu izmantošanu.

Regulāra nodokļu atvieglojumu efektivitātes izvērtēšana ir nepieciešama, lai pārliecinātos, vai tie sasniedz izvirzīto mērķi, nerada konkurences kropļojumus, būtiskas papildus izmaksas un administratīvo slogu. Tāpat jāapskata arī nodokļu atvieglojumi no budžeta ieņēmumu samazinājuma aspekta. Pastāvot dažādiem nodokļu atvieglojumiem, ir jāpalielina nodokļu slogs pārējiem nodokļu maksātājiem, lai iegūtu plānoto nodokļu ieņēmumu apjomu. Valdībai ir regulāri jāizvērtē esošo nodokļu atvieglojumu efektivitāte, atceļot tos nepietiekamas efektivitātes gadījumā, vienlaikus neapdraudot ilgtermiņa plānošanu, jo nodokļu atvieglojumu biežas izmaiņas, pat gadījumā, ja tās ir izrādījušās kļūdainas, apdraud valdības politikas uzticamību.

Ziņojums sastāv no ievada, četrām nodaļām, secinājumiem un pielikuma. Pirmajā nodaļā sniegta nodokļu atvieglojumu definīcija un to būtības skaidrojums. Otrajā nodaļā aprakstītas nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes. Trešajā nodaļā sniegts Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums. Ceturtajā nodaļā aprēķināti hipotētiskie valsts negūtie ieņēmumi būtiskāko nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. Galvenie secinājumi ir apkopoti ziņojuma beigās. Savukārt pielikumā uzskaitīti visi spēkā esošie nodokļu atvieglojumi un to izmaiņas no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 31. decembrim.

Lai sabiedrība iegūtu pilnīgāku un caurskatāmāku priekšstatu par valsts budžeta izstrādes procesu, ziņojumā iekļauta arī informācija par būtiskāko nodokļu atvieglojumu ietekmi uz nākamo gadu valsts budžetiem (prognozes). Šī informācija sniegta atbilstoši 2017. gada beigās publicētajam Valsts kontroles ziņojumam “*Budžeta plānošana Latvijā – vai esošā pieeja ir efektīva?*”, kas apstiprināts ar Valsts kontroles Revīzijas un metodoloģijas departamenta 22.12.2017. lēmumu Nr. 2.4.1-7/2016, un tam pievienotajam “*Finanšu ministrijas ziņošanas par ieteikumu ieviešanu laika grafiks*”. 4.1. *apakšnodaļā* sniegta informācija par valsts negūto ieņēmumu prognozēm, kas rodas piemērojot pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), 4.2. *apakšnodaļā* informācija par valsts negūto ieņēmumu prognozēm, kas rodas piemērojot iedzīvotāju ienākuma nodokļa būtiskākos atvieglojumus (diferencēto neapliekamo minimumu, pensionāra neapliekamo minimumu un atvieglojumu par apgādībā esošām personām), bet 4.3. *apakšnodaļā* informācija par valsts negūto ieņēmumu prognozēm, kas rodas piemērojot dabas resursu nodokļa atbrīvojumus.

¹ Padomes Direktīva 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām
Pieejams: Padomes Direktīva 2011/85/ES - EUR-Lex

1. Nodokļu atvieglojumu definīcija un būtība

Starptautiskajā praksē tiek izmantots plašāks nodokļu atvieglojumu apzīmējums – „nodokļu izdevumi” (*tax expenditures*). Lai gan nav vispārpieņemtas definīcijas, kas ir nodokļu izdevumi, tos var definēt kā tiesību normas, regulējumus vai praksi, kas samazina vai atliek nodokļu nomaksu salīdzinoši šauram nodokļu maksātāju skaitam². Vēl var teikt, ka nodokļu izdevumi ir valsts nesaņēmtie ienākumi nodokļu atvieglojumu pastāvēšanas dēļ. Tā kā nodokļu izdevumi nav faktiski budžeta izdevumi, tad izdevumu apmērs ir nosacīts, pieņemot novērtējumu par maksājumiem vispārīgā gadījumā.³

Par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt jebkuras novirzes no attiecīgās valsts likumos noteiktā vispārējā nodokļu režīma, kas kādam nodokļu maksātājam vai maksātāju grupai paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa nomaksas kārtību, vadoties pēc kritērija, ka nodokļu maksātājs vai to grupa atbilst nodokļu likumā noteiktai pazīmei (ienākumu apmērs, ģimenes stāvoklis, saimnieciskās darbības veids, reģions u.tml.).⁴

Nodokļu izdevumiem var būt dažādas formas:

- 1) izņēmumi ar nodokli apliekamajā bāzē;
- 2) ar nodokli neapliekamā bāzes daļa (piemēram, neapliekamais minimums);
- 3) samazinātās likmes;
- 4) nodokļu “brīvdienas”;
- 5) speciālās ekonomiskās zonas;
- 6) nodokļu kredīti;
- 7) atlikts nodokļa maksājums;
- 8) samazinājums nodokļu saistībās.

Nodokļu atvieglojumi bieži vien ir radīti, lai zināmā mērā kompensētu augstās likmes dažādu nodokļu kategorijās, bet pastāv arī citi būtiski faktori – tirgus nepilnību labošana, ienākumu pārdales veicināšana, atsevišķu nozaru un reģionu ekonomiskā stimulēšana, kā arī administratīvā sloga samazināšana.

Nodokļu atvieglojumi tiek uzskatīti arī par vienkāršu risinājumu nodokļu politikas problēmām, jo tos ir samērā viegli iekļaut budžeta projektā, kas šķietami nerada papildus izmaksas atšķirībā no infrastruktūras attīstības, cilvēkresursu apmācības vai citām programmām, kas veicina investīcijas. Tomēr ir būtiski izvērtēt, vai ieguldījums (budžeta ieņēmumu samazinājums) atsver konkrēto ekonomikas, sociālās politikas vai citu mērķu sasniegšanu.

Bieži vien nodokļu atvieglojumi tiek ieviesti ar mērķi veicināt investīciju piesaisti, taču jāņem vērā fakts, ka daudz svarīgāki faktori par nodokļu atvieglojumiem, pieņemot lēmumu par kapitāla investēšanu, ir ekonomiskā stabilitāte, piemērota infrastruktūra, dabas resursi, darba spēka kvalifikācija, tiesu varas reputācija u.tml. faktori.

² OECD (2010). *Tax expenditures in OECD countries*, OECD publishing with reference to Anderson, B. (2008)

³ Schick A., *Performance Budgeting and Accrual Budgeting: Decision Rules or Analytic Tools*, 2007

⁴ OECD, Seminar “Tax Incentives – Promises and Pitfalls”

2. Nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes

Pamatā nodokļu atvieglojumi tiek vērtēti pēc zaudēto ieņēmumu metodes (*revenue forgone method*), kas ir līdzekļi, kuri nenonāk budžetā. Taču iespēju robežās ir jāvērtē to ietekme uz visu ekonomiku kopumā, kas ne vienmēr ir pilnībā identificējams rādītājs.⁵

Praksē tiek pielietotas arī ieņēmumu pieauguma (*revenue gain method*) un līdzvērtīgo izdevumu (*outlay equivalence method*) metodes. Ieņēmumu pieauguma metode balstās uz novērtējumu par iespējamo budžeta ieņēmumu palielinājumu, ja konkrētais nodokļu atvieglojums tiktu atcelts, ņemot vērā nodokļu maksātāja uzvedību, kas mainītos minētā nodokļa atvieglojuma atcelšanas rezultātā (piemēram, atceļot vai samazinot atlaidi darbaspēka nodokļiem, pastāv risks, ka pieaugtu nelegālā nodarbinātība un “*aplūkšņu*” algas). Līdzvērtīgo izdevumu metode novērtē izdevumus naudas izteiksmē, kas būtu nepieciešami, lai sasniegtu tādu pašu mērķi, kas tiek panākts ar nodokļu atvieglojumiem, bet ne ar nodokļu politikas palīdzību.

Tāpat daudzas valstis nosaka atvieglojumu ierobežojumu attiecībā pret IKP vai attiecīgā nodokļa ieņēmumiem budžetā.

Latvijā nodokļu atvieglojumu ietekme tiek vērtēta pēc zaudēto ieņēmumu metodes, kuri nenonāk budžetā šo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. Šajā gadījumā netiek ņemti vērā citi faktori, piemēram, iespēja izvēlēties citu nodokļu atvieglojumu piemērošanu.

Ziņojumā detalizētāk tiek aplūkoti būtiskākie nodokļu atvieglojumi, kā arī tie, kuru piemērošanas rezultātā valsts negūtie ieņēmumi (fiskālā ietekme) ir nosakāmi. Pārējo nodokļu atvieglojumu saraksts ir apkopots pielikumā.

Bāzes dati uzņēmumu ienākuma nodokļa, pievienotās vērtības nodokļa, akcīzes nodokļa un elektroenerģijas nodokļa atvieglojumu ietekmes aprēķiniem iegūti no attiecīgo nodokļu deklarācijām, kā arī Zāļu valsts aģentūras. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi tiek vērtēti, izmantojot iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijas un paziņojumus par fiziskajām personām izmaksātajām summām. Par dabas resursu nodokļa atvieglojumiem informācija iegūta no VARAM, par transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumiem – no CSDD, par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumiem – no Valsts kases pašvaldību pārskatiem un pašvaldībām, bet par izložu un azartspēļu nodokļa atbrīvojumiem – no Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas. Vērtējot atsevišķas pozīcijas dažu nodokļu atvieglojumu noteikšanā, tiek izmantoti arī FM aprēķini.

Valsts negūtie ieņēmumi nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā aplūkoti vairāku gadu griezumā (no 2021. līdz 2023. gadam), lai būtu uzskatāmāk redzamas to izmaiņu tendences (nesaņemto ienākumu vērtība naudas izteiksmē, kas samazina budžeta ieņēmumus tekošajā periodā).

⁵ OECD, „Policy Framework for Investment”, 2006
A.Klemm, „Causes, Benefits, and Risks of Business Tax Incentives”, 2009

3. Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums

Nodokļu sistēmu Latvijā veido nodokļi, kuru ieņēmumi ir paredzēti valsts vai pašvaldību funkciju finansēšanai, lai nodrošinātu finansējumu tādiem valsts sniegtajiem pakalpojumiem kā, piemēram, ceļu uzturēšana, sociālie pakalpojumi, drošība, izglītība un veselības aprūpe.

Daļa valsts iekasēto nodokļu ir personalizēti un saistīti ar saņemamā pakalpojuma apjomu, piemēram, slimības pabalsti, bērnu kopšanas pabalsti, pensijas, bezdarbnieku pabalsti.

Savukārt tādi publiskie pakalpojumi, no kuriem iegūst visi valsts iedzīvotāji, piemēram, neatliekamā medicīniskā palīdzība, valsts ārējā drošība (armija) un iekšējā drošība (valsts un pašvaldību policija), valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta darbība, tiek finansēti no kopējiem valsts budžeta ieņēmumiem.

Laika gaitā atbilstoši ekonomiskajai situācijai mainījušies nodokļu veidi, likmes, kā arī ar nodokļiem apliekamie objekti. Tomēr joprojām viens no būtiskiem valsts finanšu kvalitātes aspektiem ir stabila un prognozējama nodokļu ieņēmumu nodrošināšana budžetā valdības prioritāro sociālo un ekonomisko pasākumu finansēšanai. Ne mazāk būtiski ir nodrošināt Latvijas nodokļu sistēmas konkurētspēju ar kaimiņvalstīm.

Kā neatņemama sastāvdaļa nodokļu sistēmas pilnveides procesā jāmin arī nodokļu likumu saskaņošana ar ES prasībām jeb harmonizācija.

2023. gadā Latvijas nodokļu sistēmu veido 14 nodokļi:

- 1) valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas;
- 2) pievienotās vērtības nodoklis;
- 3) iedzīvotāju ienākuma nodoklis;
- 4) uzņēmumu ienākuma nodoklis;
- 5) akcīzes nodoklis;
- 6) nekustamā īpašuma nodoklis;
- 7) muitas nodoklis;
- 8) dabas resursu nodoklis;
- 9) izložu un azartspēļu nodoklis;
- 10) elektroenerģijas nodoklis;
- 11) mikrouzņēmumu nodoklis;
- 12) transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis;
- 13) uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis;
- 14) solidaritātes nodoklis.

Nodokļu ieņēmumi tiek ieskaitīti un sadalīti pa sekojošiem budžetiem:

- ✓ valsts pamatbudžets;
- ✓ valsts speciālais budžets;
- ✓ pašvaldību pamatbudžets;
- ✓ pašvaldību speciālais budžets.

Latvijā spēkā esošo nodokļu veidi un to ieņēmumu procentuālais sadalījums starp budžetiem atspoguļots 1. tabulā.

1. tabula

Nodokļu veidi un to ieņēmumu sadalījums pa budžetiem 2023. gadā

Nodokļa veids			Valsts pamatbudžets	Pašvaldību budžeti	Valsts speciālais budžets
1. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ¹			2,9%		97,1%
2. Pievienotās vērtības nodoklis			100%		
3. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ²			25%	75%	
4. Uzņēmumu ienākuma nodoklis			100%		
5. Akcīzes nodoklis			100%		
6. Nekustamā īpašuma nodoklis				100%	
7. Muitas nodoklis ³			100%		
8. Dabas resursu nodoklis	par dabas resursu ieguvu vai izmantošanu, vai vides piesārņošanu		60%	40%	
	par radioaktīvo vielu izmantošanu			100%	
	par zemes dzīļu derīgo īpašību izmantošanu, iesūknējot ģeoloģiskajās struktūrās dabasgāzi			100%	
	par atkritumu sadedzināšanu, oglekļa dioksīda (CO ₂) emisijām gaisā, videi kaitīgām precēm, iepakojumu, vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem un transportlīdzekļiem, akmeņoglēm, koksu un lignītu (brūnoglēm), uguņošanas ierīcēm, ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijā un par prettiesisku dabas resursu ieguvu un lietošanu		100%		
	par sadzīves atkritumu un ražošanas atkritumu, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu ⁴		90%	10%	
	par bīstamo atkritumu un ražošanas atkritumu, kas ir uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu		85%	15%	
9. Izložu un azartspēļu nodoklis	no azartspēlēm		95%	5%	
	no azartspēlēm, kuras organizē, izmantojot telekomunikācijas		100%		
	no vietējā mēroga izlozēm			100%	
	no valsts mēroga izlozēm		100%		
10. Elektroenerģijas nodoklis			100%		
11. Mikrouzņēmumu nodoklis ⁵			100%		
12. Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis			100%		
13. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis			100%		
14. Solidaritātes nodoklis ⁶ , tā sadalījums:	1%	veselības aprūpei	100%		
	10%	iedzīvotāju ienākuma nodoklim	25%	75%	
	14%	valsts pensijām			100% ⁷

¹ Daļa ieņēmumu tiek ieskaitīta valsts fondēto pensiju shēmā. No 2018. gada VSAOI daļa 1% apmērā ir maksājums veselības aprūpes finansēšanai, kas tiek ieskaitīta valsts pamatbudžetā, bet pārējais maksājums sociālajai apdrošināšanai valsts speciālajā budžetā.

² No 2021. gada 1. janvāra saskaņā ar likuma "Par valsts budžetu 2021. gadam" 13. pantu IIN ieņēmumu sadalījums ir 25% valsts pamatbudžetā un 75% pašvaldību budžetos (iepriekš bija 20% un 80%).

³ No muitas nodokļa kopējiem ieņēmumiem 80% tiek ieskaitīti ES budžetā.

⁴ No 2022. gada 1. janvāra saskaņā ar Dabas resursu nodokļa likuma 28. panta 4.¹ daļu sadalījums mainīts no 100% valsts pamatbudžetā uz 90% valsts pamatbudžetā un 10% tās vietējās pašvaldības pamatbudžetā, kuras teritorijā tiek veikta atkritumu apglabāšana.

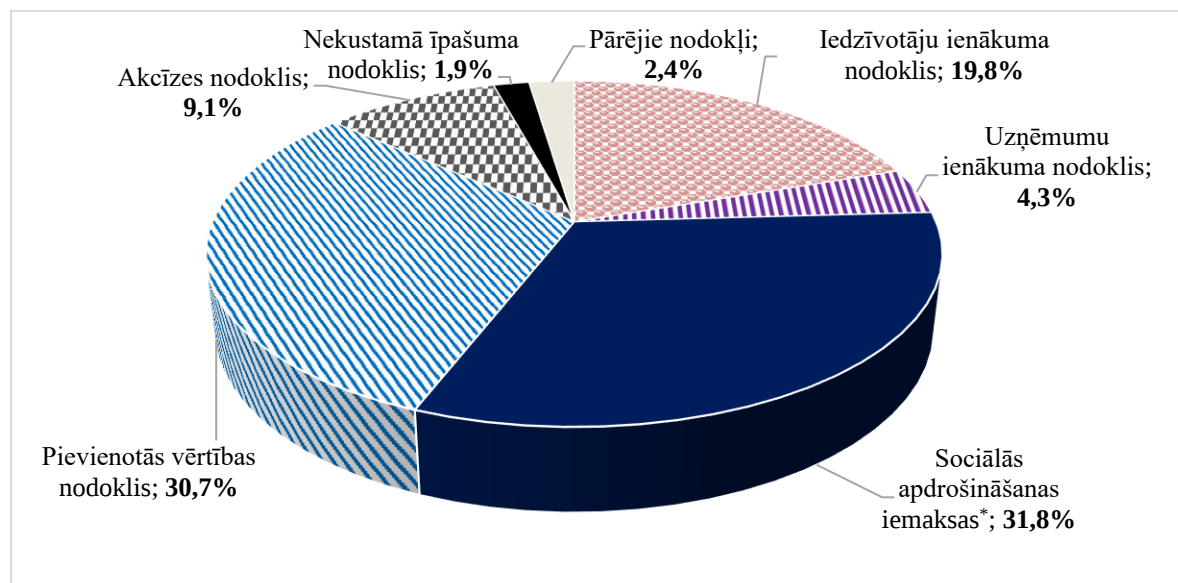
⁵ MUN tiek sadalīts: 80% valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un 20% iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

⁶ 2022. un 2023. gadā solidaritātes nodoklis tika piemērots ienākumiem, kas pārsniedz 78 100 euro gadā.

⁷ No 2021. gada valsts pensiju speciālajā budžetā 14% tiek novirzīti nepersonalizēti, kas 2019. – 2020. gadā tika reģistrēti nodokļa maksātāja personīgajā kontā saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām".

Avots: FM dati

Būtiskākie ieņēmumi valsts budžetā veidojas no valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu, pievienotās vērtības nodokļa un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, kas kopā 2023. gadā veidoja 82,3% no visiem nodokļu ieņēmumiem (skat. 1. att.).

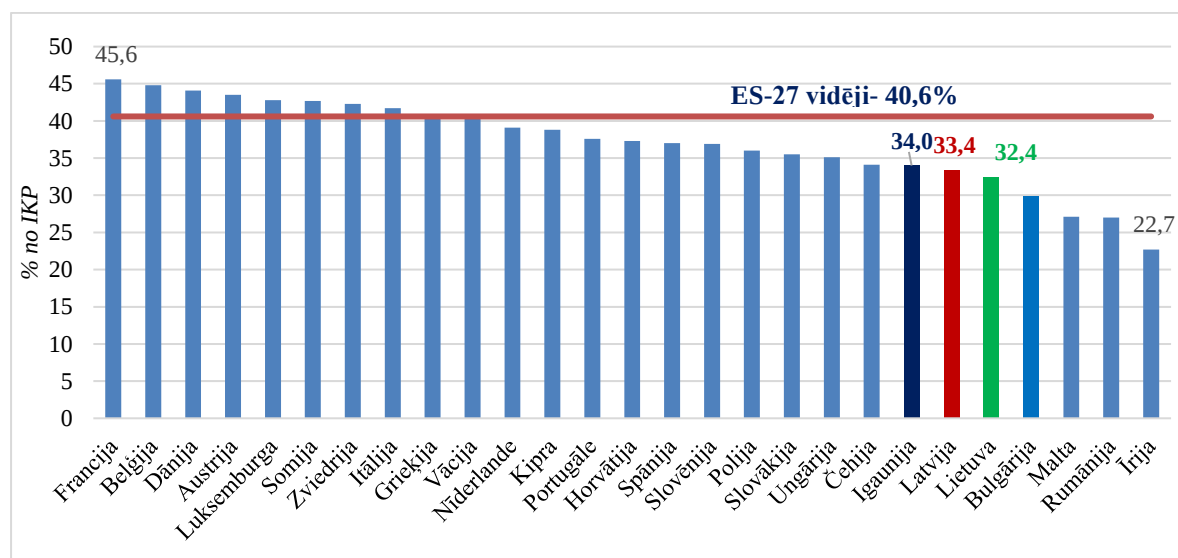

* neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

1. att. Nodokļu ieņēmumi proporcionālā sadalījumā pa to veidiem 2023. gadā

Avots: FM dati

Nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2023. gadā Latvijā, salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, bija viens no zemākajiem – 33,4% (skat. 2. att.). Zemāks rādītājs bija tikai Lietuvā – 32,4%, Bulgārijā – 29,9%, Maltā – 27,1%, Rumānijā – 27,0% un Īrijā – 22,7% no IKP. Vidēji nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2023. gadā ES dalībvalstīs bija 40,6% (2022. gadā – 41,4%).

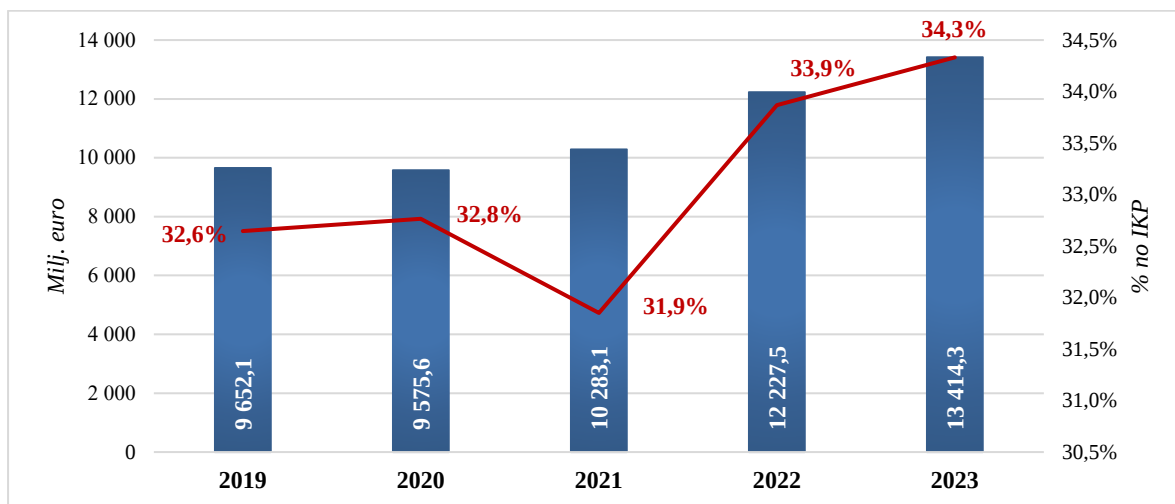
*Īrijai no 2015.gada mainījies IKP aprēķināšanas metodoloģija, kā rezultātā būtiski samazinājies nodokļu īpatsvars IKP.

2. att. Nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP ES dalībvalstīs 2023. gadā, % no IKP

Avots: Eurostat (nodokļa slogs % no IKP var atšķirties no FM aprēķinātā, pastāvot atšķirībām aprēķināšanas metodoloģijā)⁶

⁶ Eurostat dati. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag/default/table?lang=en

3. attēlā redzami kopbudžeta nodokļu ieņēmumi no 2019. līdz 2023. gadam absolūtā izteiksmē un to īpatsvars pret IKP (skat. 3. att.).

3. att. **Nodokļu ieņēmumi*** Latvijā 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

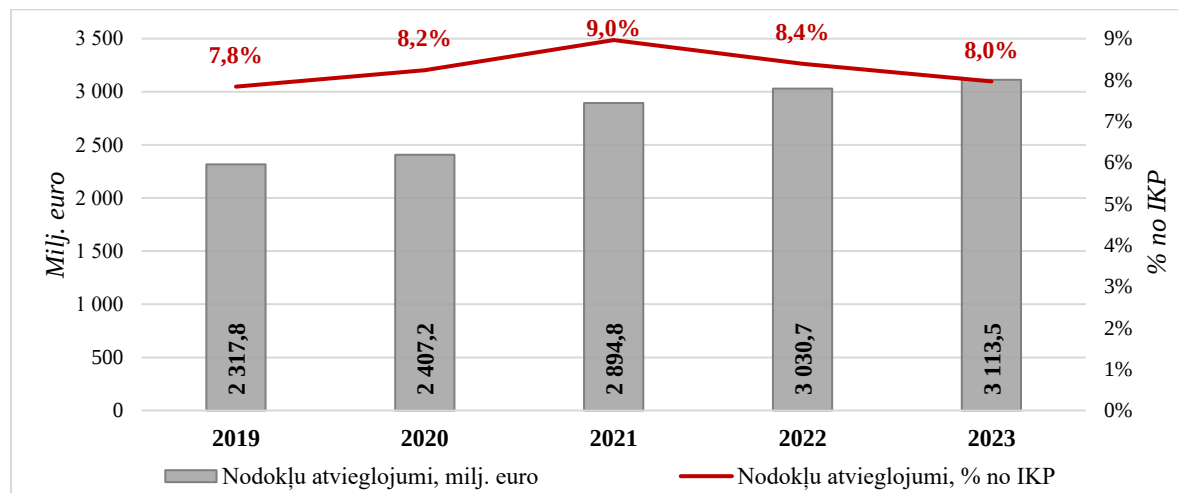
*Ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

Avots: FM dati (nodokļu slogs % no IKP var atšķirties no Eurostat aprēķinātā, pastāvot atšķirībām aprēķināšanas metodoloģijā)

4. Nodokļu atvieglojumu izvērtējums

FM kopējos valsts negūtos ieņēmumus, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, aprēķina jau no 2013. gada. Tomēr, tā kā laika gaitā ir mainījusies gan aprēķina metodoloģija, gan likumdošana attiecībā uz nodokļa atvieglojumiem, 4. attēlā ir parādītas valsts negūto ieņēmumu izmaiņas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā no 2019. gada.

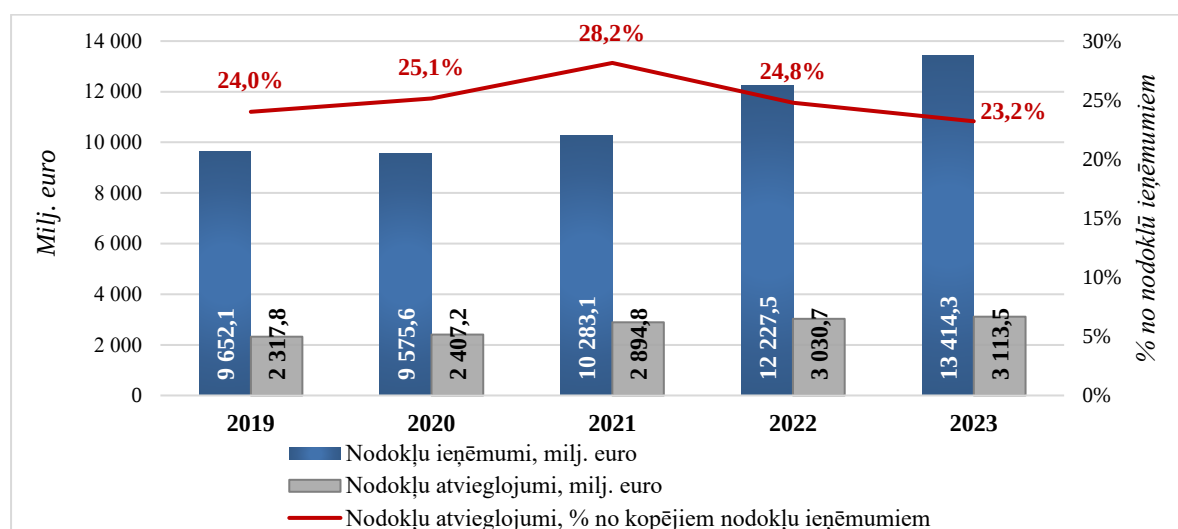
Kā redzams 4. attēlā, laikā periodā no 2019. līdz 2023. gadam kopējie aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, absolūtā summā pieaug, bet attiecībā pret IKP svārstās ap 8%.

4. att. Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada decembri

2023. gadā kopējie aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, bija aptuveni 3 miljardi euro, kas ir gandrīz 1/4 no kopējiem nodokļu ieņēmumiem.

5. att. Nodokļu ieņēmumi un kopējie aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. – 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem nodokļu ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada decembri

2023. gadā kopējie aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas būtiskāko nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, bija **3 113,5 milj. euro**, kas ir **7,97%** no IKP (skat. 2. tab.).

2. tabula

**Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā,
2021. – 2023. gadā***

Nr. p.k.	Nodoklis	2021			2022			2023		
		Milj. euro	% no NI**	% no IKP	Milj. euro	% no NI**	% no IKP	Milj. euro	% no NI**	% no IKP
	KOPĀ, no tā:	2 894,8	28,2	8,97	3 030,7	24,6	8,39	3 113,5	23,2	7,97
1.	Pievienotās vērtības nodoklis	960,3	34,8	2,97	1 202,5	33,8	3,33	1 305,1	33,6	3,34
2.	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	976,4	50,7	3,02	1 149,9	50,8	3,18	1 202,9	48,1	3,08
3.	Dabas resursu nodoklis	266,3	610,1	0,82	272,6	501,2	0,76	284,3	459,5	0,73
4.	Akcīzes nodoklis	209,5	19,0	0,65	227,7	20,1	0,63	207,1	17,9	0,53
5.	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	418,8	149,0	1,30	132,8	35,1	0,37	68,7	12,6	0,18
6.	Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	17,3	17,3	0,05	18,2	17,9	0,05	18,9	18,5	0,05
7.	Nekustamā īpašuma nodoklis	19,4	8,6	0,06	18,2	7,9	0,05	17,7	7,5	0,05
8.	Uzņēmumu transportlīdzekļu nodoklis	5,5	24,5	0,02	6,5	29,0	0,02	6,3	25,1	0,02
9.	Elektroenerģijas nodoklis	2,3	46,2	0,01	2,2	44,2	0,01	2,4	49,6	0,01

* Šeit un turpmākajās tabulās atsevišķos gadījumos skaitļu noapaļošanā iespējamas nelielas atšķirības starp uzrādīto kopējo apjomu un saskaitāmo kopsummu. Rādītāju izmaiņas un īpatsvari aprēķināti no datiem, kas nav pārvērsti miljonos.

** % no analizētā nodokļa ieņēmumiem, ailē KOPĀ – % no analizēto nodokļu kopējiem ieņēmumiem.

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada decembri

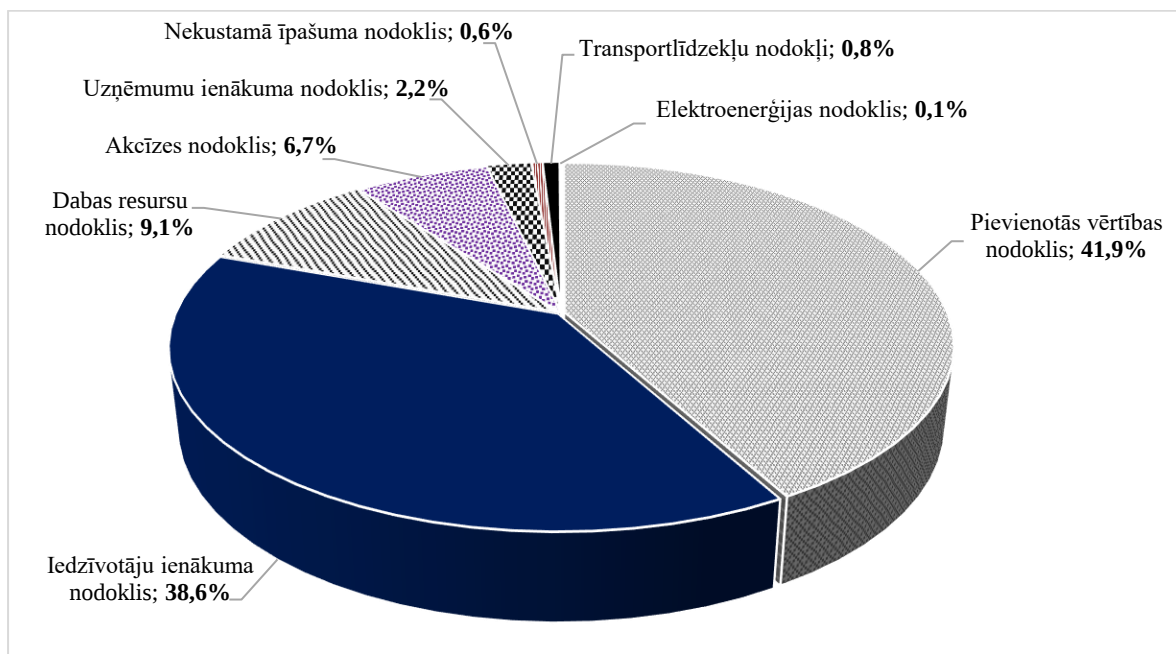
2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir palielinājušies par 82,8 milj. euro jeb par 2,7%. Šeit gan jāmin, ka arī kopējie nodokļu ieņēmumi 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, pieauguši par 9,7%.

Ja 2021. gadā ievērojami pieauga valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā (418,8 milj. euro), tad 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājusies par 64,1 milj. euro jeb 48,3%. Izmaiņu iemesli detalizētāk aplūkoti sadaļā par uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumiem.

2023. gadā būtiski pieauga valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā (par 102,5 milj. euro jeb 8,5%), iedzīvotāju ienākuma nodokļa piemērošanas rezultātā (par 53,0 milj. euro jeb 4,6%) un, kas rodas dabas resursu nodokļa piemērošanas rezultātā (par 11,7 milj. euro jeb 4,3%).

2023. gadā procentuāli lielākie valsts negūtie ieņēmumi bija tie, kas rodas pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā, – attiecīgi **41,9%** un **38,6%** no visiem identificējamiem nodokļu atvieglojumiem. Tiem seko dabas resursu nodokļa, akcīzes nodokļa un uzņēmumu ienākuma nodokļa

atvieglojumi – attiecīgi 9,1%, 6,7% un 2,2%. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas pārējo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir salīdzinoši nelieli (*skat. 6. att.*).

6. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM dati uz 2024. gada decembri

Turpmāk analizēti katra nodokļa atvieglojumi, vadoties pēc tā, kā tie sadalās pēc valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas to piemērošanas rezultātā 2023. gadā.

4.1. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi

Pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk – PVN) atvieglojumu piemērošanas rezultātā valsts negūtīe ieņēmumi 2023. gadā bija lielākie un veidoja **41,9%** no kopējā nodokļu atvieglojumu sadalījuma (*skat. 6. att.*).

PVN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas *ekonomisko un sociālo mērķu sasniegšanai*, kā arī valsts ilgtspējīgas attīstības īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu atbalstu iedzīvotājiem.

PVN atvieglojumos ir ietverti ar PVN neapliekamie darījumi, kuru apmērs veido 86,6% no kopējā atvieglojuma apmēra, kā arī PVN samazinātās likmes, kas veido 13,4% no kopējā atvieglojuma apmēra.

Ar PVN neapliekamās preču piegādes un pakalpojumi

Saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa likuma* 52. pantu, 52¹ un 52.² pantu⁷ PVN netiek piemērots tādām preču piegādēm un pakalpojumiem, kuru atbrīvojumu no PVN paredz Padomes direktīvas 2006/112/EK *par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu* IX sadaļa “Atbrīvojumi”, kā arī Latvijai piešķirtā atkāpe. 2023. gadā 25 dažādu preču un pakalpojumu veidi netiek aplikti ar PVN (*detalizētāk skat. pielikumā*):

- 1) pasta pakalpojumi;
- 2) pasta apmaksas zīmes;
- 3) medicīnas pakalpojumi;
- 4) tādi ar medicīnu saistīti pakalpojumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu medicīnas pakalpojumus, piemēram, transportēšana, ēdināšana, izmitināšana ārstniecības iestādē, laboratoriskie izmeklējumi;
- 5) cilvēku orgānu, mātes piena un cilvēku asiņu piegāde;
- 6) zobārstniecības pakalpojumi;
- 7) zobu tehniķu un zobu higiēnistu sniegtie pakalpojumi, kā arī zobārstu un zobu tehniķu piegādātās zobu protēzes;
- 8) sociālās aprūpes, rehabilitācijas un palīdzības pakalpojumi;
- 9) preču piegādes un pakalpojumu sniegšana bērnu un jauniešu tiesību aizsardzības mērķiem, ko veic sabiedriskā labuma organizācijas;
- 10) pirmsskolas izglītības iestāžu sniegtie bērnu uzturēšanās un pirmsskolas izglītības pakalpojumi;
- 11) valsts atzītu izglītības iestāžu pakalpojumi;
- 12) izglītības pakalpojumi, kuru sniegšanu valsts atzītām izglītības iestādēm nodrošina citu valstu izglītības iestādes;
- 13) izglītības pakalpojumi, ko sniedz pedagogi, pasniedzot privātstundas vispārējās izglītības, profesionālās izglītības un augstākās izglītības mācību programmu ietvaros;
- 14) skolēnu pārvadājumu pakalpojuma daļa, ko finansē no pašvaldību budžetiem un ko veic licencēti pārvadātāji;
- 15) bezdarbnieku profesionālās apmācības vai pārkvalificēšanas pakalpojumi, ko organizē Nodarbinātības valsts aģentūra;
- 16) kultūras pakalpojumi (teātra un cirka izrādes, koncerti, dažādi sarīkojumi, muzeju, bibliotēku, zooloģisko un botānisko dārzu apmeklējumi u.c.);

⁷ Regulējums atbilst 2006. gada 28. novembra Padomes direktīvai 2006/112/EK *par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu, pārņemot obligātas normas* un nodrošinot regulējuma harmonizāciju.

- 17) autoru saņemtā atlīdzība par darbu un tā izmantošanu, kā arī izpildītāja un fonogrammu producenta saņemtā atlīdzība par blakustiesību objektu un tā izmantošanu;
- 18) zelta, monētu un banknošu piegāde Latvijas Bankai;
- 19) apdrošināšanas un pārapdrošināšanas pakalpojumi, kā arī apdrošināšanas un pārapdrošināšanas starpniecības pakalpojumi, apdrošināšanas papildpakalpojuma starpniecības pakalpojumi;
- 20) finanšu darījumi (piemēram, kredītēšana un naudas aizdevumu piešķiršana (ieskaitot starpniecību), kā arī kredīta pārvalde, darījumi ar kredīta garantijām vai citu naudas nodrošinājumu (ieskaitot starpniecību), kā arī kredīta garantiju pārvalde, pakalpojumi (ieskaitot starpniecību), kas attiecas uz noguldījumu un norēķinu kontiem un citu atmaksājamo līdzekļu piesaistīšanu, skaidras un bezskaidras naudas maksājumu veikšanu, uzticības (trasta) operācijām u.c.);
- 21) ieguldījumu fondu, valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu, slēgto un atklāto pensiju fondu, riska kapitāla fondu, kā arī apdrošināšanas sabiedrību un citu ieguldījumu portfeļu, kuri ir kolektīvi ieguldījumi vai arī izveidoti uz šādu fondu noteikto prasību pamata (ieskaitot tehniskās rezerves un garantiju fondus), pārvalde;
- 22) azartspēles, izlozes un loterijas, tai skaitā azartspēles un izlozes, kuru organizēšana notiek ar elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību;
- 23) nekustamā īpašuma pārdošana;
- 24) iedzīvotājiem sniegtie telpu īres pakalpojumi;
- 25) pakalpojumi, par kuru ēkas īpašniekam pienākas maksāt atlīdzību par likumiskās zemes lietošanas tiesībām.

Pievienotās vērtības nodokļa likuma 52.² pants nosaka, ka ar PVN neapliek preču piegādi nodokļa maksātājam, par kuru saskaņā ar likuma 6. panta sestās daļas⁸ nosacījumiem uzskatāms, ka tas pats saņēmis un piegādājis preces personai, kas nav nodokļa maksātājs.

Pievienotās vērtības nodokļa likuma 53. pants nosaka ar PVN neapliekamo preču importu, savukārt šā likuma 54. pants nosaka ar PVN neapliekamo preču iegādi ES teritorijā (pilnu sarakstu skat. pielikumā).

PVN samazinātās likmes

Saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa likumu* Latvijā tiek piemērota PVN **standartlikme 21%** apmērā un divas PVN samazinātās likmes – **12% un 5%** apmērā, kā arī PVN 0% likme saskaņā ar PVN likuma 43. - 50. pantu, ievērojot 51. pantā noteiktos ierobežojumus.

2023. gadā PVN samazināto likmi **12% apmērā** piemēro:

- 1) medikamentu piegādēm;
- 2) medicīnisko ierīču piegādēm;
- 3) zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādēm;
- 4) pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumiem iekšzemē;
- 5) izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs;
- 6) koksnes kurināmā piegādēm iedzīvotājiem;
- 7) siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem.

⁸ *Pievienotās vērtības nodokļa likuma 6.panta sestā daļa: “Ja nodokļa maksātājs, izmantojot elektronisku saskarni, piemēram, tirdzniecības vietu, platformu vai portālu, veicina tāda nodokļa maksātāja, kas neveic saimniecisko darbību ES, veikto preču piegādi ES personai, kas nav nodokļa maksātājs, uzskata, ka nodokļa maksātājs pats saņēmis un piegādājis preces”*

PVN samazināto likmi **5% apmērā** piemēro:

- 1) iespieddarba vai elektroniska formāta grāmatu piegādēm, tostarp grāmatu piegādei tiešsaistes režīmā vai lejupielādējot (*spēkā no 2022. gada 1. janvāra, pirms tam mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādēm piemēroja PVN samazināto likmi 12% apmērā*);
- 2) iespieddarba vai elektroniska formāta, tostarp tiešsaistes režīmā vai lejupielādējot, preses izdevumu, masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju, kā arī publikāciju interneta vietnē piegādēm, kā arī to abonentmaksai (*spēkā no 2022. gada 1. janvāra, pirms tam avīžu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādēm piemēroja PVN samazināto likmi 12% apmērā*);
- 3) *Pievienotās vērtības nodokļa likuma* pielikumā minētajiem svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem (Latvijai raksturīgiem).

PVN samazināto likmi 5% apmērā no 2018. gada 1. janvāra piemēro svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem (Latvijai raksturīgiem), arī tādiem, kas ir mazgāti, mizoti, lobīti, griezti un fasēti, bet kas nav termiski vai kā citādi apstrādāti, piemēram, saldēti, sālīti vai kaltēti un kuri ir minēti *Pievienotās vērtības nodokļa likuma pielikumā* “*Augļi, ogas un dārzeņi, kuriem piemēro nodokļa samazināto likmi 5 % apmērā*”.

PVN samazinātās likmes 5% apmērā svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem ieviešanas mērķis bija samazināt ēnu ekonomiku, palielināt legālajā tirgū darbošos komersantu konkurētspēju, mazināt augļu, ogu un dārzeņu cenas, tādējādi padarot tos pieejamākus iedzīvotājiem un vienlaikus palielinot vietējo augļu, ogu un dārzeņu patēriņu. Bija paredzēts, ka PVN samazinātā likme 5% apmērā svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm būs spēkā līdz 2020. gada 31. decembrim, bet *likumprojekta “Par valsts budžetu 2021. gadam”* izstrādes gaitā MK atbalstīja tās saglabāšanu līdz 2023. gada 31. decembrim, vienlaikus nosakot sasniedzamos rezultātīvos rādītājus.

Atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 24. septembra ārkārtas sēdes protokollēmuma Nr. 63 1.§ „*Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2022. gadam un ietvaram 2022.-2024. gadam”*” 11. punktam, kas paredz atbalstīt Kultūras ministrijas priekšlikumu par spēkā esošās PVN samazinātās likmes 12% apmērā iespieddarbiem samazināšanu līdz 5% apmēram, no 2022. gada 1. janvāra ir spēkā PVN samazinātā likme 5% apmērā grāmatu, preses izdevumu piegādēm, kā arī masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādēm un publikācijām interneta vietnēs. Iniciatīvas ieviešanas mērķis ir veicināt kvalitatīvu grāmatu un periodisko izdevumu pieejamību sabiedrībai un daudzveidību, tādējādi nodrošinot sabiedrības kultūras, izglītības un informētības vajadzības. Atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 29. septembra sēdes protokola Nr. 65, 6.§ Kultūras ministrijai bija jāsagatavo un kultūras ministram līdz 2024. gada 30. jūnijam bija jāiesniedz izskatīšanai MK informatīvais ziņojums par grāmatniecības un preses nozarēm.

Tāpat PVN samazinātās likmes tiek piemērotas visu augstāk minēto preču importam un šo preču iegādēm ES teritorijā.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta 2022. gada 16. februāra rezolūciju *par Sestās PVN direktīvas īstenošanu: ko vēl nepieciešams paveikt, lai samazinātu PVN atšķirības ES* (2020/2263(INI)), Eiropas Parlaments konstatē, ka samazināto likmju piemērošana ne vienmēr izraisa ilgstošu patēriņa cenu samazinājumu un ka samazinātās likmes efektivitāte ir atkarīga no vairākiem faktoriem, tādiem kā pakāpe, kādā uzņēmumi to pārnēs uz patērētājiem, tās pastāvēšanas ilgums, samazinājuma apmērs un likmju sistēmas sarežģītība un atzīmē, ka, lai gan esošās samazinātās PVN likmes ES sniedz proporcionāli lielāku labumu mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, absolūtā (naudas) izteiksmē tās parasti

sniedz lielāku labumu mājāsaimniecībām ar augstiem ienākumiem.⁹ No minētā izriet, ka, piemērojot PVN samazinātās likmes, nav iespējams sniegt atbalstu kādai konkrētai iedzīvotāju grupai, jo attiecīgo precī vai pakalpojumu var patērēt visi iedzīvotāji. Jāmin arī, ka PVN samazināto likmju piemērošana apgrūtina PVN administrēšanu, tāpēc daudz efektīvāks ir tiešs valsts atbalsts subsīdiju vai pabalstu veidā mērķētai iedzīvotāju grupai.

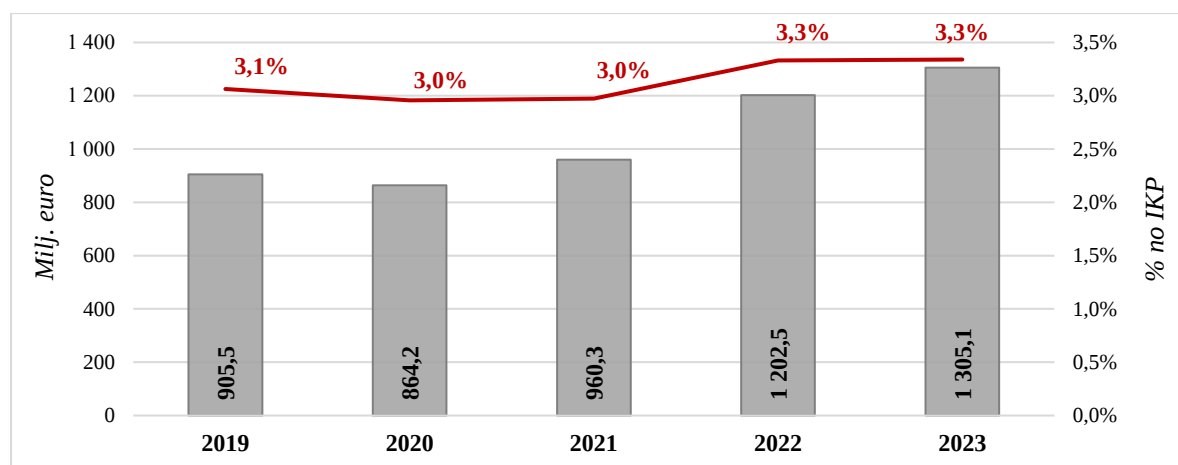
Citi atvieglojumi un atbalsts nodokļu maksātājiem

Kā atvieglojums PVN piemērošanas režīms jāmin iekšzemes PVN maksātāja **tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā** un tādējādi nemaksāt valsts budžetā PVN par veiktajiem ar PVN apliekamajiem darījumiem, ja tā veikto ar PVN apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav pārsniegusi 40 000 euro. Tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā ir arī tad, ja neregistrēts PVN maksātājs veicis preču iegādi Eiropas Savienības teritorijā un ja šo preču kopējā vērtība bez PVN kārtējā kalendāra gadā nesasniedz vai nepārsniedz 10 000 euro.

Tādam **nodokļu maksātājam, kurš izmanto tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā un vienlaikus ir lauksaimnieks**, kas paša ražotu neapstrādātu lauksaimniecības produkciju nodod lauksaimniecības produkcijas pārstrādātājam, **ir tiesības saņemt no tā kompensāciju 14% apmērā no piegādātās lauksaimniecības produkcijas vērtības**.

Kā atbalsts uzņēmējdarbības vides uzlabošanā darbojas tiesību norma, kas paredz **tiesības nodokļu maksātājam atgūt samaksāto PVN, veicot priekšnodokļa korekciju, ja darījuma partneris nav veicis norēķinu par saņemtajām precēm vai pakalpojumiem**. Vienkāršota priekšnodokļa korekcijas procedūra paredzēta, ja preču piegādātāja vai pakalpojuma sniedzēja zaudētā parāda vērtība bez PVN vienam preču vai pakalpojumu saņēmējam ir mazāka par 430 euro. Nodokļu maksātājam ir tiesības veikt priekšnodokļa korekciju, ja ir izpildīti visi *Pievienotās vērtības nodokļa likumā* minētie nosacījumi, tai skaitā tas var pierādīt, ka ir veicis pasākumus zaudētā parāda atgūšanai un ir pārtraucis sadarbību ar parādnieku vismaz 6 mēnešus iepriekš.

Laika periodā no 2019. līdz 2023. gadam valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, ir bijuši mainīgi. 2023. gadā attiecībā pret IKP tie ir nedaudz palielinājušies.

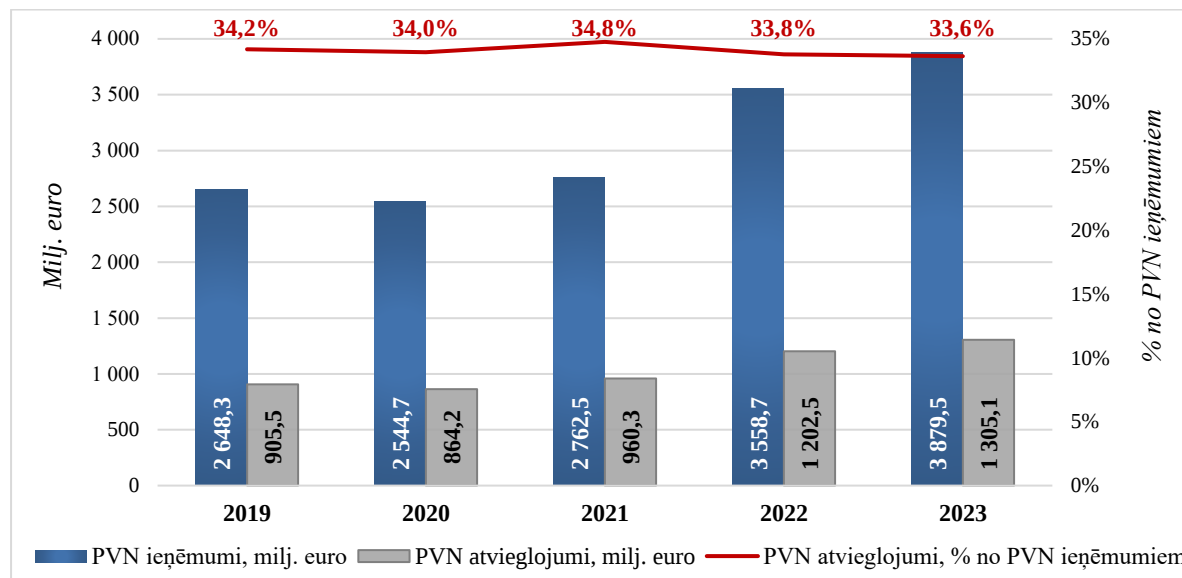
7. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

⁹ Eiropas Parlamenta 2022. gada 16. februāra rezolūcija par Sestās PVN direktīvas īstenošanu: ko vēl nepieciešams paveikt, lai samazinātu PVN atšķirības ES (2020/2263(INI)), 26. punkts.

Pieejams: [Pienemtie teksti - Sestās PVN direktīvas īstenošana - Trešdiena, 2022. gada 16. februāris \(europa.eu\)](#)

Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, **2023. gadā** bija **1 305,1 milj. euro**, kas ir **3,3%** no IKP (skat. 7. att.) un **33,6%** no kopējiem PVN ieņēmumiem (skat. 8. att.).

8. att. PVN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem PVN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, palielinājušies par 102,5 milj. euro jeb 8,5%, salīdzinot ar 2022. gadu. Valsts negūto ieņēmumu straujāks pieaugums 2022. gadā (salīdzinot ar 2021. gadu, pieauga par 25,2%) daļēji skaidrojams ar to, ka 2020. un 2021. gadā preču un pakalpojumu patēriņu (kas netiek aplikts ar PVN vai kam tiek piemērota samazinātā likme) būtiski ietekmēja Covid-19 pandēmijas laikā valstī noteiktie ierobežojumi, bet 2022. gadā iedzīvotāji varēja atjaunot šo preču un pakalpojumu patēriņu. 2023. gadā patēriņš ir stabilizējies un mērenais pieaugums varētu būt skaidrojams ar inflācijas mērenāku tempu (8,9%), nekā tas bija 2022. gadā (17,3%).

3. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, 2021. - 2023. gadā

Nr. p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023*	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	Atvieglojumi kopā, no tiem:	960,3	1 202,5	1 305,1	35,9	8,5
1.	PVN atbrīvojumi	848,1	1 050,6	1 129,6	33,2	7,5
2.	PVN samazinātās likmes	112,2	152,0	175,5	56,4	15,5

* Izmēģina procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

Lielāko daļu **1 129,6** milj. euro apmērā jeb **86,6%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, veido **PVN atbrīvojumu**

piemērošanas rezultātā negūtie ieņēmumi. 2023. gadā tie palielinājušies par 79,0 milj. *euro* jeb 7,5%.

Kā jau minēts, Latvijā PVN netiek piemērots tādām precēm un pakalpojumiem, kuru atbrīvojumu no PVN paredz Padomes direktīvas 2006/112/EK *par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu* IX sadaļa "Atbrīvojumi". PVN atbrīvojumiem ir vairāki mērķi, kā būtiskākais ir atbalstīt mājāsaimniecības noteiktu pakalpojumu saņemšanai, piemēram, medicīnas, izglītības, kultūras, sociālās rehabilitācijas un citu pakalpojumu saņemšanai. Tāpat Direktīva paredz tādus atbrīvojumus, kuri nerada pievienoto vērtību, piemēram, azartspēļu darbība, finanšu pakalpojumi, apdrošināšanas pakalpojumi.

4. tabula

**Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā,
2021. - 2023. gadā**

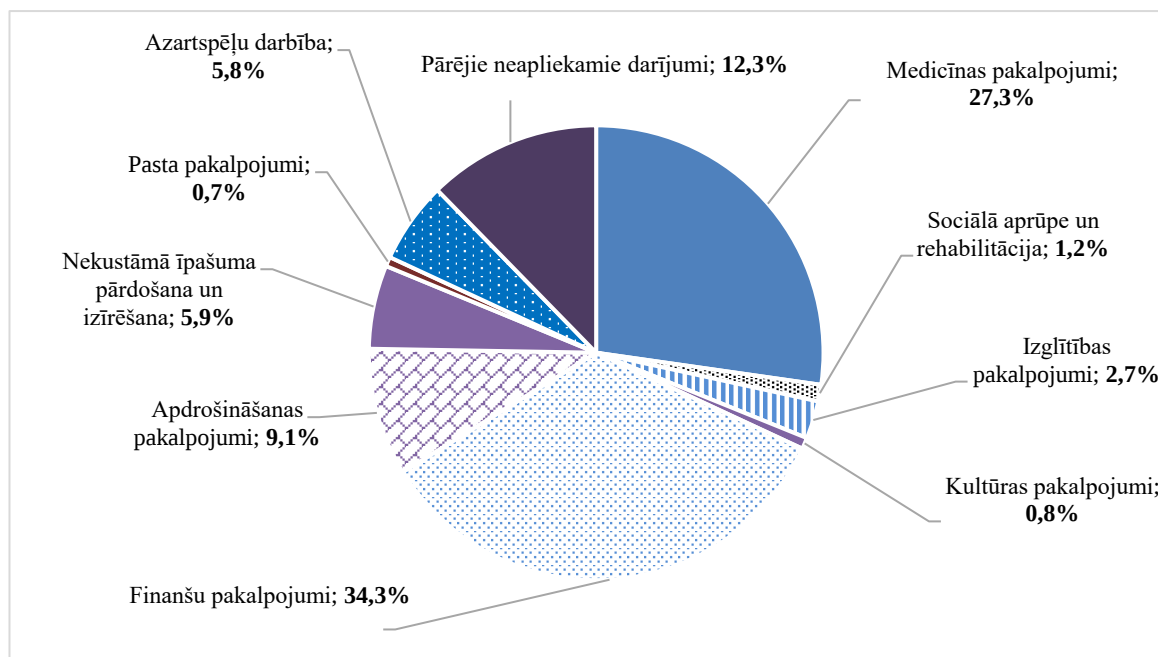
Nr. p.k.	Preces un pakalpojumi	2021	2022	2023	2023 ¹	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	Kopā PVN atbrīvojumi, no tiem:	848,1	1 050,6	1 129,6	33,2	7,5
1.	Finanšu pakalpojumi	213,6	241,1	387,1	81,3	60,6
2.	Medicīnas pakalpojumi	283,3	300,3	307,9	8,7	2,5
3.	Apdrošināšanas pakalpojumi	65,9	102,9	102,6	55,7	-0,3
4.	Nekustamā īpašuma pārdošana un izīrēšana ²	70,5	67,6	67,2	-4,7	-0,7
5.	Azartspēļu darbība	27,2	53,3	65,4	140,6	22,8
6.	Izglītības pakalpojumi	30,1	30,7	30,3	0,8	-1,2
7.	Sociālā aprūpe un rehabilitācija	8,7	10,2	13,4	54,5	31,0
8.	Kultūras pakalpojumi	2,4	6,8	9,1	277,3	33,9
9.	Pasta pakalpojumi	7,3	7,6	7,6	3,9	-0,4
10.	Pārējie neapliekamie darījumi	139,2	230,0	139,0	-0,1	-39,5

¹ Izmāņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

² Ietverti darījumi, kas atbilst tādai saimnieciskajai darbībai, kas saistīta ar nekustamā īpašuma izīrēšanu, pirkšanu vai pārdošanu atbilstoši NACE Saimnieciskās darbības statistisko klasifikāciju Eiropas Kopienā un ietverti grupā 155 "Izmitināšana" un L68 "Operācijas ar nekustamo īpašumu". Nav ietverti citu nozaru vienreizējie darījumi ar nekustamo īpašumu.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada novembri

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā visvairāk veidoja *finanšu pakalpojumi* (387,1 milj. *euro* jeb 34,3% no kopējās ietekmes (skat. 9. att.)), *medicīnas pakalpojumi* (307,9 milj. *euro* jeb 27,3% no kopējās ietekmes) un *apdrošināšanas pakalpojumi* (102,6 milj. *euro* jeb 9,1% no kopējās ietekmes).

9. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembrī

Gan absolūtos, gan relatīvos skaitļos visvairāk pieauga valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas *finanšu pakalpojumiem* piemērotā PVN atbrīvojuma rezultātā. 2023. gadā šie negūtie ieņēmumi ir pieauguši par 146,0 milj. euro jeb 60,6%, salīdzinot ar 2022. gadu. Būtiskais negūto PVN ieņēmumu pieaugums veidojies dēļ strauji augošajiem finanšu sektora ieņēmumiem EURIBOR straujā pieauguma dēļ. Rezultātā strauji pieauga arī banku sektora dalībnieku peļņas rādītāji. Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu, 2023. gads banku sektoram viennozīmīgi bija rekordpeļņas gads. 2023. gadā kredītiestāžu pārskata gada peļņa strauji pieauga un sasniedza 607 milj. euro – absolūtā izteiksmē tā bija lielākā gada laikā gūtā peļņa. Relatīvā izteiksmē, attiecinot peļņu pret aktīviem, līdzīga pelnītspēja tika novērota vien ekonomikas pārkaršanas periodā 2005.– 2007. gadā. Strauji augošo procentu likmju ietekmē banku peļņu kāpināja ne vien procentu ienākumi no mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām, bet arī procentu ienākumi no centrālās bankas un citām kredītiestādēm. Galvenais peļņas pieauguma avots ir tīro procentu ienākumu pieaugums, ko, protams, radījis straujais procentu likmju kāpums Eiropas Centrālās bankas cīņās ar inflāciju ietekmē. Latvijas Banka prognozē, ka turpmākajos gados kredītiestāžu pelnītspēja mazināsies, gan pieaugot maksājumiem par termiņnoguldījumiem, gan – vidējā termiņā – mazinoties kredītu procentu likmēm.¹⁰ Saskaņā ar Eiropas Centrālās bankas datiem, augstākā EURIBOR gada likme 4,198% apmērā bija noteikta 2023. gada oktobrī.¹¹

Otrs lielākais pieaugums absolūtos skaitļos 2023. gadā ir valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas *azartspēļu darbībai* piemērotā PVN atbrīvojuma rezultātā. Absolūtos skaitļos 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi ir palielinājušies par 12,1 milj. euro jeb 22,8%, bet, salīdzinot ar 2021. gadu, par 38,2 milj. euro jeb 140,6%.

¹⁰ Latvijas Banka. **Pieejams:** [Kredītiestāžu pelnītspēja 2023. gadā – kā veidojies straujais pieaugums? | Raksti | Makroekonomika](#)

¹¹ Eiropas Centrālā banka. **Pieejams:** [Euribor 2023](#)

Trešais lielākais pieaugums absolūtos skaitļos 2023. gadā ir arī valsts negūtajiem ieņēmumi, kas rodas *medicīnas pakalpojumiem* piemērotā PVN atbrīvojuma rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 7,6 milj. *euro* jeb 2,5%, bet, salīdzinot ar 2021. gadu, par 24,6 milj. *euro* jeb 8,7%.

Procentuāli otrais lielākais pieaugums 2023. gadā bija valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas *kultūras jomā* piemērotā PVN atbrīvojuma rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi palielinājušies par 33,9% jeb 2,3 milj. *euro*, savukārt salīdzinot ar 2021. gadu, palielinājums ir 277,3%, kas absolūtos skaitļos ir 6,7 milj. *euro*. Straujo pieaugumu ietekmēja Covid – 19 pandēmijas laikā ieviestie ierobežojumi apmeklēt kultūras pasākumus, kas 2022. gadā vairs nebija spēkā un nozare strauji varēja atjaunot sniegto kultūras pakalpojumu apjomu. 2023. gadā nozares atveseļošanās turpinās.

Procentuāli būtisks pieaugums 2023. gadā ir arī valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas *sociālās aprūpes un rehabilitācijas jomā* piemērotā PVN atbrīvojuma rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi palielinājušies par 31,0%, bet absolūtos skaitļos tie ir 3,2 milj. *euro*. Palielinājums daļēji skaidrojams ar 2023. gadā izdarītajiem grozījumiem MK noteikumos¹², kas paredz palielināt gan rehabilitācijas dienu skaitu, konsultāciju skaitu, kā arī ir palielināti samaksu “griesti”.

2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā**, veidoja 175,5 milj. *euro* jeb 13,4% no visiem PVN atvieglojumiem.

Kopumā 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā, ir palielinājušies par 23,5 milj. *euro* jeb 15,5%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Vērtējot absolūtos skaitļos, jau otro gadu pēc kārtas būtiskākais valsts negūto ieņēmumu palielinājums ir bijis *siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem* PVN samazinātās likmes piemērošanas rezultātā, kas 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājies par 7,0 milj. *euro* jeb 20,6%. Kopējais valsts negūto ieņēmumu palielinājums, kas rodas siltumenerģijas piegādēm PVN samazinātās likmes piemērošanas rezultātā, skaidrojams ar ģeopolitiskajiem notikumiem Ukrainā, kas izraisīja siltumenerģijas izejvielu cenu nesamērīgu celšanos 2022. gadā. Šajā laikā patēriņa cenas kurināmajam, salīdzinot ar 2021. gadu, bija mainījušās dramatiski, piemēram, cenu palielinājums elektroenerģijai bija 36,2%, gāzei – 99,2%, dabasgāzei – 126,9%, cietajam kurināmajam – 76,2% un siltumenerģijai – 52,9%.¹³ 2023. gadā situācija tirgū ir stabilizējusies, taču siltumenerģijas cenu pieaugums sasniedza 19,6%, kamēr tādām siltumenerģijas izejvielām kā dabasgāze (0,3%) un cietais kurināmais (0,2%) cenu pieaugums nesasniedz pat 1%, lai gan inflācija 2023. gadā Latvijā ir 8,9%¹⁴.

Pretēji situācijai ar siltumenerģijas piegādēm, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas *koksnes kurināmā piegādēm* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā, 2023. gadā ir samazinājušies par 0,3 milj. *euro* jeb 14,0%, salīdzinot ar 2022. gadu. Cietā kurināmā cenu palielinājums 2023. gadā ir 0,2%, kas ir daudzāk mazāk par kopējo inflāciju.

¹² Grozījumi MK noteikumos Nr. 790. **Pieejams:** [Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumos Nr. 790 "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām"](#)

¹³ Patēriņa cenu pārmaiņas kurināmajam 2022. gadā. CSP dati, **pieejams:** <https://data.stat.gov.lv:443/sq/19585>

¹⁴ Kopējās patēriņa cenu pārmaiņas 2021. – 2023. gadā. CSP dati, **pieejams:** <https://data.stat.gov.lv:443/sq/23600>

5. tabula

**Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā,
2021. - 2023. gadā**

Nr. p.k.	Preces un pakalpojumi	2021	2022	2023	2023 ¹	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	Kopā PVN samazinātās likmes, no tām:	112,2	152,0	175,5	56,4	15,5
1.	Ar PVN 12% likmi apliekamajiem darījumiem	82,2	104,5	123,6	50,3	18,3
1.1.	Medikamentu piegādes	34,4	38,0	41,4	20,4	8,9
1.2.	Siltumenerģijas piegādes iedzīvotājiem	19,8	33,7	40,7	105,5	20,6
1.3.	Pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumi iekšzemē	12,7	16,3	20,7	63,0	27,2
1.4.	Izmitināšanas pakalpojumi tūristu mītnēs	5,0	11,4	15,8	214,9	38,7
1.5.	Koksnes kurināmā piegādes iedzīvotājiem	1,2	2,3	2,0	59,9	-14,0
1.6.	Medicīnisko ierīču piegādes	1,7	1,6	1,9	6,9	13,3
1.7.	Zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādes	1,0	1,2	1,2	22,0	4,0
1.8.	Mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādes ²	3,6	Piemēro PVN 5%		-	-
1.9.	Avižu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādes ³	2,8			-	-
2.	Ar PVN 5% likmi apliekamajiem darījumiem	29,3	46,9	51,9	76,9	10,6
2.1.	Svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādes ⁴	29,3	33,8	39,3	33,8	16,2
2.2.	Grāmatu ² piegādes gan iespaiddarba formā, gan elektroniski	Piemēro PVN 12%	7,4	7,0	-	-5,7
2.3.	Preses ³ un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādes gan iespaiddarba formā, gan elektroniski		5,8	5,7	-	-1,4
3.	Ar PVN 0% likmi apliekamajiem darījumiem	0,7	0,6	-	-	-
3.1.	Covid-19 vakcīnu un Covid -19 in vitro diagnostikas medicīnisko ierīču piegādes ⁵	0,7	0,6	Piemēro PVN 12% / 21%		

¹ Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

² Līdz 2021. gada 31. decembrim PVN samazinātā likme 12% attiecās uz mācību literatūru un oriģinālliteratūru. No 2022. gada 1. janvāra grāmatu piegādēm gan iespaiddarba formā, gan elektroniski piemēro PVN 5% likmi.

³ Redakcija līdz 2021. gada 31. decembrim: PVN samazināto likmi 12% piemēro iespaiddarba vai elektroniska izdevuma formā izdotu avižu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādei (izņemot minēto periodisko izdevumu piegādi tiešsaistes režīmā vai tos lejupielādējot), kuri iznāk ne retāk kā reizi trijos mēnešos un kuru vienreizējā tirāža pārsniedz 100 eksemplāru, kā arī to abonementmaksai. No 2022. gada 1. janvāra preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādēm gan iespaiddarba formā, gan elektroniski piemēro PVN 5% likmi.

⁴ PVN samazināto likmi 5% attiecās uz sviestu, ogu un dārzeņu piegādēm no 01.01.2018. līdz 31.12.2023.

⁵ Dati sniegti par iedzīvotāju Covid-19 in vitro diagnostikas medicīnisko ierīču piegādēm, kur līdz 31.12.2022. piemērota PVN 0% likme. Fiskālās ietekmes aprēķins netiek veikts par Covid-19 vakcīnu piegādēm un daļu no diagnostikas ierīču piegādēm, kuras ir finansētas no valsts budžeta līdzekļiem.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID, Zāļu valsts aģentūras un CSP datus uz 2024. gada novembri

Absolūtos skaitļos otrais lielākais valsts negūto ieņēmumu palielinājums ir *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tas ir 5,5 milj. euro jeb 16,2%. Šajā gadījumā pieaugums korelē ar patēriņa cenu pārmaiņām, kas saskaņā ar CSP datiem ir 14,2% svaigiem augļiem un 16,9% svaigiem dārzeņiem¹⁵.

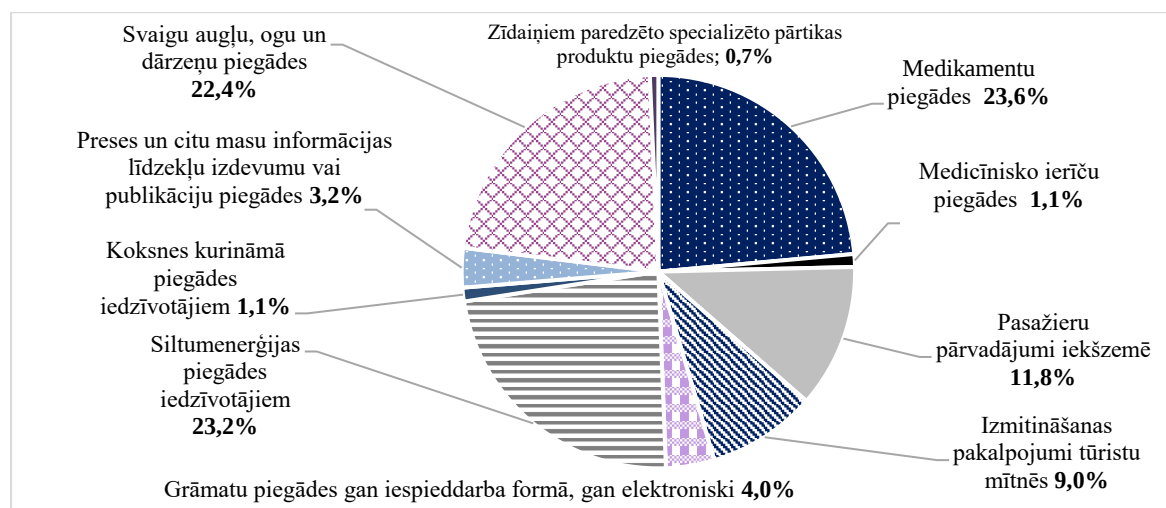
Absolūtos skaitļos trešais lielākais valsts negūto ieņēmumu palielinājums ir *pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumiem* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā, kas 2023. gadā salīdzinot ar 2022. gadu ir 4,4 milj. euro jeb 27,2%. Tas ļauj secināt, ka palielinās iedzīvotāju mobilitāte, kas bija samazinājusies Covid-19 pandēmijas mājāsdes laikā.

¹⁵ Patēriņa cenu pārmaiņas svaigiem augļiem un dārzeņiem. CSP dati, **pieejams:** <https://data.stat.gov.lv:443/sq/23613>

Procentuāli būtiskākais palielinājums jau otro gadu pēc kārtas ir valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas *izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 4,4 milj. *euro* jeb 38,7%, bet, salīdzinot ar 2021. gadu, pat par 214,9%. Izmitināšanas nozare Covid-19 pandēmijas laikā tika būtiski skarta gan tāpēc, ka bija noteikti ceļošanas ierobežojumi, gan arī tāpēc, ka bija aizliegti publiski pasākumi. 2023. gadā vērojama nozares stabilizēšanās, jo tikai tagad ir pārsniegts 2019. gada negūto ieņēmumu (13,5 milj. *euro*) līmenis, kas veidojās izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas *medikamentu piegādēm* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, palielinājušies par 3,4 milj. *euro* jeb 8,9%. Savukārt *medicīnisko ierīču piegādēm* piemērotās PVN samazinātās likmes piemērošanas rezultātā, attiecīgi par 13,3%, salīdzinot ar 2022. gadu. Būtiskākās izmaiņas minētajā jomā skaidrojams ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu SKA-123/2021, kurā tika precizēts normas skaidrojums par PVN samazinātās likmes piemērošanu medicīnisko ierīču piegādes darījumos, sašaurinot bāzi PVN samazinātās likmes piemērošanai.

Ar 2022. gada 1. janvāri stājās spēkā grozījumi attiecībā uz PVN samazināto likmi *grāmatu piegādēm*, t.i. iepriekšējās PVN likmes 12% vietā noteikta samazinātā likme 5% apmērā, kā arī tika paplašināta norma, nosakot, ka PVN samazinātā likme 5% apmērā piemērojama grāmatām kā iespieddarba formā, tā elektroniski. Tāpat ar 2022. gada 1. janvāri stājās spēkā grozījumi attiecībā uz PVN samazināto likmi *preses izdevumiem* – PVN samazinātās likmes 12% vietā tika noteikta samazinātā likme 5% apmērā, kā arī tika paplašināta norma, nosakot, ka PVN samazinātā likme 5% apmērā piemērojama preses izdevumiem kā iespieddarba formā, tā elektroniski, kā arī citiem masu informācijas līdzekļu izdevumiem un publikācijām, t.sk. publikācijām interneta vietnēs.

10. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā, 2023. gadā procentuālajā sadalījumā vislielākais īpatsvars bija *medikamentu piegādēm gala patērētājiem* (41,4 milj. *euro* jeb 23,6% no kopējās ietekmes), *siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem* (40,7 milj. *euro* jeb 23,2% no kopējās ietekmes) un *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* (39,3 milj. *euro* jeb 22,4% no kopējās ietekmes).

Valsts negūto ieņēmumu **prognozes**, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, nākamajiem gadiem tiek aprēķinātas, ņemot vērā iepriekšējo gadu tendences atvieglojumu izmantošanā, to kopējo apmēru un īpatsvaru IKP, kā arī prognozēto tautsaimniecības attīstību un ģeopolitisko notikumu izraisīto patēriņa cenu pieaugumu. Turklāt valsts negūtos ieņēmumus, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ietekmē arī valdības pieņemtie lēmumi par PVN likmju izmaiņām nākamajiem gadiem.

6. tabula

Prognozētie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atbrīvojumu un samazināto likmju piemērošanas rezultātā, 2024. – 2026. gadā

Nr. p.k.	Preces un pakalpojumi	PVN likmju izmaiņas		Atvieglojuma prognoze, milj. euro		
		2023-2024	2025-2026	2024	2025	2026
	PVN atvieglojumi, % no IKP			3,2%	3,2%	3,2%
	PVN atvieglojumi, no tā:			1 346,0	1 424,6	1 501,4
1.	Par atbrīvojumiem:			1 199,2	1 269,9	1 339,7
1.1.	Finanšu pakalpojumi	PVN netiek piemērots		401,5	424,9	448,0
1.2.	Medicīnas pakalpojumi			334,4	354,3	373,9
1.3.	Apdrošināšanas pakalpojumi			109,4	115,9	122,3
1.4.	Nekustāmā īpašuma pārdošana un izīrēšana			77,4	82,0	86,5
1.5.	Azartspēļu darbība			67,9	71,9	75,9
1.6.	Izglītības pakalpojumi			34,3	36,3	38,3
1.7.	Sociālā aprūpe un rehabilitācija			12,0	12,7	13,4
1.8.	Pasta pakalpojumi			8,5	9,0	9,5
1.9.	Kultūras pakalpojumi			9,4	10,0	10,5
1.10.	Pārējie neapliekamie darījumi			144,4	152,9	161,4
2.	Par samazinātajām likmēm:			146,9	154,8	161,7
2.1.	Medikamentu piegādes	12%	12%	42,5	45,0	47,5
2.2.	Siltumenerģijas piegādes iedzīvotājiem	12%	12%	34,6	36,7	38,7
2.3.	Pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumi iekšzemē	12%	12%	18,4	19,5	20,6
2.4.	Svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādes	5% / 12%	12%	17,5	18,7	19,1
2.5.	Izmitināšanas pakalpojumi tūristu mītnēs	12%	12%	15,9	16,4	16,9
2.6.	Grāmatas, prese un citi masu informācijas līdzekļi	5%	5%	12,7	13,0	13,2
2.7.	Koksnes kurināmā piegādes iedzīvotājiem	12%	12%	2,0	2,2	2,3
2.8.	Medicīnisko ierīču piegādes	12%	12%	2,0	2,1	2,2
2.9.	Zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādes	12%	12%	1,2	1,2	1,2

Avots: FM aprēķini uz 2024.gada decembri

Kopējie prognozētie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, ik gadu mēreni pieaugs, 2026. gadā sasniedzot **1 501,4** milj. euro, kas ir 3,2% no IKP (skat. 6. tab.).

Pievienotās vērtības nodokļa likuma pārejas noteikumu 30. punkts paredz, ka PVN samazinātā likme 5% apmērā *svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem* tiek piemērota līdz 2023. gada 31. decembrim. 2024. gada 1. janvārī stājās spēkā *Pievienotās vērtības nodokļa likuma* grozījumi, kas paredz, ka *svaigu augļu, ogu un dārzeņu* piegādēm (Latvijai raksturīgo), kas minēti likuma pielikumā, tiek piemērota PVN samazinātā likme 12% apmērā. Minētās izmaiņas ir ņemtas vērā prognozējot valsts negūtos ieņēmumus, kas rodas *svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem* piemērotās PVN samazinātās likmes rezultātā.

4.2. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi

Otri lielākie valsts negūtīie ieņēmumi rodas iedzīvotāju ienākuma nodokļa (*turpmāk – IIN*) atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā tie veidoja **38,6%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

IIN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai. Atkarībā no IIN atvieglojumu mērķa tos nosacīti var iedalīt vairākās grupās. Kā būtiskākie jāmin *sociāla rakstura atvieglojumi*, kas paredzēti, lai mazinātu nodokļu slogu iedzīvotājiem ar zemiem un vidējiem ienākumiem, kā arī sociāli mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām.

Viens no svarīgākajiem sociālā rakstura atvieglojumiem ir ar nodokli neapliekamais minimums. Neapliekamā minimuma izmaiņām ir relatīvi lielāka ietekme uz zemāk atalgotajiem darba ņēmējiem. Tādējādi tas mērķtiecīgāk var ietekmēt tādus ar darba tirgu saistītos jautājumus kā bezdarbs, ekonomiskā aktivitāte, nabadzība un atkarība no pabalstiem.

Sociāla rakstura atvieglojums ir arī pensionāra neapliekamais minimums. Pensionāra neapliekamais minimums (personām, kurām piešķirta vecuma pensija, invaliditātes pensija, izdienas pensija, speciālā valsts pensija, apgādnieka zaudējuma pensija vai pensija atbilstoši ārvalsts normatīvajiem aktiem) nodrošina to, ka personas saņemtie ienākumi, kas nepārsniedz noteikto limitu, netiek aplikti ar nodokli. Minētais ierobežojums neattiecas uz pensionāriem, kuriem pensija piešķirta līdz 1996. gada 1. janvārim. Piemērojot pensionāra neapliekamo minimumu, netiek samazināti ienākumi pensijas saņēmējiem, kas lielākajā daļā gadījumu ir sociāli un ekonomiski mazāk aizsargāti, tādējādi tiek uzlabots šo personu dzīves līmenis.

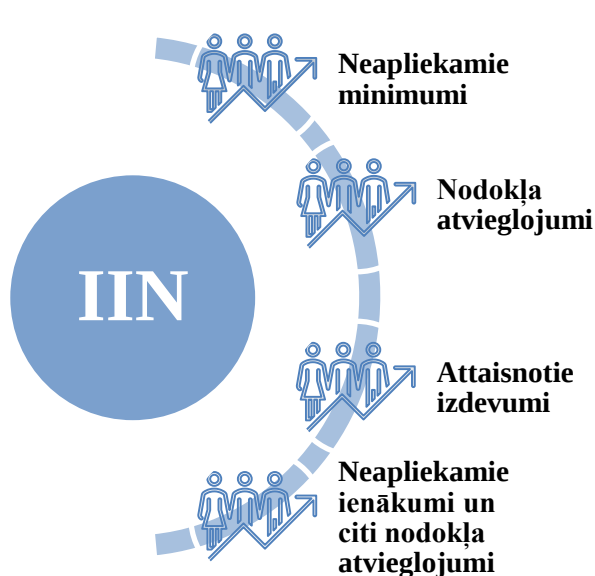
Arī atvieglojums par apgādībā esošu personu ir sociāla rakstura atvieglojums, kura mērķis ir mazināt darbspēka nodokļa slogu strādājošajiem ar apgādībā esošām personām un/vai laulātajiem, kas rūpējās par apgādībā esošu personu. Atvieglojums par apgādībā esošu personu ir valsts atbalsts mājsaimniecībām ar bērniem, kur vismaz viens no vecākiem strādā. Tādējādi tas ir viens no instrumentiem, kas veicina vecāku nodarbinātību.

Sociāla rakstura atvieglojumi ir arī atvieglojumi personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem, kuru apmērs nav pārskatīts kopš 2009. gada.

Savukārt *ekonomiska rakstura atvieglojumi* paredzēti, lai mazinātu iedzīvotāju izdevumus pamatvajadzību segšanai (piemēram, ārstniecības izdevumus), kā arī veicinātu iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumus. Uz tiem var attiecināt tādus nodokļa atvieglojumus kā attaisnotos izdevumus par izglītību un ārstniecības pakalpojumiem, kā arī attaisnotos izdevumus par veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem.

Vēl pastāv *normas izdevumu uzskaites vienkāršošanai* fiziskām personām – autoriem un meža īpašniekiem, kā arī *atbalsts dažādām nozarēm* – lauksaimniecībai un lauku attīstībai (neapliekamie ienākumi lauksaimniekiem), izglītības veicināšanai (stipendiju atbrīvošana no nodokļa). Ar IIN atvieglojumiem var veicināt arī *sabiedriskā labuma mērķu sasniegšanu*, iekļaujot attaisnotajos izdevumos iedzīvotāju veiktos ziedojumus un dāvinājumus.

IIN atvieglojumu sadalījums grupās un būtiskāko atvieglojumu apmēri 2023. gadā

Neapliekamie minimumi, euro mēnesī	
Maksimālais diferencētais neapliekamais minimums (DNM)	500
- ienākums, līdz kuram tiek piemērots maksimālais DNM	500
- ienākums, virs kura netiek piemērots DNM	1 800
Pensionāra neapliekamais minimums	500
Nodokļa atvieglojumi, euro mēnesī	
Atvieglojums par apgādībā esošu personu	250
Atvieglojumi personām ar invaliditāti:	
- personām ar I un II grupas invaliditāti	154
- personām ar III grupas invaliditāti	120
Atvieglojumi politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem	154

Attaisnotie izdevumi:	
Par izglītību, ārstnieciskajiem pakalpojumiem, ziedojumiem un dāvinājumiem	Nepārsniedz 50% no personas gada apliekamā ienākuma, bet ne vairāk kā 600 euro gadā
Privātos pensiju fondos veiktās iemaksas	Nepārsniedz 10% no personas gada apliekamā ienākuma, bet ne vairāk kā 4 000 euro gadā
Apdrošināšanas prēmiju maksājumi, kas izdarīti atbilstoši dzīvības apdrošināšanas līgumam (ar līdzekļu uzkrāšanu)	

Avots: Likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"; 2017. gada 14. novembra MK noteikumi Nr. 676 "Noteikumi par neapliekamā minimuma un nodokļa atvieglojuma apmēru iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanai", 1997. gada 8. aprīļa MK noteikumi Nr. 138 "Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa papildu atvieglojumiem personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem".

IIN atvieglojumus var iedalīt vairākās grupās (*detalizētāk skatīt pielikumā*) – neapliekamie minimumi, nodokļa atvieglojumi, attaisnotie izdevumi, neapliekamie ienākumi, kas netiek ietverti gada apliekamajā ienākumā, un atviegloti nodokļu režīmi, kuru piemērošanai ir noteikti īpaši nosacījumi.

Attaisnotajos izdevumos var ieskaitīt ne tikai augstāk minētos izdevumus, bet pirms ienākuma aplikšanas ar nodokli no gada apliekamo ienākumu apjoma tiek atskaitīti vēl arī šādi attaisnotie izdevumi:

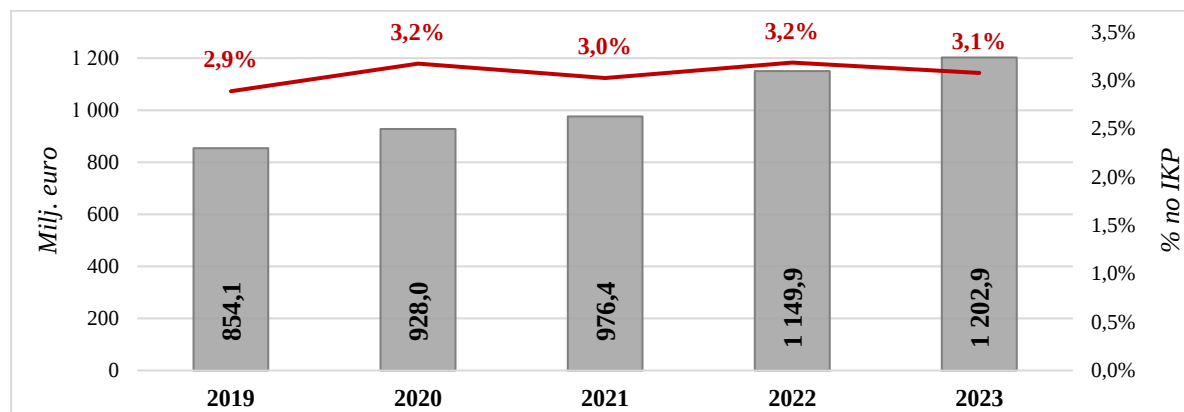
- ✓ nomaksātā sociālā nodokļa summa un valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi vai pēc būtības līdzīgi citu ES dalībvalstu vai EEZ valstu noteiktie maksājumi;
- ✓ solidaritātes nodoklis;
- ✓ nosacītie izdevumi, kas saistīti ar samaksas par intelektuālo īpašumu gūšanu, 25% vai 50% apmērā no samaksas par intelektuālo īpašumu (ja samaksu izmaksā kolektīvā pārvaldījuma organizācija vai tā tiek izmaksāta nerezidentam) par noteiktiem autoru darbu un izpildījumu veidiem.

Neapliekamie ienākumi, kas norādīti IIN likuma 9. pantā (*detalizētāk skatīt pielikumā*) – netiek ietverti gada apliekamajā ienākumā un līdz ar to netiek aplikti ar IIN. Kopumā 2023. gadā ir noteikti ap 73 veidu ar IIN neapliekami ienākumi, piemēram, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātie pabalsti un atlīdzības vai ienākumi no sava īpašuma atsavināšanas (izņemot nekustamo īpašumu).

Bez neapliekamajiem ienākumiem ir vēl dažādi citi nodokļa atvieglojumi, tai skaitā *īpaši nodokļa režīmi* (piemēram, sezonas laukstrādnieku ienākums vai ienākumi no

metāllūžņu pārdošanas, u.c.) un ienākumi, kuriem IIN piemērošanai ir noteikti īpaši nosacījumi (piemēram, summas, kas izmaksātas kā valsts atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai vai darba devēja segtie darbinieku izdevumi par attālinātā darba veikšanu, u.c.) (turpmāk šīs sadaļas ietvaros – citi nodokļa atvieglojumi; detalizētāk skatīt pielikumā).

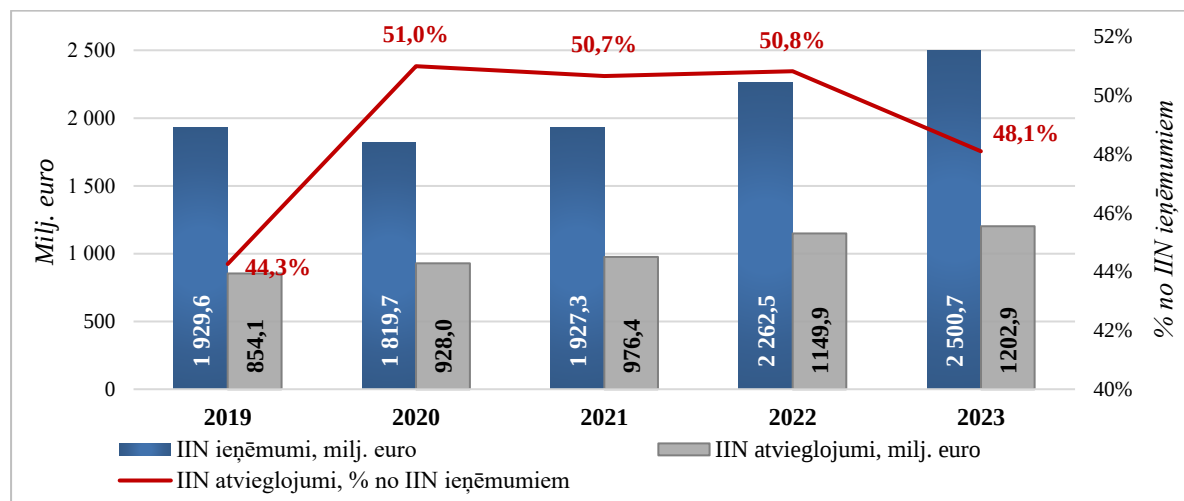
Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, absolūtā izteiksmē kopš 2019. gada katru gadu palielinās, bet attiecībā pret IKP tie nav daudz mainījušies un veido ap 3% no IKP.

11. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti 1 202,9 milj. euro apmērā, kas veido 3,1% no IKP un 48,1% no kopējiem IIN ieņēmumiem. Lai gan absolūtā izteiksmē negūto ieņēmumu apjoms katru gadu palielinās, salīdzinot tos ar IIN ieņēmumiem – īpatsvars 2020. - 2022. gadā bijis salīdzinoši stabils – ap 51%, bet 2023. gadā, kad vērojams straujāks IIN ieņēmumu pieaugums, valsts negūto ieņēmumu proporcija pret IIN ieņēmumiem samazinājusies par 2,7 procentpunktiem, salīdzinot ar 2022. gadu.

12. att. IIN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem IIN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir palielinājušies par 4,6% jeb par 53,0 milj. euro.

Jāatzīmē, ka 2023. gada pieaugums ir būtiski mazāks kā 2022. gada straujais pieaugums (salīdzinot ar 2021. gadu, 2022. gadā novērtētie valsts negūtie ieņēmumi pieauga par 17,8%). Valsts negūto ieņēmumu pieaugums 2023. gadā daļēji skaidrojams ar to, ka palielinājušies izmantoto neapliekamo minimumu apjomi – par 11,2%.

7. tabula

**Valsts negūtie ieņēmumi ¹, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā,
2021. - 2023. gadā**

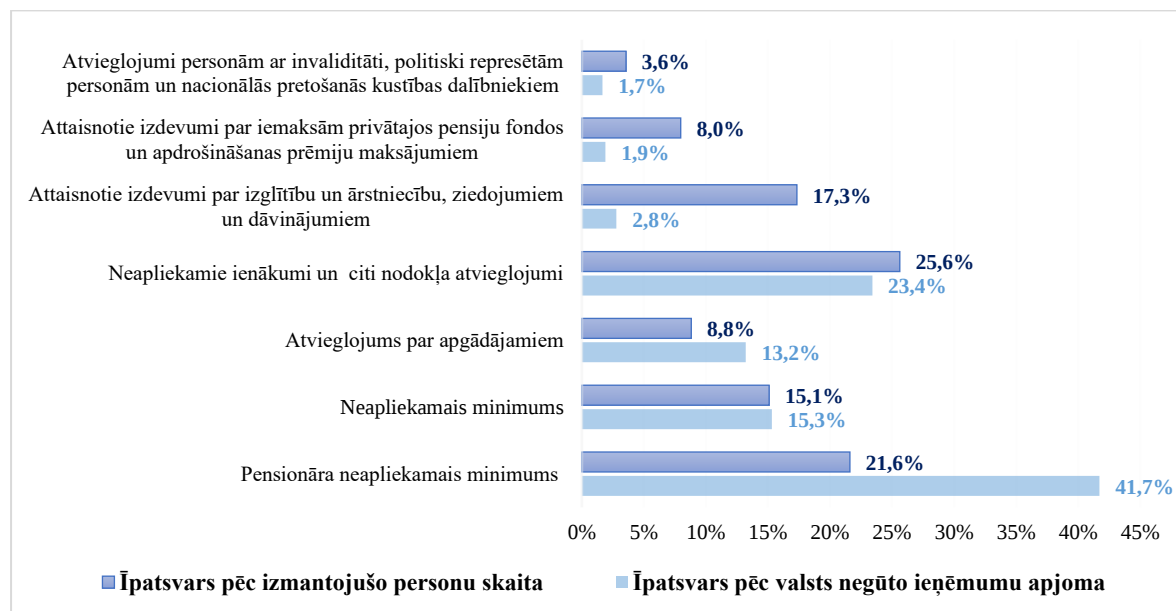
Nr.p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
	Atvieglojumi kopā, no tiem:	976,4	1 149,9	1 202,9	+4,6	+53,0
1.	Neapliekamie minimumi	505,7	617,2	686,1	+11,2	+69,0
2.	Nodokļa atvieglojumi	172,4	173,8	178,7	+2,9	+5,0
3.	Attaisnotie izdevumi	55,9	57,1	56,4	-1,3	-0,8
4.	Neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi	242,4	301,8	281,6	-6,7	-20,2

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām un no iedzīvotāju iesniegtajām GID.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Visbūtiskākie IIN atvieglojumi ir neapliekamie minimumi – pensionāra neapliekamais minimums un diferencētais neapliekamais minimums, kā arī nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas šo trīs nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā, kopā veidoja 845,0 milj. euro, kas ir **70,2%** no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem. Arī fizisko personu skaits, kas piemērojuši minētos atvieglojumus kopumā veido 45,5%.

13. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, un fizisko personu skaita, kuras izmantojušas IIN atvieglojumus, īpatsvars 2023. gadā, %

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Ar nodokli **neapliekamie minimumi** – pensionāra neapliekamais minimums un diferencētais neapliekamais minimums ir vieni no svarīgākajiem sociālā rakstura atvieglojumiem. Neapliekamo minimumu izmaiņām ir relatīvi lielāka ietekme uz zemāku

ienākumu saņēmējiem. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN neapliekamo minimumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti **686,1** milj. *euro* apmērā, un tie, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājušies par **11,2%** jeb par **69,0** milj. *euro*.

8. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi ¹, kas rodas IIN neapliekamo minimumu piemērošanas rezultātā, 2021. - 2023. gadā

Nr.p.k.	Neapliekamais minimums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. <i>euro</i>			%	<i>euro</i>
1.	Neapliekamie minimumi, no tiem:	505,7	617,2	686,1	+11,2	+69,0
1.1.	Diferencētais neapliekamais minimums	141,5	182,4	184,2	+1,0	+1,8
1.2.	Pensionāra neapliekamais minimums	364,3	434,7	501,9	+15,5	+67,2

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **pensionāra neapliekamā minimuma** piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja **501,9** milj. *euro* jeb **41,7%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skatīt 13. attēlu*). 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 15,5% jeb 67,2 milj. *euro*. Tā kā 2023. gadā 53,8% no pensiju saņēmējiem¹⁶ saņēma pensiju līdz 500 *euro* mēnesī, var secināt, ka daļa no personām, kas saņem jeb kāda vieda pensiju, pensionāra neapliekamo minimumu nevarēja izmantot pilnā apmērā, jo viņu pensija bija mazāka par neapliekamā minimuma apmēru. Fiziskās personas, kurām piemērots pensionāra neapliekamais minimums, 2023. gadā bija 541,3 tūkst. jeb **21,6%** no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita (*skatīt 13. attēlu*).

9. tabula

Fizisko personu skaits ¹, kuras izmantojušas IIN neapliekamos minimumus, 2021. - 2023. gadā

Neapliekamais minimums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²
	tūkst. personas			%
Diferencētais neapliekamais minimums	439,2	414,4	378,1	-8,7
Pensionāra neapliekamais minimums	546,6	544,1	541,3	-0,5

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām. Fizisko personu skaits nav summējams kopā, jo viena fiziska persona taksācijas gada laikā var saņemt abus neapliekamos minimumus (ne vienlaicīgi).

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Savukārt, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **diferencētā neapliekamā minimuma** piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja **184,2** milj. *euro* jeb **15,3%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skatīt 13. attēlu*). 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 1,0% jeb 1,8 milj. *euro*. Fizisko persona skaits, kurām piemērots diferencētais neapliekamais minimums, 2023. gadā bija 378,1 tūkst. jeb **15,1%** no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.

Neapliekamo minimumu apmēru pieaugums galvenokārt skaidrojams ar to, ka 2023. gadā abu neapliekamo minimumu apmēri bija 500 *euro* mēnesī un šo summu varēja

¹⁶ Ņemot vērā visu veidu pensijas, kas piešķirtas pēc likuma "Par valsts pensijā", kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī.

izmantot par pilnu taksācijas gadu, atšķirībā no 2022. gada, kad pirmajā pusgadā noteiktais apmērs bija 350 *euro* mēnesī, bet otrajā pusgadā jau 500 *euro* mēnesī.

Nodokļa atvieglojumi – atvieglojums par apgādībā esošu personu un atvieglojumi personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem, arī ir sociāla rakstura atvieglojumi, kuru mērķis ir mazināt darbaspēka nodokļa slogu strādājošajiem šajās mērķa grupās. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti **178,7** milj. *euro* apmērā, un tie, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājušies par **2,9%** jeb par **5,0** milj. *euro*.

10. tabula

**Valsts negūtie ieņēmumi¹, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā,
2021. - 2023. gadā**

Nr.p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. <i>euro</i>			%	<i>euro</i>
2.	Nodokļa atvieglojumi, no tiem:	172,4	173,8	178,7	+2,9	+5,0
2.1.	Atvieglojums par apgādībā esošu personu	150,7	153,9	158,8	+3,2	+4,9
2.2.	Atvieglojumi personām ar invaliditāti	19,7	18,2	18,3	+0,7	+0,1
2.3.	Atvieglojums politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem	2,0	1,7	1,6	-4,2	-0,1

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **atvieglojuma par apgādībā esošu personu** piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja **158,8** milj. *euro* jeb **13,2%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skatīt 13. attēlu*). Arī tie 2023. gadā ir nedaudz palielinājušies – par 4,9 milj. *euro* jeb 3,2%, salīdzinot ar 2022. gadu. Ņemot vērā, ka atvieglojuma par apgādībā esošu personu apjoms (250 *euro* mēnesī) nav mainīts kopš 2020. gada, pakāpeniskais negūto ieņēmumu apjoma pieaugums ir vairāk skaidrojams ar to, ka pieaug nodarbināto ienākumi un vairāk personas šo atvieglojumu spēj izmantot, kā arī pieaug apgādājamo personu skaits. Savukārt fizisko personu skaits, kas izmantoja šo atvieglojumu, 2023. gadā bija 220,9 tūkst. jeb 8,8% no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.

11. tabula

**Fizisko personu skaits¹, kuras izmantojušas IIN atvieglojumus,
2021. - 2023. gadā**

Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²
	tūkst. personas			%
Atvieglojums par apgādībā esošu personu	220,3	222,2	220,9	-0,5
Atvieglojumi personām ar invaliditāti	96,3	96,0	83,4	-13,2
Atvieglojums politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem	6,8	6,3	5,8	-7,7

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām. Fizisko personu skaits nav summējams kopā, jo viena fiziska persona taksācijas gada laikā var saņemt vairākus nodokļa atvieglojumus (arī vienlaicīgi).

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **papildu atvieglojumus personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās**

kustības dalībniekiem, 2023. gadā veidoja **19,9** milj. *euro* jeb **1,7%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skatīt 13. attēlu*). 2023. gadā tie, tāpat kā iepriekšējos gadus, saglabā tendenci samazināties. Arī fizisko personu skaits, kas piemēro minētos atvieglojumus katru gadu samazinās.

Lai mazinātu iedzīvotāju izdevumus pamatvajadzību segšanai, kā arī lai veicinātu ilgtermiņa uzkrājumus veikšanu, iesniedzot GID, iedzīvotājiem ir iespēja arī iesniegt **attaisnotos izdevumus** par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem, par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN attaisnoto izdevumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti **56,4** milj. *euro* apmērā, un tie, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par **1,3%** jeb par **0,8** milj. *euro*. Jāatzīmē, ka iedzīvotāji GID var iesniegt un labot (pievienot papildu attaisnoto izdevumu čekus) ne tikai par iepriekšējo taksācijas gadu, bet arī par trim iepriekšējiem taksācijas gadiem, līdz ar to analizētie dati no GID ir mainīgi. Tā piemēram, uz 2023. gada septembri valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN attaisnoto izdevumu piemērošanas rezultātā par 2022. taksācijas gadu bija novērtēti par 11,5% mazākā apjomā nekā esošie pieejamie dati uz 2024. gada septembri.

12. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi ¹, kas rodas IIN attaisnoto izdevumu piemērošanas rezultātā, 2021. - 2023. gadā

Nr.p.k.	Attaisnotie izdevumi	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
3.	Attaisnotie izdevumi, no tiem:	55,9	57,1	56,4	-1,3	-0,8
3.1.	Par izglītību, ārstnieciskajiem pakalpojumiem, ziedojumiem un dāvinājumiem	31,5	32,8	33,5	+1,9	+0,6
3.2.	Par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem	24,4	24,3	22,9	-5,7	-1,4

¹ Informācija no iedzīvotāju iesniegtajām GID.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas IIN attaisnoto izdevumu piemērošanas rezultātā, samazinājumu galvenokārt ietekmēja iemaksu privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumu samazināšanās par 5,7%. Bet, kā jau iepriekš minēts, GID dati ir mainīgi un iespējams, ka par 2023. gadu visi iedzīvotāji vēl nav iesnieguši savus attaisnatos izdevumus.

Savukārt pēc fizisko personu skaita attaisnotie izdevumi ir viens no visvairāk izmantotākajiem nodokļa atvieglojumiem. 2023. gadā attaisnatos izdevumus par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem, iesniedzot gada ienākuma deklarāciju, deklarēja **434,3** tūkst. personu jeb **17,3%** no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita (*skatīt 13. attēlu*). Bet attaisnatos izdevumus par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem deklarēja **199,6** tūkst. personu jeb **8,0%** no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.

13. tabula

Fizisko personu skaits ¹, kuras iesniegušas IIN attaisnatos izdevumus, 2021. - 2023. gadā

Attaisnotie izdevumi	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²
	tūkst. personas			%
Par izglītību, ārstnieciskajiem pakalpojumiem, ziedojumiem un dāvinājumiem	495,2	464,3	434,3	-6,5

13. tabulas turpinājums

Attaisnotie izdevumi	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²
	tūkst. personas			%
Par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem	211,6	214,3	199,6	-6,8

¹ Informācija no iedzīvotāju iesniegtajām GID. Fizisko personu skaits nav summējams kopā, jo viena fiziska persona par taksācijas gadu var iesniegt vairākus attaisnotos izdevumus.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Būtisku kopējo valsts negūto ieņēmumu daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas atbrīvojot no IIN **neapliekamais ienākums un citus nodokļa atvieglojumus**, kas 2023. gadā novērtēti **281,6** milj. euro apmērā jeb **23,4%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā (skatīt 13. attēlu). 2023. gadā tie ir samazinājušies par 20,2 milj. euro jeb 6,7%, salīdzinot ar 2022. gadu.

14. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi¹, kas rodas no IIN nepiemērošanas neapliekamajiem ienākumiem un citiem nodokļa atvieglojumiem, 2021. - 2023. gadā

Nr.p.k.	Neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
4.	Neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi, no tiem:	242,4	301,8	281,6	-6,7	-20,2
4.1.	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātie pabalsti un atlīdzības	138,7	166,3	174,8	+5,1	+8,5
4.2.	Ienākums no sava īpašuma atsavināšanas (izņemot nekustamo īpašumu)	23,8	29,3	28,6	-2,2	-0,6
4.3.	Neapliekamie ienākumi līdz 3 000 euro gadā no lauksaimnieciskās ražošanas un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas	16,6	22,5	17,4	-22,9	-5,2
4.4.	Summas, kas izmaksātas kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	16,6	19,8	9,5	-52,1	-10,3
4.5.	Papildpensijas kapitāls no privātajos pensiju fondos veikto iemaksu ieguldīšanas ³	4,4	9,4	6,7	-28,8	-2,7
4.6.	Visa veida stipendijas	5,3	5,2	5,7	+8,2	+0,4
4.7.	Apdrošināšanas atlīdzības, kuras izmaksājušas apdrošināšanas sabiedrības, atbilstoši apdrošināšanas līgumam ⁴	4,0	4,5	4,9	+8,7	+0,4
4.8.	Ienākums, kas gūts aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā	2,6	10,4	1,5	-85,8	-8,9
4.9.	Darba devēja apmaksātie darba koplīgumā noteiktie darbinieka ēdināšanas un ārstniecības izdevumi, kas nepārsniedz 480 euro gadā	0,6	0,8	1,1	+33,5	+0,3
4.10.	Pārējie neapliekamie ienākumi ⁵	29,9	33,7	31,6	-6,3	-2,1

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām un no iedzīvotāju iesniegtajām GID.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

³ Papildpensijas kapitāls, kas veidojies no pašas fiziskās personas vai tās laulātā, vai radnieka veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos atbilstoši licencētiem pensiju plāniem un izmaksāts pensiju plānu dalībniekiem.

⁴ Apdrošināšanas atlīdzības, kuras izmaksājušas apdrošināšanas sabiedrības, un kas izmaksātas, iestājoties apdrošināšanas gadījumam.

⁵ Pārējie ar IIN neapliekami ienākumu veidi, kas noteikti likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. pantā un pārejas noteikumu 44., 123., 159. punkti, kā arī likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" 72. pantā.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Fiziskās personas, kas ir guvušas neapliekamus ienākumus vai citus nodokļa atvieglojumus, 2023. gadā veidoja **642,0** tūkst. personu jeb 25,6% no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita. Jāuzsver, ka fizisko personu skaitā, kas guvušas jebkāda veida ar IIN neapliekamu ienākumu, nav unikālu personu skaits, t.i., viena fiziska persona var tik ieskaitīta vairākas reizes, ja tā ir guvusi vairākus šāda veida ienākumus vienā taksācijas gadā. 2023. gadā kopējais personu skaits ir samazinājies par 22,7 tūkst. personām jeb 3,4%, salīdzinot ar 2022. gadu. Tāpat arī kopējais fizisko personu skaits ir mainīgs, jo nodokļa maksātājam ir tiesības iesniegt GID arī par trim iepriekšējiem taksācijas gadiem, kā arī iesniegt labojumus.

15. tabula

Fizisko personu skaits¹, kuras guvušas ar IIN neapliekamus ienākumus vai citus nodokļa atvieglojumus, 2021. - 2023. gadā

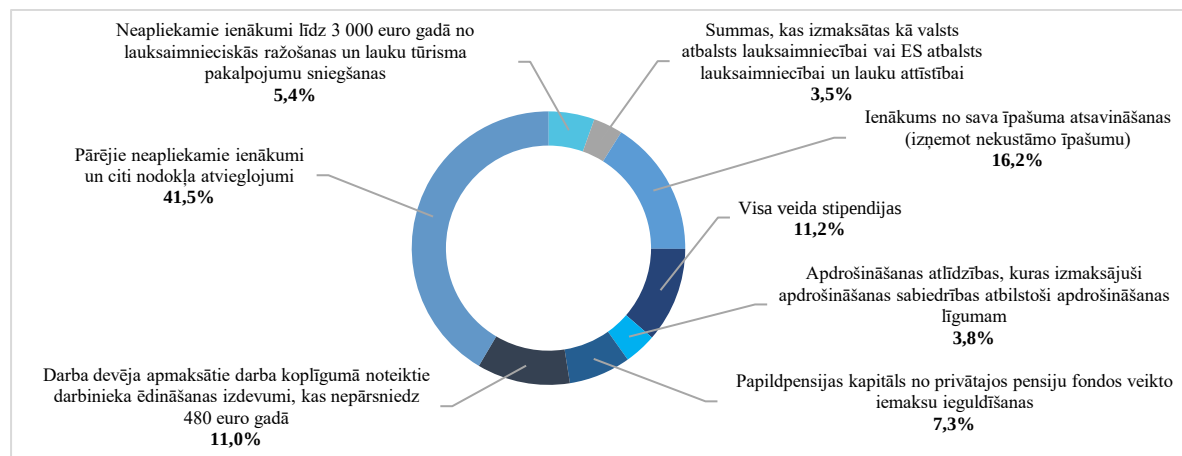
Neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²
	tūkst. personas			%
Neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi	636,5	664,8	642,0	-3,4

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām un no iedzīvotāju iesniegtajām GID. Fizisko personu skaits **nav unikālu** personu skaits, jo viena fiziska persona taksācijas gada laikā var saņemt vienlaicīgi vairākus šāda veida ienākumus.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas atbrīvojot no IIN neapliekamus ienākumus un citus nodokļa atvieglojumus, būtisku daļu veido ar nodokli neapliekamie valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātie pabalsti un atlīdzības. 2023. gadā to apmērs bija **174,8** milj. euro jeb vairāk kā puse vai **62,1%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas no neapliekamo ienākumu un citu nodokļa atvieglojumu atbrīvošanas no IIN. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas neapliekot ar nodokli valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātos pabalstus un atlīdzības, palielinājušies par 8,5 milj. euro jeb 5,1%, salīdzinot ar 2022. gadu. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātos pabalstus un atlīdzības 2023. gadā saņēmušas **408,7** tūkst. personas. Arī pēc fizisko personu skaita šie pabalsti un atlīdzības veido vairāk kā pusi jeb **63,7%** kopējā personu skaita, kas guvušas ar IIN neapliekamus ienākumus, bet atlikušos 36,3% veido pārējie analizētie neapliekamie ienākumi un citi nodokļa atvieglojumi (*skatīt 14. attēlu*).

14. att. Fizisko personu skaits*, kuras guvušas ar IIN neapliekamus ienākumus vai citus nodokļa atvieglojumus (izņemot VSAA izmaksātos pabalstus un atlīdzības), īpatsvars 2023. gadā, %

* Fizisko personu skaits **nav unikālu** personu skaits, jo viena fiziska persona taksācijas gada laikā var saņemt vienlaicīgi vairākus šāda veida ienākumus.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Būtisku daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas atbrīvojot no IIN neapliekamās ienākumus, veido ar nodokli neapliekamie *ienākumi, kas gūti no sava īpašuma atsavināšanas (izņemot nekustamo īpašumu)*. 2023. gadā to apmērs novērtēts **28,6** milj. euro apmērā jeb **10,2%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas no neapliekamo ienākumu un citu nodokļa atvieglojumu atbrīvošanas no IIN. Pēc fizisko personu skaita, šāda veida neapliekamās ienākumus guvušas 37,7 tūkst. personas jeb **16,2%** (*skatīt 14. attēlu*) no personu skaita, kas guvušas ar IIN neapliekamās ienākumus (*izņemot VSAA izmaksātos pabalstus un atlīdzības*).

Tāpat būtisku daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas atbrīvojot no IIN neapliekamās ienākumus, veido ar nodokli *neapliekamais ienākums līdz 3 000 euro gadā no lauksaimnieciskās ražošanas un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas* (2023. gadā – 17,4 milj. euro) un *summas, kas izmaksātas kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai* (2023. gadā – 9,5 milj. euro). 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas atbrīvojot minētos lauksaimniecībā gūtos ienākumus no aplikšanas ar nodokli, ir samazinājušies no 42,3 milj. euro 2022. gadā uz **26,8** milj. euro 2023. gadā jeb par 36,6%. Šeit gan jāatzīmē, ka kopējais personu skaits, kas izmantojušas atvieglojumus lauksaimniekiem, ir samazinājies mazākā apjomā jeb par 19,5%.

Būtiski ir samazinājušies arī valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas neapliekot ar nodokli *ienākumus, kas gūti aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā*. Lai gan 2020. gadā šie valsts negūtie ieņēmumi krasī pieauga līdz 20,1 milj. euro jeb par 1268,1%¹⁷, salīdzinot ar 2019. gadu, tomēr turpmākajos gados parādsaistības tika dzēstas mazākā apjomā. Lai gan par 2022. gadu parādsaistības atkal ir dzēstas lielākā apjomā un valsts negūtie ieņēmumi pieauga no 2,6 milj. euro 2021. gadā līdz 10,4 milj. euro 2022. gadā, tomēr 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi ir samazinājušies par 8,9 milj. euro jeb par 85,8%, salīdzinot ar 2022. gadu. Arī personu skaits, kam dzēstas parādsaistības, salīdzinot ar 2022. gadu, samazinājies par 81,3%.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, neapliekot ar nodokli *papildpensijas kapitālu no privātajiem pensiju fondiem*, 2023. gadā ir samazinājušies par 28,8% jeb 2,7 milj. euro, salīdzinot ar 2022. gadu. Arī personu skaits, kas guvušas šādu ienākumu, 2023. gadā ir samazinājies par 12,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.

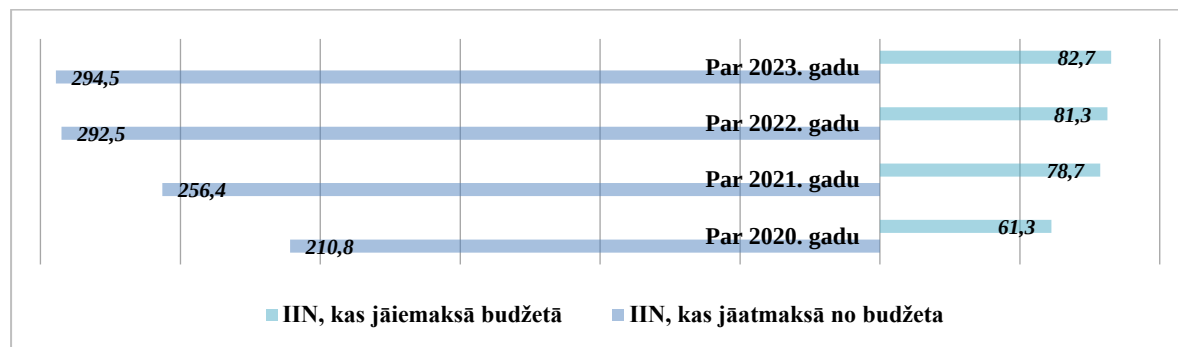
Par 2023. gadu ir pieaudzis valsts negūto ieņēmumu apjoms, kas rodas neapliekot ar nodokli *darba devēja apmaksātos darba koplīgumā noteiktos darbinieka ēdināšanas un ārstniecības izdevumus, kas nepārsniedz 480 euro gadā* – par 33,5% jeb par 0,3 milj. euro. Arī personu skaits, kas guvušas šāda veida neapliekamās ienākumus ir pieaudzis par 6,7%, salīdzinot ar 2022. gadu.

IIN maksātājiem rezumējošā kārtībā, iesniedzot GID, tiek precizēti taksācijas gada laikā gūtie ienākumi un aprēķināts nodokļa apmērs. Attiecīgi IIN maksātājiem var veidoties IIN piemaksa vai pārmaxsa. IIN piemaksa galvenokārt veidojas diferencētā neapliekamā minimuma un IIN progresīvo likmju piemērošanas rezultātā. Savukārt IIN pārmaxsa galvenokārt veidojas no iesniegtajiem attaisnotajiem izdevumiem vai taksācijas gada laikā nepilnīgi piemērotajiem IIN atskaitījumiem (neapliekamā minimuma, atvieglojuma par apgādībā esošu personu vai IIN papildu atvieglojumiem). Jāatzīmē, ka, sākot ar 2021. gadu, tiek piemērota norma, kas paredz VID tiesības apstiprināt nodokļa maksātāja GID pamatojoties uz VID rīcībā esošajiem datiem, ja pats nodokļa maksātājs GID nav iesniedzis,

¹⁷ 2020. gada 9. jūlijā Saeima pieņēma grozījumus likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, kas ļauj bankām vienaspusēji dzēst privātpersonu hipotekāro kredītu parākus, kas uzskatāmi par neatgūstamiem. Tas attiecas uz aizdevumiem, kas tika ņemti līdz 2008. gada beigām nekustamā īpašuma iegādei un kurus iedzīvotāji nevar izpildīt 2008. gada ekonomiskās lejupslīdes dēļ. Līdz ar to bankas ir dzēsušas parādsaistības saviem klientiem. 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, banku dzēsto parādsaistību apjoms jeb gūtais ienākuma apjoms pieauga par 93 milj. euro.

bet bija pienākums to iesniegt. Līdz ar to šī norma radīja ietekmi uz IIN piemaksu pieaugumu 2021. gadā.

Pamatojoties uz iedzīvotāju iesniegtajām GID¹⁸ par 2023. gadu, nodoklis bija atmaksājams **294,5** milj. *euro* apmērā, kas ir par **0,7%** vairāk kā 2022. gadā. 2023. gadā nodoklis bija atmaksājams 683 tūkstošiem nodokļu maksātāju, vienam nodokļu maksātājam vidēji no budžeta atmaksājot **431,18** *euro*, kas ir par **12,1%** vairāk nekā par 2022. gadu (par 2022. gadu vidēji – 384,69 *euro*). No visām iesniegtajām GID par 2023. gadu 77,4% veidoja GID ar deklarētu IIN pārmaksu.

15. att. GID norādītās IIN piemaksas un atmaksas par 2020. - 2023. gadu, milj. *euro*

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Savukārt IIN piemaksas 2023. gadā veidoja **82,7** milj. *euro*, kas ir par **1,7%** vairāk kā 2022. gadā. Iedzīvotāju skaits, kam, iesniedzot GID, veidojas IIN piemaksa par 2023. gadu, ir pieaudzis par 1,8%, salīdzinot ar 2022. gadu. No iesniegtajām GID par 2023. gadu 16,2% veidoja GID ar deklarētu IIN piemaksu. Vidēji vienam nodokļu maksātājam valsts budžetā par 2023. gadā gūtajiem ienākumiem jāiemaksā jeb jāpiemaksā **580,13** *euro*, kas ir tikai par 0,1% mazāk kā par 2022. gadu (par 2022. gadu vidēji – 580,63 *euro*).

Valsts negūto ieņēmumu **prognozes**, kas rodas būtiskāko IIN atvieglojumu (diferencētā neapliekamā minimuma (no 2025.g. fiksēts neapliekamais minimums), pensionāra neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošām personām) piemērošanas rezultātā, nākamajiem gadiem tiek aprēķinātas, ņemot vērā iepriekšējo gadu tendences atvieglojumu izmantošanā, kopējos apmērus un to īpatsvaru no IKP. Valsts negūto ieņēmumu prognozes, kas rodas būtiskāko IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ietekmē arī valdības pieņemtie lēmumi par nodokļa atvieglojumu izmaiņām.

16. tabula

Valsts negūto ieņēmumu prognozes, kas rodas būtiskāko IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2024. – 2026. gadā

Nodokļa atvieglojums	Nodokļa atvieglojuma izmaiņas, <i>euro mēnesī</i>			Atvieglojuma prognozētais apmērs, <i>milj. euro</i>		
	2024	2025	2026	2024	2025	2026
Maksimālais neapliekamais minimums	500					
Ienākums, līdz kuram tiek piemērots maksimālais DNM	500	510	550	190,3	427,6	438,8
Ienākums, virs kura netiek piemērots DNM	1 800					
Pensionāra neapliekamais minimums	500	1 000		521,1	671,8	711,9
Atvieglojums par apgādībā esošu personu	250	250	250	162,1	168,0	172,6

Avots: FM aprēķini 2024. gada novembrī

¹⁸ VID dati no GID norādītajām piemaksām un atmaksām uz 23.09.2024.

4.3. Dabas resursu nodokļa atvieglojumi

Dabas resursu nodokļa (*turpmāk – DRN*) atvieglojumi (atbrīvojumi) 2023. gadā veidoja **9,1%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

DRN atvieglojumi (atbrīvojumi) ir svarīgs instruments vides politikas attīstības sekmēšanai un mērķu īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu stimulu videi kaitīgu preču atkritumu un iepakojuma apsaimniekošanas sistēmas īstenošanai, tādējādi saglabājot tīrāku vidi ilgtermiņā.

DRN atvieglojumu (atbrīvojumu) sistēma ir veidota ar konkrētu mērķi – nodrošināt Latvijas saistības attiecībā uz ES direktīvu prasību izpildi atkritumu, tajā skaitā specifisku atkritumu, apsaimniekošanas jomā un īstenot paplašinātās ražotāju atbildības principa īstenošanu.

Valsts ir noteikusi no ES Direktīvām izrietošas prasības atkritumu apsaimniekošanas jomā, kuru izpildei tiek piesaistīti atbilstošo preču ražotāju un tirgotāju līdzekļi, nodrošinot principa “*piesārņotājs maksā*” īstenošanu. *Tādējādi, ja komersants nodrošina šo prasību īstenošanu un sedz ar to saistītos izdevumus, viņš nodokli nemaksā. Nodoklis ir jāmaksā tajā gadījumā, ja netiek īstenotas atbilstošās atkritumu pārstrādes un reģenerācijas prasības.* Jāatzīmē, ka ES Direktīvas atkritumu sektorā paredz ekonomisko instrumentu izmantošanu, jo tiem ir pozitīvs efekts izvirzīto mērķu sasniegšanā.

Jāņem vērā, ka nodokļa likmju apmērs veidots 2-3 reizes augstāks, nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, lai panāktu ražotāju un tirgotāju aktīvu iesaisti apsaimniekošanas sistēmā un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu atbilstošos apmēros, īstenojot ražotāju atbildības principu, kas izriet arī no ES prasībām.

Nodokļa atvieglojumi (atbrīvojumi) ir efektīvi, jo pēdējos piecos gados ražotāja paplašinātās atbildības sistēmās apsaimnieko vairāk kā 90% no radītā iepakojuma vai videi kaitīgu preču atkritumu apjoma, kā arī normatīvajos aktos noteiktie izlietotā iepakojuma vai videi kaitīgu preču atkritumu pārstrādes un reģenerācijas mērķi, kas izriet no ES direktīvas¹⁹, tiek regulāri sasniegti²⁰.

Saskaņā ar *Dabas resursu nodokļa likumu* DRN nemaksā par:

- 1) fona piesārņojumu, ja nodokļa maksātājs attiecīgo piesārņojuma līmeni ir pierādījis ar monitoringa datiem, kurš veikts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām;
- 2) ūdeņu lietošanu (caurplūdi) zivsaimniecības objektos, zivju audzētavās un dīkšsaimniecībās;
- 3) termālo un tehnisko ūdeņu izmantošanu, kas pēc izmantošanas iesūkņnēti atpakaļ ūdeņu ieguves horizontā, nemainot ūdeņu ķīmisko sastāvu (izņemot atsāļošanu);
- 4) balasta smilšu novietošanu vietējās pašvaldības noteiktajās vietās;
- 5) piesārņojuma ievadīšanu augsnes vai grunts filtrācijas slānī (absorbentā), ja attīrīšanas iekārtas projektā tā paredzēta kā piesārņojuma attīrīšanas metode;

¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 4. jūlija Direktīva 2012/19/ES par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem (EEIA); Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 6. septembra Direktīva 2006/66/EK par baterijām un akumulatoriem, un bateriju un akumulatoru atkritumiem un ar ko atceļ Direktīvu 91/157/EEK.

²⁰ Ziņojumi par Ražotāja apsaimniekoto atkritumu pārstrādātajiem apjomiem pieejami Valsts Vides dienesta tīmekļa vietnē: [Ziņojumi par RAS apsaimniekoto/ reģenerēto apjomu](#) | [Valsts vides dienests \(vvd.gov.lv\)](#)

- 6) avārijas noplūdes dēļ nelikumīgi vidē nonākušā tā piesārņojuma apjomu, kuru atbildīgā persona savākusi vai neitralizējusi saskaņā ar Valsts vides dienesta noteiktajiem termiņiem un prasībām;
- 7) gruntsūdeņu līmeņa pazemināšanas procesā atsūknētajiem ūdeņiem, ja to atsūknēšana saistīta ar derīgo izrakteņu ieguvu;
- 8) ražošanas vajadzībām izlietotajiem ūdeņiem, ja tie pēc attīrīšanas izmantoti atkārtoti;
- 9) radioaktīvo vielu izmantošanu, kuras izmanto:
 - valsts iestādes, kuras atbilstoši savām funkcijām nodrošina:
 - radiācijas drošības un kodoldrošības uzraudzību un kontroli;
 - metroloģiju;
 - gatavību radiācijas avārijām;
 - radiometrisko kontroli uz valsts robežas;
 - kriminālprocesuālo darbību veikšanu;
 - ārstniecības iestādes, kurām šīs vielas nepieciešamas onkoloģisko, kardioloģisko un kardiokirurģisko slimību ārstēšanā un diagnostikā, mātes un bērna veselības aprūpes nodrošināšanā, nieru transplantācijā un ar HIV inficēto pacientu aprūpes nodrošināšanā atbilstoši valsts programmām, kā arī citu slimību ārstēšanā un diagnostikā;
 - radioaktīvo atkritumu apglabāšanas un pārvaldības komercsabiedrības;
 - persona, ja pirkuma līgumā ir ietvertas garantijas izlietojo jonizējošā starojuma avotu nosūtīšanai atpakaļ ražotājvalstij;
 - persona, ja šīs radioaktīvās vielas izmanto demonstrēšanai izstādēs, gadatirgos vai līdzīgos pasākumos un tās ievestas Latvijā uz laikposmu, kas nepārsniedz 30 dienas;
- 10) oglekļa dioksīda (CO₂) emisijām no stacionārajām tehnoloģiskajām iekārtām un gaisa kuģiem, kuru operatori ir iekļauti ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā, un par oglekļa dioksīda (CO₂) emisiju, kas rodas, izmantojot atjaunojamos energoresursus stacionārajās tehnoloģiskajās iekārtās;
- 11) ozona slāni noārdošu vielu izmantošanu, ja komersants atbilstoši vides aizsardzības normatīvajos aktos noteiktajām tehnoloģiskajām un vides aizsardzības prasībām ozona slāni noārdošu vielu izmanto citu ķīmisku vielu ražošanai, un ķīmiskajā pārveides procesā ozona slāni noārdoša viela pilnībā maina savu ķīmisko sastāvu.

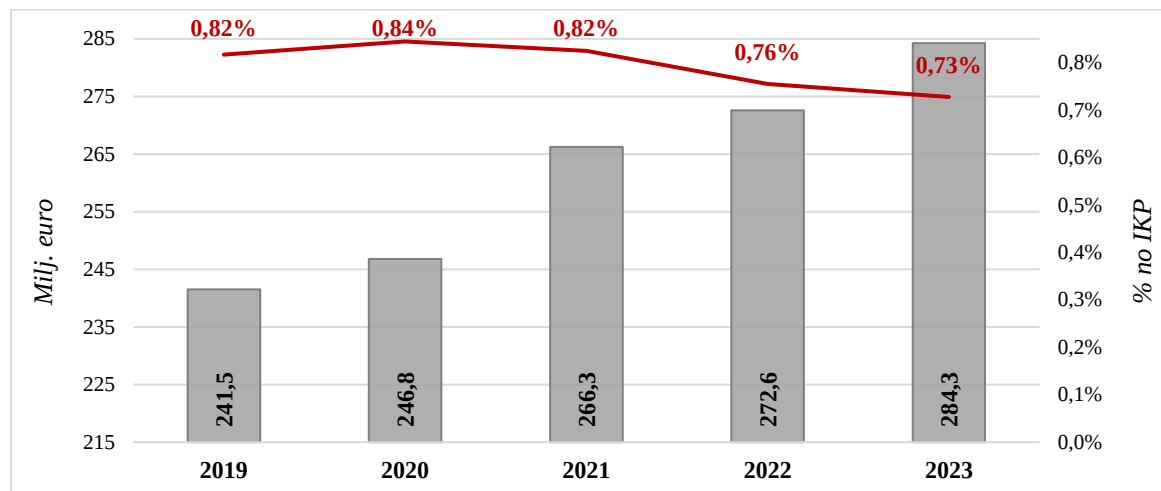
Vēl tiek piemēroti nodokļa atbrīvojumi, ievērojot specifiskus nosacījumus²¹, šādiem nodokļa objektiem (*detalizēti skat. pielikumā*):

- 1) par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR,
- 2) par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem;
- 3) par depozīta iepakojumu (*spēkā no 2022. gada 1. janvāra*)²²;
- 4) par videi kaitīgām precēm.

²¹ Šie nodokļa atbrīvojumi ir noteikti ar mērķi motivēt komersantus nodrošināt ražotāju atbildības principa īstenošanu. Proti, komersanti, kas nodrošina apsaimniekošanas sistēmas īstenošanu, saņem atbrīvojumu no DRN samaksas, bet vienlaikus ir atbildīgi par šo produktu savākšanu, šķirošanu, pārstrādi vai reģenerāciju.

²² Atbrīvojums par iepakojuma depozītu ir stājies spēkā 2022. gada 1. janvārī un paredz piemērot atbrīvojumu no DRN tiem nodokļu maksātājiem, kuri realizē normatīvajos aktos par iepakojuma apsaimniekošanu noteiktos dzērienus depozīta iepakojumā. Nodokļu maksātājs nemaksā DRN par depozīta iepakojumu, ja tas ir noslēdzis ar depozīta sistēmas operatoru līgumu par dalību depozīta sistēmā.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), laika posmā no 2019. gada līdz 2023. gadam absolūtos skaitļos ir palielinājušies, bet attiecībā pret IKP 2023. gadā tie ir nedaudz samazinājušies.

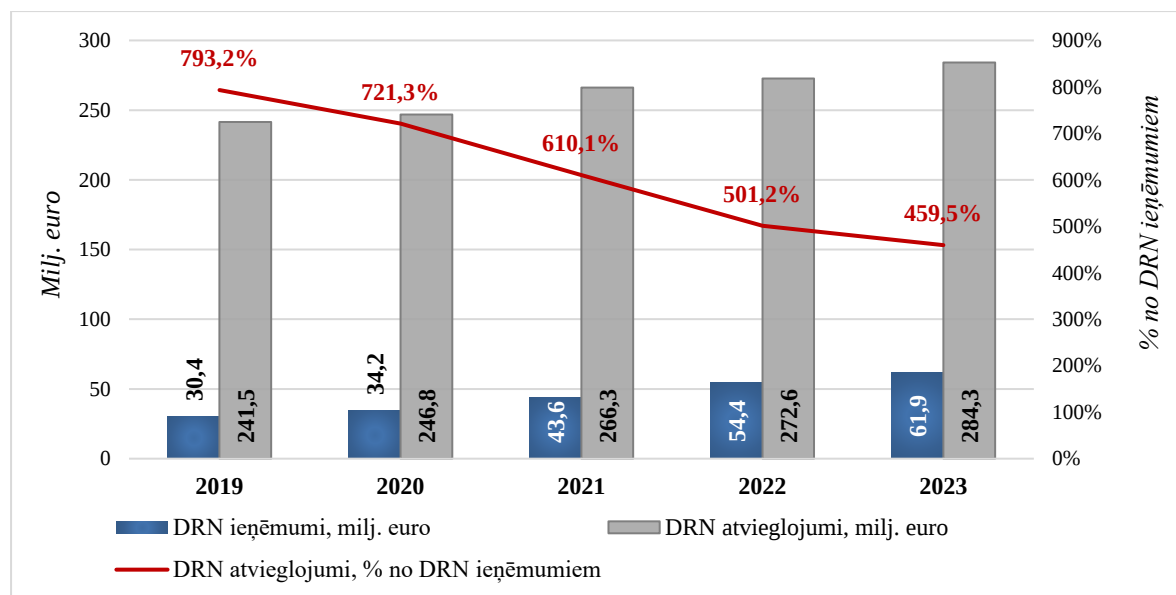

16. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), 2023. gadā bija **284,3** milj. euro, kas ir **0,73%** no IKP.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), vidēji ir **5 reizes** lielāki nekā kopējie DRN ieņēmumi. Tomēr, kā jau minēts, nevar runāt par šādu summu kā potenciālo ieņēmumu daļu, jo, lai motivētu ražotājus un tirgotājus īstenot atbildības principu un panāktu to aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu, nodokļa likmes ir 2-3 reizes augstākas nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas. Pie tam valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), īpatsvars no DRN ieņēmumiem samazinās.

17. att. DRN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem DRN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

**Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus),
2021. - 2023. gadā¹**

Nr. p.k.	Nodokļa atbrīvojumi	2021	2022	2023	2023 ²	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ, no tā:	266,3	272,6	284,3	-6,8	4,3
1.	Par videi kaitīgām precēm, no tām.:	119,5	127,2	146,2	22,3	14,9
1.1.	Smēreļļas un eļļas filtri	2,9	3,1	2,8	-4,8	-9,7
1.2.	Svinu saturoši elektriskie akumulatori	4,2	4,0	3,9	-6,4	-1,0
1.3.	Galvaniskie elementi un galvaniskās baterijas	4,7	5,2	4,8	1,8	-7,3
1.4.	Elektriskie akumulatori (Ni-Cd, Fe-Ni) un citi elektriskie akumulatori	4,4	5,7	6,7	52,9	18,1
1.5.	Visu veidu riepas	13,4	13,2	11,8	-12,1	-10,6
1.6.	Elektriskās un elektroniskās iekārtas:	89,9	96,1	116,2	29,2	20,9
	1. kategorija. Temperatūras maiņas iekārtas	13,6	13,6	13,5	-0,8	-0,7
	2. kategorija. Ekrāni, monitori un iekārtas ³	9,8	8,2	7,7	-21,2	-6,1
	3. kategorija. Spuldzes	2,6	2,1	1,5	-42,8	-28,3
	4.1 kategorija. Liela izmēra iekārtas ⁴	42,6	49,2	38,4	-9,7	-21,9
	4.2 kategorija. Fotoelementu paneļi un invertori	Netika piemērots			-	-
	5. kategorija. Maza izmēra iekārtas ⁵	18,5	19,8	20,8	9,8	2,5
	6. kategorija. Mazas informācijas tehnoloģiju un telekomunikāciju iekārtas ⁶	2,8	3,2	2,5	-11,2	-20,6
2.	Par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, no tā:	146,3	144,4	136,9	-6,4	-5,2
2.1.	No stikla izejmateriāliem	30,2	22,0	18,8	-37,8	-14,8
2.2.	No plastmasas izejmateriāliem, t.sk., oksonoārdāmās plastmasas	53,7	46,5	42,9	-20,1	-7,7
2.3.	No metāla izejmateriāliem	13,5	11,2	9,2	-31,7	-17,5
2.4.	No koksnes, papīra un kartona vai citu dabisko šķiedru un bioplastmasas izejmateriāliem	38,0	37,9	34,9	-8,1	-8,0
2.5.	Plastmasas maisiņi	8,0	8,2	8,6	6,7	3,9
2.6.	No polistirola izejmateriāliem	2,9	2,5	2,4	-17,1	-5,5
2.7.	Par depozīta iepakojumu, t.sk.:	Netika piemērots	16,0	20,2	-	26,0
	2.7.1. No stikla izejmateriāliem		6,9	7,5	-	8,1
	2.7.2. No plastmasas izejmateriāliem		7,2	10,2	-	40,1
	2.7.3. No metāla izejmateriāliem		1,9	2,6	-	37,4
3.	Par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē Latvijas Republikā	0,4	1,0	1,2	175,9	16,2

¹ Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), aprēķināti atbilstoši Dabas resursu nodokļa likuma 7., 8. un 9. panta nosacījumiem, t.i., par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē Latvijas Republikā, par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem un videi kaitīgām precēm. Savukārt valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot Dabas resursu nodokļa likuma 5., 6., 10. un 11. pantu (par dabas resursu lietošanu, radioaktīvo vielu un ozona slāni noārdošu vielu izmantošanu, kā arī oglekļa dioksīda emisijām), netiek rēķināti jo likumā minētajiem objektiem netiek piemērots atbrīvojums no DRN samaksas, bet gan norādīts, kādos gadījumos DRN nav piemērojams.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

³ Iekārta, kuras ekrāna virsmas laukums ir lielāks par 100 cm².

⁴ Liela izmēra iekārtas (vismaz viens ārējais izmērs pārsniedz 50 cm), tai skaitā mājāsaimniecības preces, IT un telesakaru iekārtas, patērētāju iekārtas, gaismekļi, skaņas vai attēlus demonstrējošas iekārtas, mūzikas ierīces, elektriski un elektroniski instrumenti, rotaļlietas, izklaides un sporta aprīkojums, medicīnas ierīces, monitoringa un kontroles instrumenti, tirdzniecības automāti, ierīces elektriskās strāvas ražošanai un citas iekārtas (izņemot likuma 6.pielikuma 1., 2. un 3. kategorijā ietilpstošās iekārtas).

⁵ Maza izmēra iekārtas (neviens ārējais izmērs nepārsniedz 50 cm), tai skaitā mājāsaimniecības preces, plaša patēriņa audiovizuālas iekārtas, gaismekļi, skaņas vai attēlus demonstrējošas iekārtas, mūzikas ierīces, elektriski un elektroniski instrumenti, rotaļlietas, izklaides un sporta aprīkojums, medicīnas ierīces, monitoringa un kontroles instrumenti, automātiskie sadalītāji, ierīces elektriskās strāvas ražošanai un citas iekārtas (izņemot likuma 6.pielikuma 1., 2., 3. un 6. kategorijā ietilpstošās iekārtas).

⁶ Iekārtai neviens ārējais izmērs nepārsniedz 50 cm.

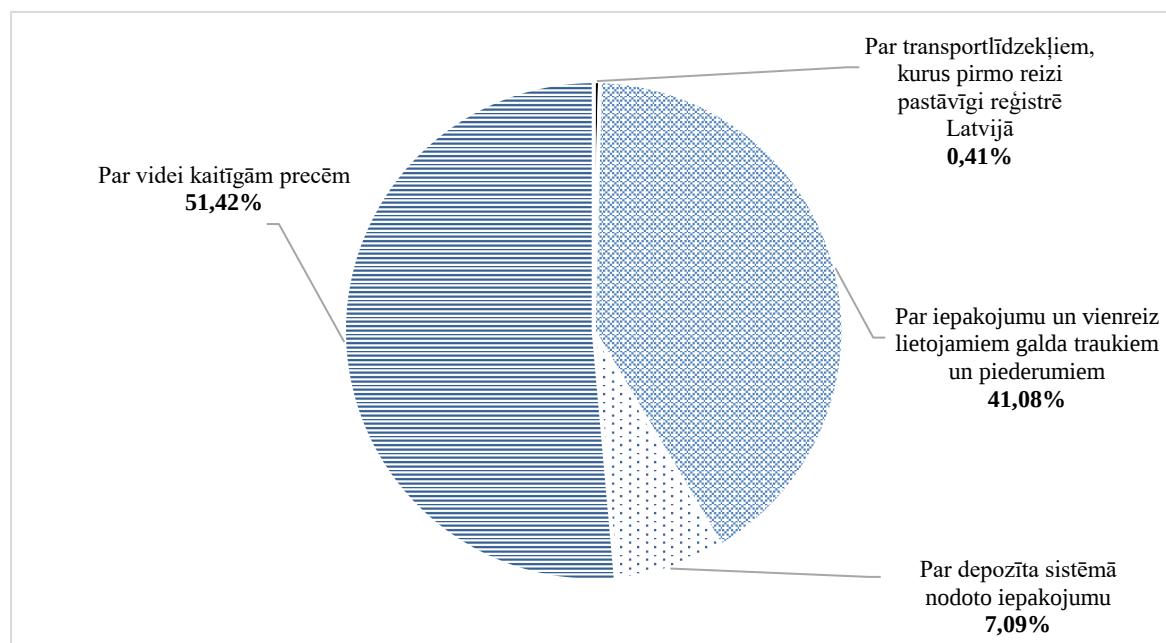
Avots: KEM dati uz 2024. gada 21. augustu

Salīdzinājumā ar 2022. gadu, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), 2023. gadā ir palielinājušies par 11,7 milj. *euro* jeb 4,3%.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atbrīvojumu *par videi kaitīgām precēm*, 2023. gadā veidoja **146,2** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājušies par 19,0 milj. *euro* jeb 14,9%. Salīdzinot dinamiku, secināms, ka valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu par videi kaitīgām precēm, ik gadu pieaug, pie tam 2023. gadā pieauguma temps ir pieaudzis.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atbrīvojumu *par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem*, 2023. gadā bija **136,9** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 7,5 milj. *euro* jeb 5,2%. Lai gan no 2019. gada atbrīvojums vairs netiek piemērots vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas un to kompozītmateriāliem, tomēr joprojām liela daļa pārtikas tiek fasēta un pildīta plastmasas iepakojumā un uz iepakojumu atbrīvojums joprojām attiecas. No 2022. gada 1. janvāra stājās spēkā atbrīvojums par depozīta iepakojumu. Salīdzinot 2023. gada datus ar 2022. gadu – atbrīvotais plastmasas depozīta iepakojuma daudzums pieaudzis par 40,1%, metāla par 37,4% un stikla par 8,1%, kas liecina, ka iedzīvotāji arvien aktīvāk piedalās atkritumu savākšanā un šķirošanā, izmantojot iepakojuma depozīta sistēmu.

2023. gadā no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot DRN atbrīvojumus, **51,4%** veidoja atbrīvojums *par videi kaitīgām precēm*, **41,1%** *par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem*, **7,1%** *par depozīta sistēmas iepakojumu* un **0,41%** *par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē Latvijā*.

18. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada 4. oktobri

Valsts negūto ieņēmumu prognozes nākamajiem gadiem, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), aprēķina Valsts Vides dienests. 2024. gada 1. jūlijā stājās spēkā likuma grozījumi, kas paredz jaunu DRN objektu – tekstilizstrādājumus. Dabas resursu nodokļa likuma izpratnē tekstilizstrādājums ir mājāsaimniecības tekstilizstrādājums, apģērbs, apģērba gabala un piederumu tekstilizstrādājums, apavi, kā arī apģērba gabals un piederums,

kura galvenā sastāvdaļa nav tekstilmateriāls²³. Atbrīvojums no DRN ir noteikts, ja nodokļu maksātājs nodrošina tekstilizstrādājumu dalītu savākšanu un sagatavošanu atkārtotai izmantošanai, pārstrādei vai reģenerācijai atbilstoši vides aizsardzības normatīvajos aktos noteiktajām normām. Likme par 1kg tekstilizstrādājumu noteikta 0,50 euro.

18. tabula

**Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus),
proгноzes 2024. - 2026. gadā, milj. euro**

Nodokļa atbrīvojums	2024	2025	2026
DRN atbrīvojumi, % no IKP	0,66%	0,64%	0,61%
DRN atbrīvojumi, no tā:	275,2	282,6	287,3
1. Par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē Latvijas Republikā	2,4	2,5	2,6
2. Par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, t.sk.:	120,3	122,7	125,1
<i>Par depozīta iepakojumu</i>	20,6	21,0	21,4
3. Par videi kaitīgām precēm	149,1	150,6	152,1
4. Par tekstilizstrādājumiem	3,4	6,8	7,5

Avots: VVD prognozes uz 2024. gada augustu

²³ Dabas resursu nodokļa likums

Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=%20124707&version_date=01.07.2024#p9_1

4.4. Akcīzes nodokļa atvieglojumi

Akcīzes nodokļa (*turpmāk – AN*) atvieglojumi 2023. gadā veidoja **6,7%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

Viens no AN mērķiem ir ierobežot to preču patēriņu, kas ir kaitīgas apkārtējai videi un cilvēku veselībai, kā arī nodrošināt ieņēmumus valsts budžetā. AN tiek piemērots alkoholiskajiem dzērieniem (arī spirtu saturošiem produktiem), tabakas izstrādājumiem, dabasgāzei, naftas produktiem, karsējamai tabakai, elektroniskajās smēķēšanas ierīcēs izmantojamam šķidrumam, kā arī tā sagatavošanas sastāvdaļām, tabakas aizstājējproduktiem, cukuru saturošiem bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai. AN kā patēriņa nodoklis ES kopējā tirgū var būtiski ietekmēt konkurences apstākļus starp dalībvalstīm, **ES tiesību akti stingri reglamentē AN likmju minimālos līmeņus un pārvietošanas nosacījumus šādām preču grupām²⁴**: naftas produktiem, dabasgāzei, alkoholiskajiem dzērieniem, spirtam un tabakas izstrādājumiem. Papildus tam AN harmonizācija ir attiecināta uz nodokļa likmju struktūras noteikšanu, kā arī šo preču aprites un nodokļa maksāšanas kārtības saskaņošanu.

AN atvieglojumi tiek piemēroti akcīzes precēm, ja tās neatbilst AN piemērošanas mērķim, piemēram, spirtam vai spirtu saturošiem produktiem, kas izmantojami medicīnā, ražošanā un zinātniskiem pētījumiem. Tāpat atbrīvojumi tiek piemēroti akcīzes precēm (izņemot naftas produktus), kuras nodotas patēriņam uz vietas kuģos un gaisakuģos, kas nodrošina starptautiskos pārvadājumus, kā arī akcīzes precēm, kuras piegādātas diplomātiem un starptautiskām organizācijām. Lai atbalstītu reģionus, mazajām alkoholisko dzērienu darītavām AN likme tiek piemērota 50% apmērā. Tiek piemēroti arī AN atvieglojumi naftas produktiem un dabasgāzei, kas tiek izmantota lauksaimniecībā un rūpnieciskās ražošanas procesos.

Saskaņā ar likumu “*Par akcīzes nodokli*” un likumu “*Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās*” akcīzes precēm 2023. gadā tiek piemērotas šādas AN **samazinātās likmes** (*detalizētāk skat. pielikumā*):

1) alkoholiskajiem dzērieniem, tajā skaitā:

- 1.1) *alum, kas saražots patstāvīgajā mazajā alus darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 10 000 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes alum;
- 1.2) *alum, kas saražots un ievests no citas dalībvalsts patstāvīgās mazās alus darītavas* (par vienā kalendāra gadā ievestajiem 10 000 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes alum (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.3) *vīnam, kas saražots mazajā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 150 hektolitriem) vai *patstāvīgajā vidējā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 100 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes vīnam (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.4) *vīnam, kas saražots un ievests no citas dalībvalsts patstāvīgās mazās vīna darītavas* (par vienā kalendāra gadā ievestajiem 100 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes vīnam (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.5) *raudzētajiem dzērieniem, kas saražoti mazajā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 150 hektolitriem) vai

²⁴ Direktīva (ES) 2020/262, ar ko nosaka akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu.

Pieejams: [Akcīzes nodokļa piemērošanas vispārējs režīms \(sākot no 2023. gada\) | EUR-Lex](#)

- patstāvīgajā vidējā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 1500 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes raudzētajiem dzērieniem (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.6) *raudzētajiem dzērieniem, kas saražoti un ievesti no citas dalībvalsts patstāvīgās mazās raudzēto dzērienu darītavas* (par vienā kalendāra gadā ievestajiem 1 500 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes vīnam (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.7) *starpproduktiem, kas saražoti mazajā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 10 hektolitriem) vai *patstāvīgajā vidējā alkoholisko dzērienu darītavā* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 80 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes starpproduktiem (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.8) *citās ES dalībvalstīs patstāvīgajās mazajās starpproduktu darītavās saražotajiem un kalendāra gadā ievestajiem starpproduktiem* (par vienā kalendāra gadā ievestajiem 80 hektolitriem), piemēro likmi **50%** apmērā no AN likmes vīnam (***spēkā no 2022. gada 1. jūlija***);
- 1.9) *pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem, kas saražoti mazajās alkoholisko dzērienu darītavās* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 1 000 litriem absolūtā spirta), kā arī *citās ES dalībvalstīs mazajās alkoholisko dzērienu darītavās saražotajiem un kalendāra gadā ievestajiem pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem 1 000 litriem absolūtā spirta), piemēro likmi **50%** apmērā no pārējo alkoholisko dzērienu likmes;
- 2) **naftas produktiem**, tajā skaitā:
- 2.1) *iezīmētiem (marķētiem) naftas produktiem*²⁵, tajā skaitā tādiem naftas produktiem, kuriem pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas vai parafinizēta dīzeļdegviela, kas iegūta no biomasas²⁶, *ja tos izmanto par kurināmo siltuma ieguvei apkurē, sadedzināšanas iekārtās vai siltuma enerģijas ieguvei produkcijas ražošanas (pārstrādes) tehnoloģiskajā procesā – nodokli aprēķina pēc likmes 60 euro par 1 000 litriem (likme spēkā no 2021. gada 1. jūlija; līdz 2021. gada 30. jūnijam – 56,91 euro par 1 000 litriem);*
- 2.2) *iezīmētiem (marķētiem) naftas produktiem, tajā skaitā tādiem naftas produktiem, kuriem pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas vai parafinizēta dīzeļdegviela, kas iegūta no biomasas, kurus licencēta kapitālsabiedrība, zonas kapitālsabiedrība, zonas pārvalde vai brīvostas pārvalde brīvās zonas teritorijā izmanto stacionārās iekārtās, celtņos un citos tamlīdzīgos objektos, iekārtās, kuras tiek izmantotas celtniecības darbos tikai brīvās zonas teritorijā un tehnikā, kas pēc savas konstrukcijas nav paredzēta satiksmei pa koplietošanas ceļiem – 60 euro par 1 000 litriem (likme spēkā no 2021. gada 1. jūlija; līdz 2021. gada 30. jūnijam – 56,91 euro par 1 000 litriem);*
- 2.3) *iezīmētai (marķētai) biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, ja to izmanto par kurināmo – 21 euro par 1 000 litriem (likme spēkā no 2021. gada*

²⁵ Iezīmēta (marķēta) dīzeļdegviela, petroleja vai degviela (kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s), kā arī to aizstājējproduktiem un komponentiem.

²⁶ Tiesību normas redakcija attiecībā uz pievienoto biodīzeļdegvielu, kas pilnībā iegūta no biomasas, vai parafinizēto dīzeļdegvielu, kas iegūta no biomasas, spēkā no 2021. gada 1. jūlija

- 1. jūlija.**; līdz 2021. gada 30. jūnijam likme – 21,34 euro par 1 000 litriem²⁷);
- 2.4) iezīmētai (marķētai) biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, *kurus licencēta kapitālsabiedrība, zonas kapitālsabiedrība, zonas pārvalde vai brīvostas pārvalde brīvās zonas teritorijā izmanto stacionārās iekārtās, celtnos un citos tamlīdzīgos objektos, iekārtās, kuras tiek izmantotas celtniecības darbos tikai brīvās zonas teritorijā un tehnikā, kas pēc savas konstrukcijas nav paredzēta satiksmei pa koplietošanas ceļiem* – **21** euro par 1 000 litriem (likme **spēkā no 2021. gada 1. jūlija**; līdz 2021. gada 30. jūnijam likme – 21,34 euro par 1 000 litriem);
- 2.5) iezīmētai (marķētai) dīzeļdegvielai, arī tādai dīzeļdegvielai (gāzeļļai), kurai ir pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas, vai parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, *kuru izmanto lauksaimniecībā*²⁸ – piemēro AN likmi **15%** apmērā no dīzeļdegvielas nodokļa likmes (**62,1** euro par 1 000 litriem);
- 2.6) naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, *ja tos piegādā personām, kuras tos izmanto par kurināmo vai gāzes krāsnīs un citās iekārtās, nevis par degvielu* – piemēro AN likmi **0** euro par 1 000 kilogramiem;
- 3) dabasgāzei, kuru izmanto par kurināmo AN likme - 0,55 euro par vienu megavatstundu (MWh) pēc augstākās siltumspējas:**
- 3.1) rūpnieciskās ražošanas un citos ar ražošanu saistītos procesos, lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes tehnoloģisko iekārtu darbināšanai un tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes telpās;
- 3.2) lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) siltumapgādei;
- 3.3) rūpniecisko mājputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei.

AN atbrīvojumi

Saskaņā ar likumu “Par akcīzes nodokli” 2023. gadā tiek piemēroti AN atbrīvojumi šādām akcīzes precēm (*detalizētāk skat. pielikumā*):

- 1) alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem (*16 atbrīvojumu veidi*);
- 2) tabakas izstrādājumiem un pēc izmantošanas mērķa līdzīgiem produktiem (*6 atbrīvojumu veidi*);
- 3) naftas produktiem (*10 atbrīvojumu veidi*);
- 4) bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai (*5 atbrīvojumu veidi*);
- 5) dabasgāzei (*3 atbrīvojumu veidi*).

²⁷ Līdz 31.06.2021. likmi – 21,34 euro par 1 000 litriem, piemēroja iezīmētai petrolejai, dīzeļdegvielai, degvielleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, ja minēto naftas produktu sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela.

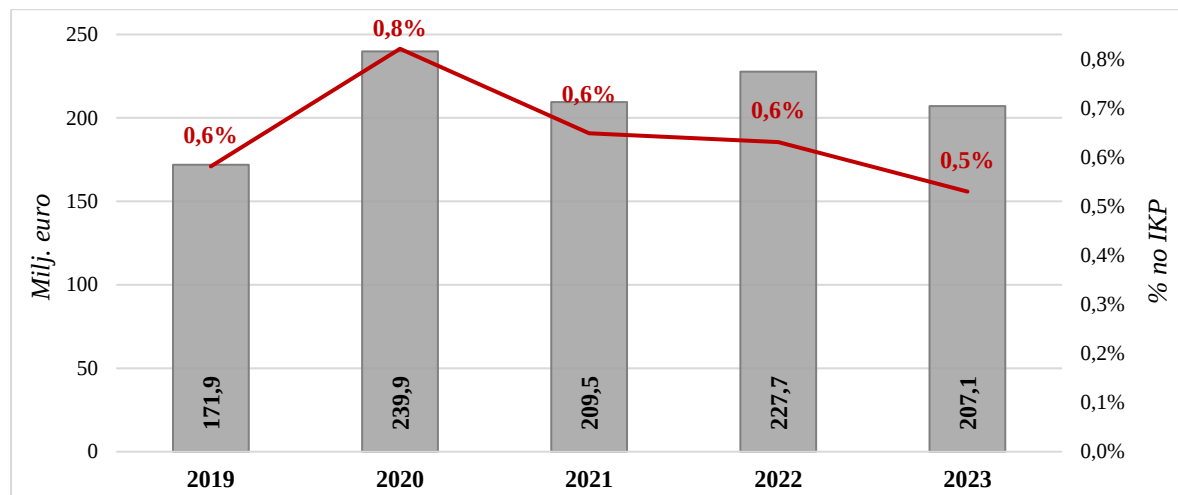
²⁸ Dīzeļdegvielas daudzums tiek noteikts uz 1 hektāru atkarībā no audzējamās kultūras:

- augkopībai – 100 litri;
- augļkopībai, ogulājiem un dārzkopībai – 130 litri;
- zālāju platībai, ja tiek nodrošināts minimālais lauksaimniecības dzīvnieku blīvums vismaz 0,5 nosacītās liellopu vienības uz 1 hektāru (bioloģiskajās saimniecībās blīvums vismaz 0,4 nosacītās liellopu vienības uz 1 hektāru) – 130 litri;
- zālāju platībai dzīvnieku barības ražošanai – 60 litri;
- zemei zem zivju dīķiem – 60 litri;
- citām kultūrām un platībām – 60 litri.

Papildus AN atbrīvojumi tiek piemēroti akcīzes precēm, kas tiek piegādātas diplomātiem un starptautiskām organizācijām, kā arī tiek piemēroti citi atbrīvojumi (*detalizētāk skat. pielikumā*).

Pie atbrīvojumiem pieskaitāmas MK 2005. gada 30. augusta noteikumos Nr. 662 “*Akcīzes preču aprites kārtība*” noteiktās pieļaujamās zuduma normas akcīzes precēm, kas zudušas ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas, pārvietošanas vai naftas produktu sajaukšanas laikā, kad piemērota atliktā nodokļa maksāšana.

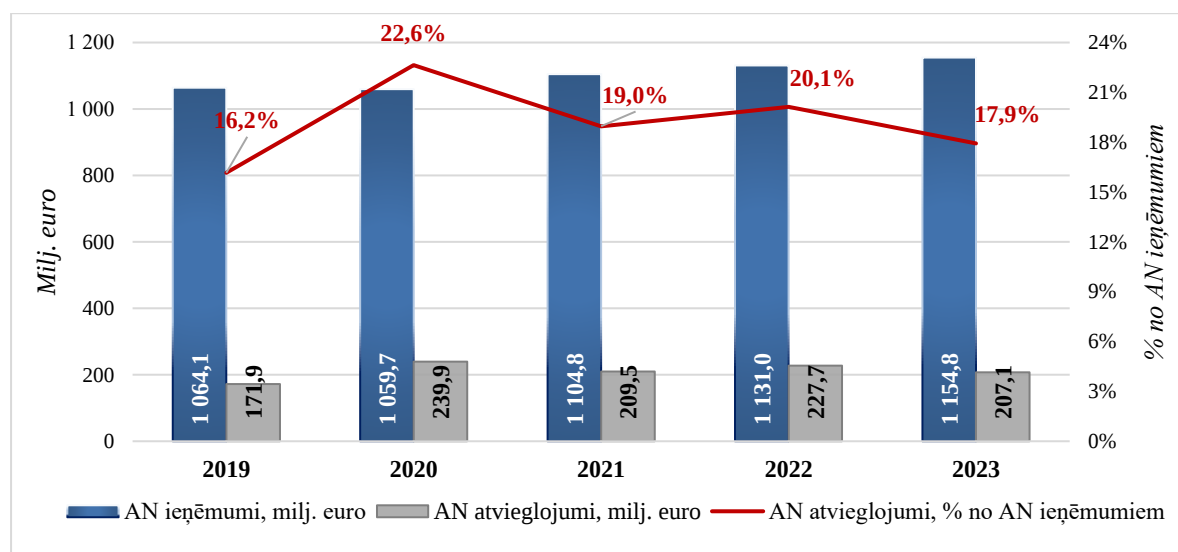
Laika periodā no 2019. līdz 2023. gadam valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP ir mainīgi.

19. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

Aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), 2023. gadā bija **207,1 milj. euro**, kas ir **17,9%** no kopējiem AN ieņēmumiem (*skat. 20. att.*).

20. att. AN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem AN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

19. tabula

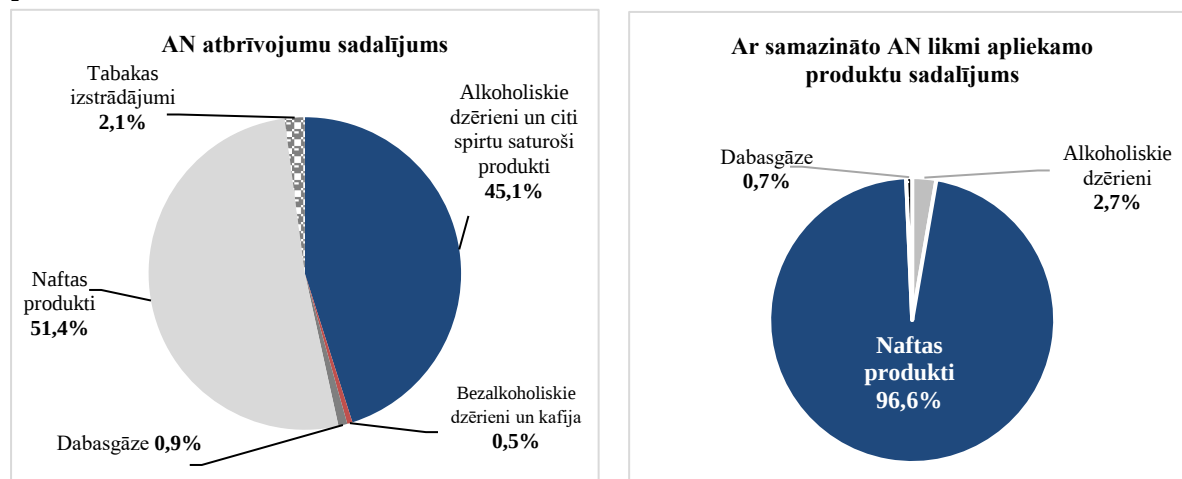
Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), 2021. - 2023. gadā

Nr. p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023 ¹	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ, no tā:	209,5	227,7	207,1	-1,2	-9,0
1.	Atbrīvojumi	137,4	140,9	123,5	-10,1	-12,3
1.1.	Naftas produktiem	40,1	55,1	63,5	58,2	15,3
1.2.	Alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem	92,6	81,4	55,7	-39,9	-31,6
1.3.	Tabakas izstrādājumiem	2,6	2,6	2,6	-19,7	-1,5
1.4.	Dabaszāzei	1,4	1,2	1,1	-2,4	-2,8
1.5.	Bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai	0,6	0,7	0,7	5,0	0,2
2.	Samazinātās AN likmes	72,1	86,7	83,5	15,9	-3,7
2.1.	Naftas produktiem	68,7	83,8	80,7	-4,3	1,9
2.2.	Alkoholiskajiem dzērieniem	2,4	2,2	2,3	17,4	-3,7
2.3.	Dabaszāzei	1,0	0,7	0,6	-44,3	-16,5

¹ Izmēģinājums procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķināts no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2024. gada novembri

Kopējā valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), dinamika ir nevienmērīga. Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 20,6 milj. euro jeb 9,0%, taču, salīdzinot ar 2021. gadu, tie ir samazinājušies par 2,4 milj. euro jeb 1,2%. Straujākas valsts negūto ieņēmumu svārstības dinamikā veido atvieglojumi, kas piemēroti naftas produktiem un spirtu saturošiem produktiem.

21. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus un samazinātās likmes, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus), lielāko daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **AN atbrīvojumus** – 2023. gadā **59,7%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, bija **123,5 milj. euro**. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir samazinājušies par 17,4 milj. euro jeb 12,3% (skat. 20. tab.).

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, 2021. - 2023. gadā

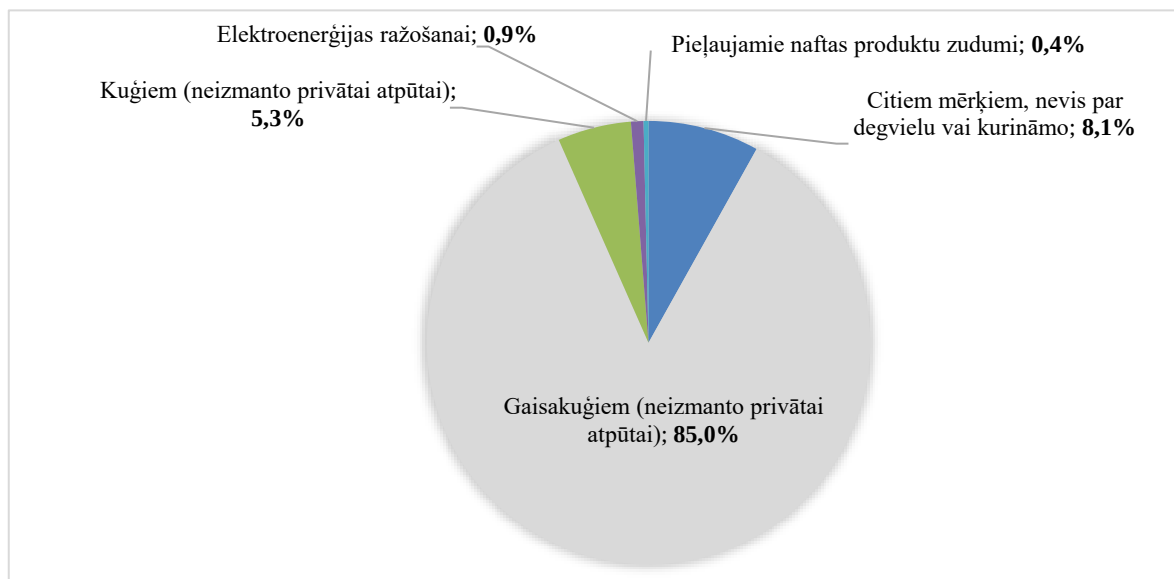
Nr. p.k.	Nodokļa atbrīvojums	2021	2022	2023	2023 ¹	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ atbrīvojumi, no tū:	137,4	140,9	123,5	-10,1	-12,3
1.	Naftas produktiem	40,1	55,1	63,5	58,2	15,3
1.1.	Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai un izklaidei ²	29,0	46,6	53,9	86,0	15,7
1.2.	Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo	6,4	3,8	5,1	-19,3	33,1
1.3.	Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto kuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai un izklaidei ²	3,9	3,5	3,4	-13,9	-4,0
1.4.	Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto elektroenerģijas ražošanai vai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju	0,6	0,7	0,6	1,1	-18,2
1.5.	Pieļaujamie naftas produktu zudumi ³	0,2	0,3	0,2	29,2	-19,1
2.	Alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem	92,6	81,4	55,7	-39,9	-31,6
2.1.	Denaturēts spirts ⁴	81,1	71,2	41,0	-49,4	-42,4
2.2.	Medicīnas un veterinārmedicīnas vajadzībām paredzētais spirts	0,2	0,2	0,4	86,6	167,0
2.3.	Uztura bagātinātāji, kuri satur spirtu	0,03	0,04	0,2	575,3	398,8
2.4.	Spirts (ja nevar izmantot denaturētu spirtu)	1,5	1,5	0,6	-61,1	-61,3
2.5.	Pārējie alkoholiskie dzērieni, kas nodoti patēriņam diplomātiem, starptautiskām organizācijām, gaisa kuģiem un kuģiem, kas veic starptautisku pārvadājumus	0,2	0,2	0,2	0,0	9,2
2.6.	Pieļaujamie alkoholisko dzērienu zudumi ⁵	2,8	4,4	5,0	78,0	12,6
3.	Tabakas izstrādājumiem	2,6	2,6	2,6	-2,4	-2,8
3.1.	Tabakas izstrādājumi, kas piegādāti kuģiem un gaisakuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus ⁶	2,5	2,5	2,5	-2,1	-2,5
3.2.	Tabakas izstrādājumi, kas piegādāti diplomātiem un starptautiskām organizācijām	0,10	0,10	0,06	-39,3	-22,9
3.3.	Elektroniskajās cigaretēs izmantojamais šķidrums, tā sagatavošanas sastāvdaļas un tabakas aizstājējprodukti, kas piegādāti kuģiem un gaisakuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus un kas piegādāti diplomātiem un starptautiskām organizācijām (likuma 20. pants un 21. panta sestā daļa)	0,01	0,03	0,04	519,4	32,7
4.	Dabasgāzei	1,4	1,2	1,1	-19,7	-1,5
4.1.	Dabasgāze, kuru izmanto mineraloģiskiem procesiem	1,0	0,7	0,7	-30,3	-6,6
4.2.	Dabasgāze, kuru izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo	0,5	0,4	0,5	2,7	6,9
4.3.	Dabasgāze, kuru izmanto divējādi, ja to izmanto gan par kurināmo, gan citiem mērķiem, kas nav izmantošana par degvielu vai kurināmo ⁷	0,004	0,003	0,003	-17,6	4,3
5.	Bezalkoholiskiem dzērieniem un kafijai	0,6	0,7	0,7	5,0	0,2

¹ Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

- ² Par privāto atpūtu un izklaidi uzskatāmi gadījumi, kad gaisakuģa vai kuģa īpašnieks vai arī cita fiziskā vai juridiskā persona, kas gaisakuģi vai kuģi īrē vai lieto ar citu pamatojumu, neizmanto gaisakuģi vai kuģi komerciāliem mērķiem, it īpaši pasažieru vai preču pārvadāšanai vai pakalpojumu sniegšanai par maksu, vai valsts iestāžu vajadzībām.
- ³ Naftas produkti, kas zuduši ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas vai pārvietošanas laikā atliktā nodokļa maksāšanas režīmā.
- ⁴ Uzskaitīts denaturēts spirts saistībā ar darbībām gan akcīzes preču noliktavās, gan lietotājiem, kuri saņēmuši atbilstošas VID izsniegtas atļaujas. Par denaturēto spirtu ir uzskatāms spirts, kas denaturēts ar denaturēšanas vielām atbilstoši MK noteikumiem Nr. 211 "Spirta denaturēšanas un denaturētā spirta aprites kārtība". Denaturēto spirtu izmanto nepārtikas preču ražošanā – iepilda, pievieno vai iestrādā denaturēto spirtu nepārtikas precēs – vai izmanto tehniskām vajadzībām (izņemot denaturētā spirta izmantošanu par degvielu vai kurināmo) atbilstoši lietotāja atļaujā norādītajam mērķim.
- ⁵ Alkoholiskie dzērieni, kas zuduši ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas vai pārvietošanas laikā atliktā nodokļa maksāšanas režīmā.
- ⁶ Tabakas izstrādājumi, kurus piegādā kuģiem un gaisakuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus (arī starp dalībvalstīm), ar nosacījumu, ka šīs preces tiek realizētas (arī gadījumos, kad preču vērtība tiek iekļauta biļetes cenā) uz attiecīgā kuģa vai gaisakuģa mazumtirdzniecībā patērēšanai uz vietas (izņemot realizēšanu mazumtirdzniecībā promnešanai) vai tiek izmantotas kuģa apkāpes apgādei.
- ⁷ Produktu izmantošanu ķīmiskai reducēšanai, elektrolītiskos vai metalurģijas procesos uzskata par divējādu izmantošanu.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2024. gada novembri

Lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, 2023. gadā veidoja **AN atbrīvojumi naftas produktiem**, t.i., **63,5 milj. euro**, kas ir **51,4%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus (skat. 21. att.). 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem, ir palielinājušies par 8,4 milj. euro jeb 15,3%.

22. att. **Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem, procentuālais sadalījums 2023. gadā**

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem, būtiskāko daļu veido *naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu šiem naftas produktiem, bija 53,9 milj. euro, kas ir 85,0% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 7,3 milj. euro jeb 15,7% un gandrīz sasniedz 2019. gada rādītāja (54,7 milj. euro). Ņemot vērā, ka

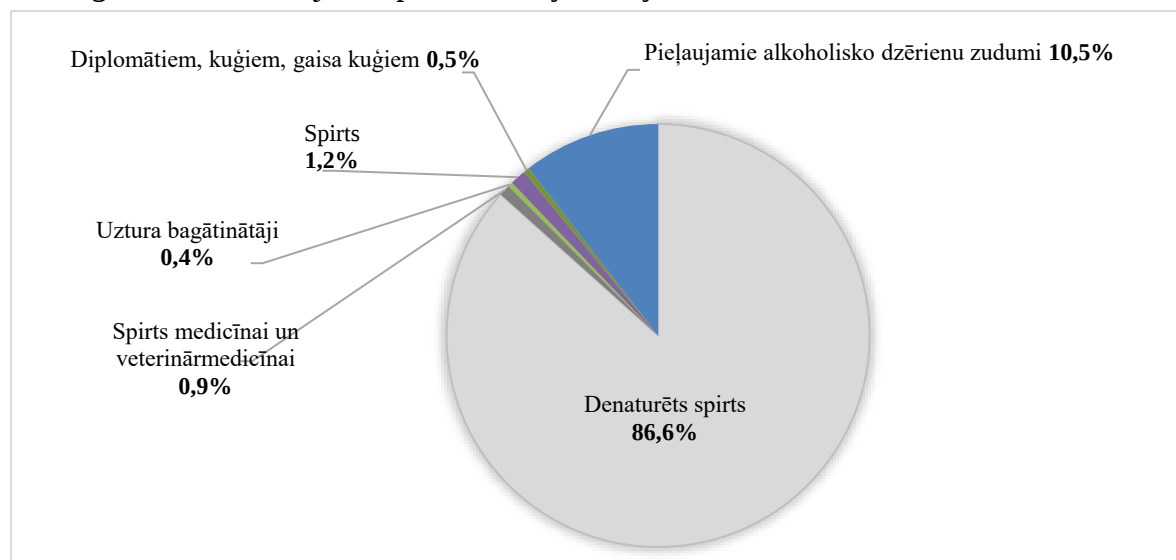
starptautiskiem lidojumiem 2023. gadā ir bijusi strauja inflācija 18% apmērā²⁹, tad par pilnīgu atkopšanos no Covid-19 krīzes vēl nevar runāt.

2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, par 1,3 milj. *euro* jeb 33,1% palielinājušies valsts negūtie ieņēmumi, kas veidojas piemērojot atbrīvojumu *naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo*. Izmaiņas pamatā veidojas viena komersanta dēļ, mainoties produkta veidam, ar kuru tiek veikta ražošana.

2023. gadā nedaudz samazinājušies valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu *naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto kuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai un izklaidei*, tie ir samazinājušies par 0,1 milj. *euro* jeb 4,0%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot *atbrīvojumu pieļaujamajiem naftas produktu zudumiem*, ir nebūtiski, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie samazinājušies par 19,1%. Līdzīgs samazinājums 18,2% apmērā ir atbrīvojumam *naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto elektroenerģijas ražošanai vai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju*.

Arī **AN atbrīvojumi alkoholiskajiem dzērieniem un spirtu saturošiem produktiem** veido būtisku daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus. 2023. gadā tie veidoja 55,7 milj. *euro*, kas ir **45,1%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus (skat. 21. att.). Kopumā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumu alkoholiskajiem dzērieniem un spirtu saturošiem produktiem, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 25,7 milj. *euro* jeb 31,6%.

23. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus alkoholiskajiem dzērieniem un spirtu saturošiem produktiem, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

Lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot atbrīvojumus alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem, veido *atbrīvojums denaturētam spirtam*. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu denaturētam spirtam, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 30,2 milj. *euro* jeb 42,4%, kopumā sastādot 41,0 milj. *euro*. Ņemot vērā, ka denaturētā spirta patēriņš tikai nedaudz pārsniedz 2019. gada patēriņu (atbrīvojuma apmērs 2019. gadā bija

²⁹ CSP dati: Patēriņa cenu pārmaiņas grupās un apakšgrupās. Pieejams: <https://data.stat.gov.lv/443/sq/23457>

34,3 milj. *euro*), tad var secināt, ka pandēmijas ietekme uz atbrīvoto denaturēto spirta apjomu ir būtiski mazinājusies. Laikā no 2020. līdz 2022. gadam atbrīvotais denaturētā spirta apjoms bija dubultojies dēļ dezinfekcijas līdzekļu pastiprinātas ražošanas, kur par izejvielu tika izmantots denaturēts spirts.

No pārējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem, ir četrkārtējais atbrīvoto uztura bagātinātāju daudzums, kas satur spirtu. Absolūtos skaitļos palielinājums nav būtisks, t.i. 0,14 milj. *euro*, kas veidojās dēļ viena komersanta, kas ienācis uztura bagātinātāju tirgū, ražošanā patērētā apjoma.

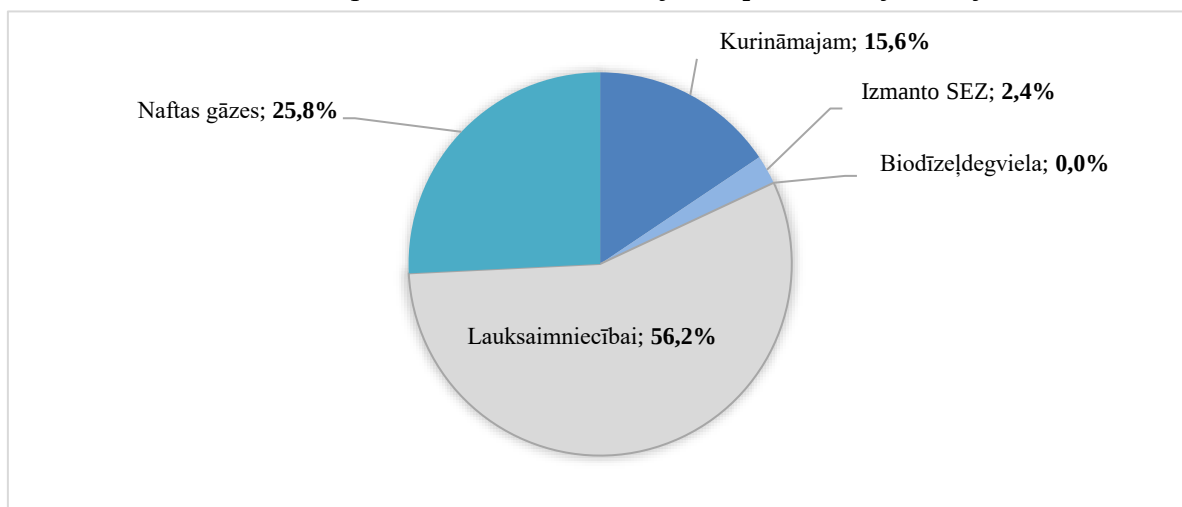
Līdzīga situācija ir ar medicīnas un veterinārmedicīnas vajadzībām paredzēto spirtu. Tā atbrīvojuma apjoms 2023. gadā ir gandrīz dubultojies (pieaugums 167%), salīdzinot ar 2022. gadu. 2023. gadā minētajam mērķim no AN atbrīvotu spirtu ir saņēmis viens komersants, kurš iepriekšējos gados spirtu medicīnas un veterinārmedicīnas vajadzībām nebija saņēmis.

Savukārt valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN *atbrīvojumu pieļaujamiem alkoholisko dzērienu zudumiem*, 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu ir palielinājušies par 0,6 milj. *euro* jeb 12,6%, bet salīdzinājumā ar 2021. gadu pat par 78,0%.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot pārējos AN atbrīvojumus, ir nebūtiski un 2023. gadā daudz nav mainījušies salīdzinājumā ar 2022. gadu.

Otru daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **AN samazinātās likmes**. 2023. gadā tie veidoja **83,5 milj. *euro***, kas ir **40,3%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes, ir samazinājušies par 3,2 milj. *euro* jeb 3,7% (skat. 21. tab.).

No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes, lielāko daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **AN samazinātās likmes naftas produktiem** – 2023. gadā to apmērs bija **80,7 milj. *euro*** jeb **96,6%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, ir samazinājušies par 3,1 milj. *euro* jeb 3,7%.

24. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

Savukārt no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, lielāko daļu veido *iezīmētā dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmētai dīzeļdegvielai, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem, veidoja 45,3 milj. *euro* jeb 56,2% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmētai dīzeļdegvielai, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem, ir samazinājušies par 4,0 milj. *euro* jeb 8,1%, salīdzinot ar 2022. gadu.

21. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes, 2021. - 2023. gadā

Nr. p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023 ¹	
		Milj. <i>euro</i>			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ samazinātās AN likmes, no tā:	72,1	86,7	83,5	15,9	-3,7
1.	Naftas produktiem	68,7	83,8	80,7	17,4	-3,7
1.1.	Iezīmēta dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem	47,2	49,3	45,3	-4,0	-8,1
1.2.	Naftas gāzes un pārējie gāzveida ogļūdeņraži, ko izmanto par kurināmo (izņemot dabasgāzi)	10,9	12,4	20,8	91,2	68,3
1.3.	Iezīmēta dīzeļdegviela, petroleja vai degviellejla, tā aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo	7,8	19,9	12,6	61,8	-36,9
1.4.	Iezīmēta dīzeļdegviela, petroleja vai degviellejla, tā aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto speciālajās ekonomiskajās zonās (likuma Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās 3.panta 9.daļa)	1,9	2,2	2,0	3,2	-10,0
1.5.	Iezīmētā (marķētā) biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētā dīzeļdegviela, kas iegūta no biomasas, ja to realizē vai izmanto par kurināmo ²	0,9	0,0	0,0	-100	-
2.	Alkoholiskiem dzērieniem	2,4	2,2	2,3	-4,3	1,9
2.1.	Mazo alus darītavu alus realizācija	2,3	2,1	2,0	-11,9	-1,4
2.2.	Mazo alkoholisko dzērienu darītavu pārējo (stipro) alkoholisko dzērienu realizācija	0,07	0,10	0,11	51,4	7,8
2.3.	Mazo un vidējo vīna darītavu realizācija (<i>spēkā no 01.07.2022.</i>)	Samazinā tās likmes nebija spēkā	0,003	0,003	-	15,8
2.4.	Mazo un vidējo raudzēto dzērienu ražotāju realizācija (<i>spēkā no 01.07.2022.</i>)		0,07	0,13		89,4
2.5.	Mazo un vidējo starpproduktu ražotāju realizācija (<i>spēkā no 01.07.2022.</i>)		0,004	0,007		56,9
3.	3. Dabasgāzei izmantošanai par kurināmo	1,0	0,7	0,6	-44,3	-16,5
3.1.	Rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu apstrādes procesos	0,8	0,5	0,5	-38,2	-6,0
3.2.	Lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) siltumapgādei un rūpniecisko māju putnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei	0,21	0,1	0,07	-68,0	-54,6

¹ Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārreķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

² Jaunā redakcija, kas ir spēkā no 2021. gada 1. jūlija. Pirms tam samazināto AN likmi piemēroja iezīmētai petrolejai, dīzeļdegvielai, degvielleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, ja minēto naftas produktu sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela un kuru izmantoja par kurināmo. Laika periodā no 01.07.2021. – 31.12.2023. deklarētais iezīmētais biodīzeļdegvielas apjoms ir 0 litri.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2023. gada novembri

Otru būtiskāko pozīciju no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, veido AN samazinātās likmes *naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, ko izmanto par kurināmo*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, ko izmanto par kurināmo, veidoja 20,8 milj. *euro*. 2023. gadā tie ir palielinājušies par 8,4 milj. *euro* jeb 68,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Tāpat būtisku daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, veido *iezīmētā dīzeļdegviela, petroleja vai degvielleļļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmētai dīzeļdegvielai, petrolejai vai degvielleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, kuru izmanto kā kurināmo, veidoja 12,6 milj. *euro*. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir samazinājušies par 7,4 milj. *euro* jeb 36,9%, bet, salīdzinot ar 2021. gadu, tie palielinājušies par 4,8 milj. *euro* jeb 61,8%. To vistīkāmāk ietekmēja starptautisko ģeopolitisko notikumu izraisītās straujās enerģētikas cenu izmaiņas Latvijā.

Jāpiebilst, ka kopš 2021. gada 1. jūlija, kad tika veiktas izmaiņas regulējumā attiecībā uz naftas produktiem, ja to sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūtas biodīzeļdegvielas, kuru izmantoja par kurināmo, aizstājot to ar biodīzeļdegvielu, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētu dīzeļdegvielu, kas iegūta no biomasas, ja tās realizē vai izmanto par kurināmo, šis atvieglojums nav ticis izmantots.

Attiecībā uz **AN samazinātajām likmēm alkoholiskajiem dzērieniem** ir veiktas izmaiņas tiesību aktos, kas stājās spēkā no 2022. gada 1. jūlija un kas atļauj piemērot samazinātās AN likmes ne tikai mazo alus darītavu saražotajam alum un mazo stiprā alkohola ražotāju saražotajam stiprajam alkoholam, bet arī mazo alkoholisko dzērienu ražotāju vai patstāvīgo vidējo alkoholisko dzērienu darītavu (piemēro arī attiecībā uz citām ES dalībvalstīm) saražotajam vai ievestajam vīnam, raudzētajiem dzērieniem un starpproduktiem – 50% apmērā no AN likmes attiecīgajam produktam. Tomēr, neskatoties uz paplašinātajām AN samazināto likmju piemērošanas iespējām, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes alkoholiskajiem dzērieniem, 2023. gadā ir samazinājušies par 0,1 milj. *euro* jeb 4,3%, salīdzinot ar 2021. gadu.

Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **AN samazinātās likmes dabasgāzei, kuru izmanto par kurināmo**, 2023. gadā bija 0,6 milj. *euro*, kas ir par 0,1 milj. *euro* jeb 16,5% mazāk kā 2022. gadā. Lielāko īpatsvaru kopējos valsts negūtajos ieņēmumos, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes dabasgāzei, veido *rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu apstrādes procesos izmantotā dabasgāze*. 2023. gadā tie bija 0,5 milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palikuši gandrīz nemainīgi.

4.5. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi

Uzņēmumu ienākuma nodokļa (*turpmāk – UIN*) atvieglojumi 2023. gada veidoja **2,2%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

No **2018. gada 1. janvāra** ir spēkā *Uzņēmumu ienākuma nodokļa likums*, kas paredz, ka UIN **20%**³⁰ apmērā tiek maksāts peļņas sadales brīdī³¹, nevis piemērots gūtajam ienākumam.

Tā kā UIN sistēma pēc būtības veidota investīciju veicināšanai un UIN veidojas tikai tad, kad peļņa tiek sadalīta, ir saglabāti vien atsevišķi no iepriekšējā likumā “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem, bet atsevišķiem nodokļa atvieglojumiem noteikts pārejas periods. Tā piemēram, ir saglabāts atvieglojums akciju atsavināšanai, kas pēc būtības paredzēts *investīciju veicināšanai*, atvieglojums ziedojumiem, ko var uzskatīt par *sociālā rakstura atvieglojumu*, kā arī atvieglojums *lauksaimniecībai* par summām, kas saņemtas subsīdiju veidā attīstībai un *atvieglots nodokļa režīms kuģošanas nozarei* par kuģu izmantošanu starptautiskajos pārvadājumos.

UIN atvieglojumus var iedalīt vairākās grupās – *Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā* noteiktie atvieglojumi, atviegloti nodokļa režīmi un nodokļa atvieglojumi ar pārejas periodu (*detalizētāk skatīt pielikumā*). *Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā* ir iekļauti trīs nodokļa atvieglojumi un divi atviegloti nodokļa režīmi:

1) atvieglojums ziedotājiem,

Nodokļa maksātājs, kas ziedojis sabiedriskā labuma organizācijai, budžeta iestādei, valsts muzejam – atvasinātai publiskai personai – vai valsts kapitālsabiedrībai, kura veic Kultūras ministrijas deleģētās valsts kultūras funkcijas, ir tiesīgs pārskata gadā izvēlēties vienu no šādiem atvieglojumiem:

- a) neiekļaut taksācijas perioda ar UIN apliekamajā bāzē ziedoto summu, bet ne vairāk kā **5%** apmērā no iepriekšējā pārskata gada peļņas pēc aprēķinātajiem nodokļiem;
- b) neiekļaut taksācijas perioda ar UIN apliekamajā bāzē ziedoto summu, bet ne vairāk kā **2%** apmērā no iepriekšējā pārskata gadā kopējās darba ņēmējiem aprēķinātās bruto darba samaksas, no kuras samaksāti valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi;
- c) samazināt taksācijas periodā par pārskata gadā aprēķinātajām dividendēm aprēķināto UIN par **85%**, bet nepārsniedzot **30%** no aprēķinātās UIN summas par aprēķinātajām dividendēm.

2) atvieglojums akciju atsavināšanai,

Ar nodokli apliekamajā bāzē iekļauto dividenžu apmēru var samazināt tādā apjomā kādā nodokļu maksātājs taksācijas periodā ir guvis ienākumu no tādu tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, kuru turēšanas periods atsavināšanas brīdī ir vismaz 36 mēneši.

3) atvieglojums lauksaimniecībai par summām, kas saņemtas subsīdiju veidā,

Ar nodokli apliekamo ienākumu bāzi var samazināt apjomā, kas atbilst 50% no summas, kas saņemta kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts

³⁰ UIN likme 20% apmērā tiek piemērota bāzei, kura pirms likmes piemērošanas ir koriģēta ar koeficientu 0,8.

³¹ Izmaksas, kas netiek investētas uzņēmumu attīstībā, t.sk., dividendes, ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi, reprezentācijas izmaksas, kas pārsniedz noteikto apmēru, u.c.

lauksaimniecībai un lauku attīstībai, bet ne vairāk kā par taksācijas periodā ar nodokli apliekamajā bāzē iekļauto ar nodokli apliekamo objektu kopsummam.

- 4) *atvieglots nodokļu režīms kuģošanas nozarei par kuģu izmantošanu starptautiskajos pārvadājumos;*
- 5) *speciālais regulējums kapitālsabiedrībām, kurām piešķirts sociālā uzņēmuma statuss.*

Savukārt pārejas noteikumos iekļauti atvieglojumi, kas uz noteiktu laika periodu pārņemti no likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli”:

- 1) *iespēja segt iepriekšējo periodu zaudējumus,*

Iepriekšējo gadu zaudējumu segšanai (kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim) noteikts **piecu pārskata gadu pārejas periods**, kas paredz iespēju **samazināt maksājamo UIN** par dividendēm, bet ne vairāk kā 50% no maksājamā UIN un ne vairāk kā 15% apmērā no kopējās nesegto zaudējumu summas.

- 2) *iespēja segt zaudējumus, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas,*

Valsts kapitālsabiedrība, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas un kuras UIN deklarācijā 2017. gada 31. decembrī ir uzrādīti zaudējumi, kas radušies, piemērojot likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 9. panta otrās daļas 1. punktu, un kas nav dzēsti, atgūstot līdzekļus no kreditora, ir **tiesīga samazināt UIN** par 15% no kopējās nesegto zaudējumu summas, kas radusies, piemērojot minēto likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” normu.

- 3) *atlaide, realizējot atbalstāmo investīciju projektus,*

Uzņēmums ir tiesīgs turpināt piemērot neizmantoto UIN atlaidi, par atbalstāmo investīciju projektiem, kurus **līdz 2017. gada 31. decembrim** ir apstiprinājis MK, taksācijas periodā **samazinot UIN** par šajā periodā aprēķinātajām dividendēm.

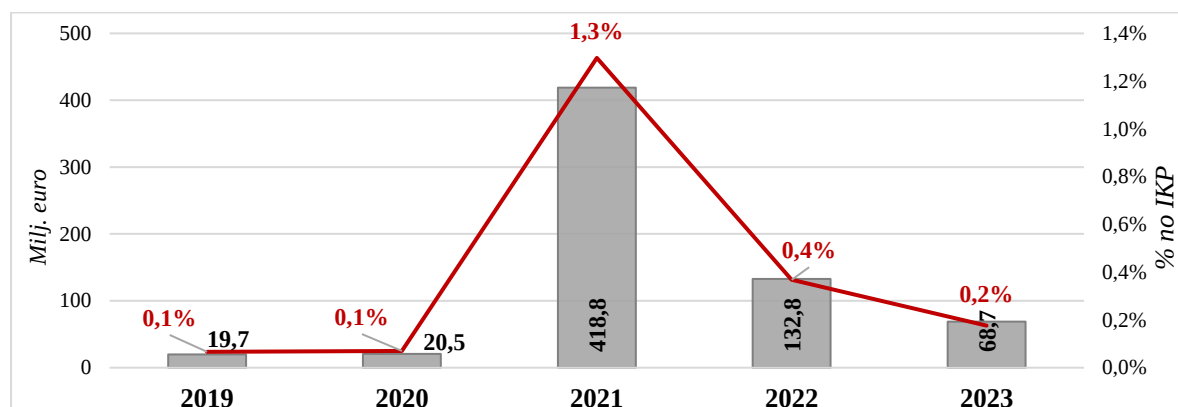
- 4) *atlaide investīciju veikšanai BO un SEZ,*

Ja ieguldījumi BO un SEZ veikti **līdz 2035. gada 31. decembrim** vai paredzamās algu izmaksas veiktas līdz 2024. gada 31. decembrim (arī līdz 2035. gada 31. decembrim)³², kapitālsabiedrības pārskata gadā aprēķināto UIN par pārskata gadā aprēķinātajām dividendēm ir tiesīgas **samazināt par UIN** atlaides summu, kas aprēķināta saskaņā ar likumu “Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās”. UIN atlaidi ir tiesības piemērot tikai tai UIN daļai, kas pārskata gadā aprēķināta par peļņas daļu, kura gūta no saimnieciskās darbības, attiecībā uz kuru BO vai SEZ pārvalde izsniegusi atļauju piemērot tiešo nodokļu atvieglojumus. Minētā atlaide nedrīkst pārsniegt 80% no pārskata gadā aprēķinātā UIN apmēra par aprēķinātajām dividendēm un likumā “Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās” un līgumā par ieguldījumu vai paredzamo algu izmaksu veikšanu noteikto pieļaujamo valsts atbalsta intensitāti uzkrāto tiešo nodokļu atlaižu attiecību pret uzkrāto attiecināmo izmaksu summu.

³² Saskaņā ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem likumā “Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās” kapitālsabiedrības, kas noslēgušas līgumu par paredzamo algu izmaksu veikšanu, var piemērot tiešo nodokļu atvieglojumus (*attiecas uz Liepājas, Latgales un Rēzeknes SEZ*). Saskaņā ar 2024. gada 29. februāra grozījumiem par ieguldījumiem paredzamo algu izmaksu veikšanā UIN varēs samazināt līdz 2035. gada 31. decembrim.

Kopš 2019. gada, sadalot iepriekšējā pārskata gada peļņu, ar nodokli apliekamā bāze ir salīdzinoši lielāka par 2018. gada bāzi, un līdz ar to arī atvieglojumu izmantošanas iespējas komersantiem katru gadu kļūst plašākas.

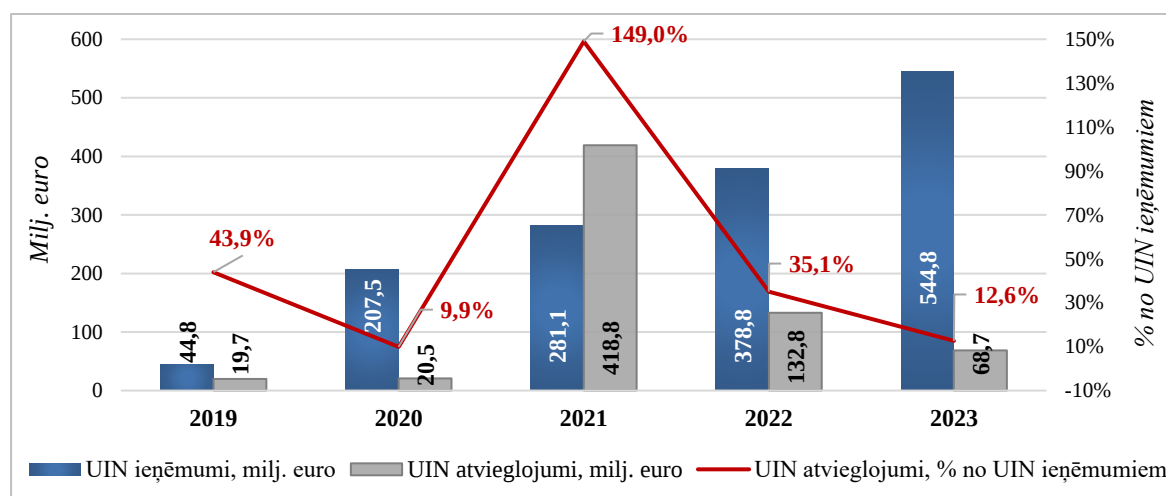
Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, absolūtā izteiksmē kopš 2019. gada ir mainīgi, tā 2021. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumus, salīdzinot ar 2020. gadu, pieauga 20 reizes. Savukārt 2022. gadā valsts negūtie ieņēmumi būtiski samazinājās par **63,8%**. Arī attiecībā pret IKP, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir ļoti mainīgi, bet 2023. gadā tie veido 0,2% no IKP.

25. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumus, bija **68,7 milj. euro**, kas ir **0,2%** no IKP un **12,6%** no UIN ieņēmumiem. Jāatzīmē, ka 2023. gadā ir vērojams straujāks UIN ieņēmumu pieaugums, bet negūto ieņēmumu apjoms 2023. gadā ir samazinājies gan absolūtā izteiksmē, gan arī pret UIN ieņēmumiem. Pretējās tendences daļēji skaidrojamas ar atsevišķu nodokļu maksātāju ievērojamu nodokļa atvieglojumu izmantošanu 2021. un 2022. gada pārskata periodos. Līdz ar to 2023. gadā valsts negūto ieņēmumu proporcija pret UIN ieņēmumiem ir būtiski samazinājusies – par 22,5 procentpunktiem, salīdzinot ar 2022. gadu.

26. att. UIN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir samazinājušies par **48,3%** jeb par **64,1 milj. euro**. Valsts negūto ieņēmumu samazinājums 2023. gadā daļēji skaidrojams ar to, ka krasi samazinājies izmantotais apjoms par ienākumiem no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas – par 61,2%. Par 2023. gadu kādu no UIN atvieglojumiem izmantoja 2,6% komersanti no visiem komersantiem, kas iesnieguši UIN deklarācijas.

22. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumus, 2021. - 2023. gadā

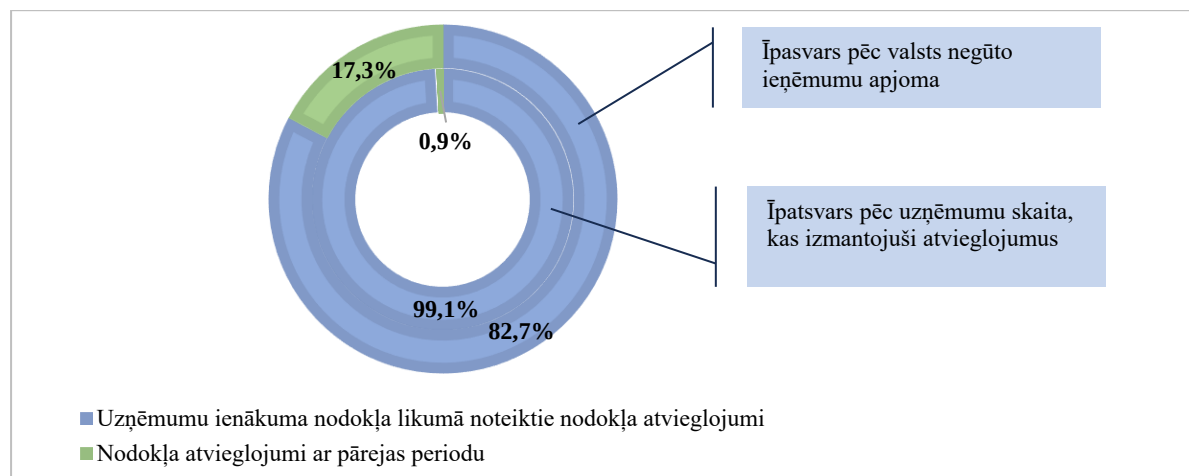
Nr.p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
	KOPĀ	418,8	132,8	68,7	-48,3	-64,1
1.	Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā noteiktie nodokļa atvieglojumi	407,1	109,8	56,9	-48,2	-52,9
2.	Nodokļa atvieglojumi ar pārejas periodu	11,8	23,0	11,9	-48,5	-11,2

¹ Uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijās norādītā informācija.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2024. gada novembri

Nemot vērā, ka pārejas noteikumos iekļautie atvieglojumi, kas uz noteiktu laika periodu pārņemti no likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, **ir terminēti** – arī izmantošanas ziņā šie atvieglojumi sastāda mazāko daļu.

27. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas UIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, un uzņēmumu skaita, kas izmantojuši UIN atvieglojumus, īpatsvars 2023. gadā, %

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2024. gada novembri

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā noteikto atvieglojumu** piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti **56,9 milj. euro** apmērā, un tie, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par **48,2%** jeb par 52,9 milj. euro. Saskaņā ar UIN deklarācijās norādīto informāciju likumā noteiktos atvieglojumus izmantojuši **99,1%** no komersantu skaita, kas 2023. gadā izmantojuši kādu no UIN atvieglojumiem.

**Valsts negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus,
2021. - 2023. gadā**

Nr.p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
1.	<i>Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā noteiktie nodokļa atvieglojumi, no tiem:</i>	407,1	109,8	56,9	-48,2	-52,9
1.1.	Nodokļa atvieglojums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas	391,9	79,0	30,6	-61,2	-48,4
1.2.	Nodokļa atvieglojumi par ziedojumiem, no tiem:	11,6	14,3	17,4	+21,9	+3,1
1.2.1.	ne vairāk kā 5% no iepriekšējā pārskata gada peļņas	1,6	4,2	3,1	-27,6	-1,2
1.2.2.	ne vairāk kā 2% no iepriekšējā pārskata gadā kopējās bruto darba samaksas	0,6	1,3	0,9	-27,4	-0,3
1.2.3.	85% apmērā no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% no aprēķinātā nodokļa no dividendēm	9,4	8,8	13,5	+52,6	+4,6
1.3.	Nodokļa atvieglojums 50% apmērā no summas, kas saņemta subsīdiju veidā kā atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	3,2	4,6	4,6	-1,1	-0,1
1.4.	Citas nodokli samazinošas summas ³	0,4	11,8	4,2	-64,3	-7,61

¹ Uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijās norādītā informācija.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

³ Piemēram, to aizpilda UIN piemaksas maksātājs, kuram ir tiesības samazināt UIN par dividendēm par pārskata gadā samaksāto nodokļa piemaksas summu. Aizpildot UIN deklarāciju par attiecīgo taksācijas periodu, nodokļa piemaksas summu norāda deklarācijas 25. rindā.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2024. gada novembri

Kopš 2021. gada lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus, veido **atvieglojums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas**, ja akciju turēšanas periods pārsniedz 36 mēnešus. 2023. gadā valsts negūto ieņēmumu apmērs novērtēts **30,6 milj. euro** apmērā jeb **53,9%** no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus.

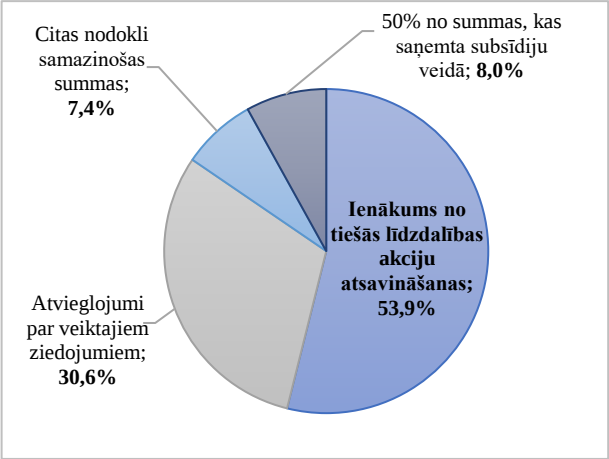
Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo nodokļa atvieglojumu, strauji pieauga no 1,7 milj. euro 2020. gadā līdz 391,9 milj. euro 2021. gadā. Tas galvenokārt bija saistīts ar ārvalstu uzņēmumu daļu atsavināšanu un pārrobežu reorganizāciju, kur Latvijā reģistrēti uzņēmumi ir bijuši neliela daļa no starptautiskas uzņēmumu grupas. Jāatzīmē, ka šādu akciju atsavināšana un piemērotais atvieglojums gan nerada tiešus zaudējumus valsts budžetam.

2022. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumu ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, samazinājās par 79,8%, salīdzinot ar 2021. gadu. Arī 2023. gadā šī atvieglojuma izmantotais apmērs turpināja samazināties – salīdzinot ar 2022. gadu, apmērs ir samazinājies par **61,2%** (salīdzinot ar 2021. gadu – par 92,2%). Atvieglojumu par ienākumu no akciju atsavināšanas galvenokārt izmanto uzņēmumi, kas nodarbojas ar finanšu pakalpojumu darbībām, specifiskāk ar holdingkompāniju darbību³³ – 2023. gadā ap **89,6%** no izmantotā atvieglojuma apmēra.

³³ Šajā klasē ietilpst holdingkompāniju darbība, t.i., tādu struktūrvienību darbība, kuras tur meitas uzņēmumu grupas aktīvus (kurām pieder pašu kapitāla daļa, kas nodrošina kontroli) un kuru pamatdarbība ir šīs uzņēmumu grupas turēšana īpašumā. Šajā klasē klasificētās holdingkompānijas nesniedz nekādus citus pakalpojumus uzņēmumiem, kuros tām pieder pašu kapitāls, t. i., tie nepārvalda vai nevada citas struktūrvienības.

Komersantu skaita ziņā atvieglojumu ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas izmantojuši vien **0,6%** komersanti no likumā noteikto atvieglojumu izmantojušo komersantu skaita.

28. att. Likumā noteikto atvieglojumu īpatsvars pēc negūto ieņēmumu apjoma 2023. gadā, %

24. tab. Likumā noteikto atvieglojumu izmantojušo komersantu skaits 2023. gadā

Nodokļa atvieglojums	Skaits	Īpatsvars*, %
Atvieglojumi par veiktajiem ziedojumiem	1 953	60,2
50% no summas, kas saņemta subsīdiju veidā	1 233	38,0
Citas nodokli samazinošas summas	41	1,3
Ienākums no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas	18	0,6

* Īpatsvars no komersantu skaita, kas iesnieguši deklarācijas un izmantojuši UIN likumā noteiktos atvieglojumus.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2024. gada novembri

UIN atvieglojumu par veiktajiem ziedojumiem var uzskatīt par sociāla rakstura atvieglojumu. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo UIN atvieglojumu, 2023. gadā bija 17,4 milj. euro, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, palielinājušies par 3,1 milj. euro jeb 21,9%. Arī komersantu skaits, kas izmantojuši UIN atvieglojumu par veiktajiem ziedojumiem, ir ievērojams – 1 953 komersanti, kas ir 60,2% no likumā noteikto atvieglojumu izmantojušo komersantu skaita.

2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot UIN atvieglojumu ar ierobežojumu – 85% apmērā no ziedotās summas, veidoja 13,5 milj. euro. Jāatzīmē, ka 2019. gadā tika veikti grozījumi Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā³⁴, kas, lai palielinātu ziedojumu intensitāti, paredzēja palielināt nodokļa atlaidi no 75% uz 85% no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% no aprēķinātā nodokļa no dividendēm (pirms tam 20% no aprēķinātā nodokļa no dividendēm). Līdz ar to valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot UIN atvieglojumu ar ierobežojumu – 85% apmērā no ziedotās summas, ir palielinājušies par 52,6% jeb par 4,6 milj. euro, salīdzinot ar 2022. gadu, bet komersantu skaits, kas veic ziedojumus, 2023. gadā ir palielinājies līdz 617 komersantiem jeb par 12,0%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus ziedojumiem ar ierobežojumu – 5% no iepriekšējā pārskata gada peļņas, 2023. gadā veidoja 3,1 milj. euro. Šo atvieglojumu izmantojušo komersantu skaits 2023. gadā (597 komersanti) ir samazinājies par 25,6%, salīdzinot ar 2022. gadu.

³⁴ Lai palielinātu ziedojumu veikšanas intensitāti 2019. gada 23. maijā tika pieņemti grozījumi Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā, pieņemot Pārejas noteikumu 40. punktu, ka laikposmā no 2020. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 31. decembrim nodokļa maksātāji var samazināt UIN par 85% no ziedotās summas, bet nepārsniedzot 30%. Saskaņā ar Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma Pārejas noteikumu 38. punktu, kas noteica, ka MK līdz 2021. gada 30. novembrim jāizvērtē šīs likuma normas ietekme uz sabiedriskā labuma organizāciju saņemtajiem ziedojumiem, pēc šī izvērtējuma valdība pieņēma lēmumu minēto normu Pārejas noteikumu 40. punktā pieņemt kā patstāvīgu.

Komersantu skaita ziņā (2023. gadā – 739 komersanti) vispopulārākais ir atvieglojums par ziedojumiem, piemērot ierobežojumu – *2% no iepriekšējā pārskata gada kopējās darba ņēmējiem aprēķinātās bruto darba samaksas*, lai gan valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot šo nodokļa atvieglojumu, ir vismazākie – 2023. gadā vien 0,9 milj. euro.

Nozīmīgs nozares atbalsts, ko arī parāda izmantojušo komersantu skaits (**38,0%** no likumā noteikto atvieglojumu izmantojušo komersantu skaita), ir likumā noteiktais atvieglojums, **kas atļauj ar nodokli apliekamo bāzi samazināt par 50% no summas, kas saņemta kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai**. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot atvieglojumu lauksaimniecībai un lauku attīstībai, 2023. gadā novērtēti **4,6 milj. euro** apmērā jeb **8,0%** no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus. Negūto ieņēmumu apjoms 2023. gadā ir nedaudz samazinājies – par 1,1%, kā arī komersantu skaits, kas izmantojuši šo atvieglojumu, 2023. gadā ir nedaudz samazinājies par 1,0%.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **ar pārejas periodu noteikto UIN atvieglojumu** piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti **11,9 milj. euro** apmērā, un tie, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par **48,5%** jeb par 11,2 milj. euro. Saskaņā ar UIN deklarācijās norādīto informāciju ar pārejas periodu noteiktos UIN atvieglojumus izmantojuši vien **0,9%** (*skatīt 27. attēlu*) no komersantu skaita, kas 2023. gadā izmantojuši kādu no UIN atvieglojumiem.

25. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumus ar pārejas periodu, 2021. - 2023. gadā

Nr. p.k.	Nodokļa atvieglojums	2021	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro			%	euro
2.	Nodokļa atvieglojumi ar pārejas periodu, no tiem:	11,8	23,0	11,9	-48,5	-11,2
2.1.	Nodokļa atlaide investīciju veikšanai BO vai SEZ (<u>ieguldījumiem</u> vai <u>paredzamajām algu izmaksām</u> , kas veikti līdz 2035. gada 31. decembrim)	3,9	6,4	6,8	+6,1	+0,4
2.2.	Nodokļa atlaide, realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim	1,4	1,0	5,0	+418,8	+4,0
2.3.	Pirmstaksācijas periodu zaudējumi, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim (<i>ar piecu pārskata gadu pārejas periodu</i>)	6,4	15,7	0,1	-99,3	-15,6
2.4.	Zaudējumi, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas	0,01	0,01	-	-100,0	-0,01

¹ Uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijās norādītā informācija.

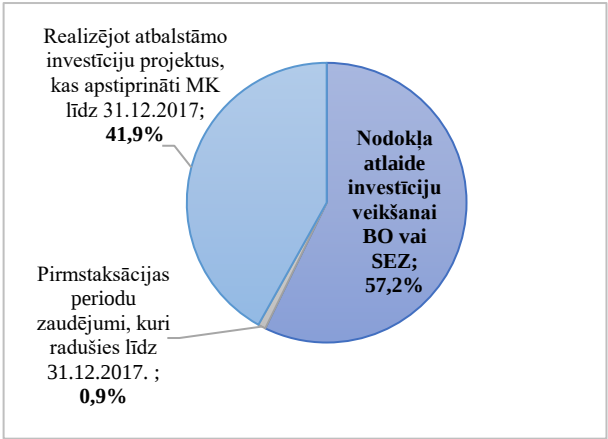
² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

2023. gadā lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UIN atvieglojumus ar pārejas periodu, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **nodokļa atlaidi investīciju veikšanai BO un SEZ**. 2023. gadā valsts negūto ieņēmumu apmērs novērtēts **6,8 milj. euro** apmērā jeb **57,2%** no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot ar pārejas periodu noteiktos UIN atvieglojumus.

Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo atvieglojumu, palielinājušies par **6,1%** jeb par 0,4 milj. *euro*. Arī komersantu skaits, kas piemērojuši šo atvieglojumu, 2023. gadā ir palielinājies par 56,3%, salīdzinot ar 2022. gadu. Komersantu skaita pieauguma tendence iespējams saistīta ar to, ka Latgales SEZ un Liepājas SEZ paplašināja iespēju palielināt tiešo nodokļu atlaidi ar investīcijām darba algās.

29. att. Ar pārejas periodu noteikto UIN atvieglojumu īpatsvars pēc negūto ieņēmumu apjoma 2023. gadā, %

26. tab. Ar pārejas periodu noteikto UIN atvieglojumu izmantojušo komersantu skaits 2023. gadā

Nodokļa atvieglojums	Skaits	Īpatsvars*, %
Nodokļa atlaide investīciju veikšanai BO vai SEZ	25	83,3
Pirmstaksācijas periodu zaudējumi, kuri radušies līdz 31.12.2017.	3	10,0
Realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdz 31.12.2017	2	6,7
Zaudējumi, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai	-	-

* Īpatsvars no komersantu skaita, kas iesnieguši deklarācijas un turpinājuši piemērot UIN atvieglojumus ar pārejas periodu.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2024. gada septembri

Otru lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas, piemērojot UIN atvieglojumus ar pārejas periodu, 2023. gadā veidoja atvieglojums par **realizētajiem atbalstāmo investīciju projektiem, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim**. Lai gan valsts negūto ieņēmumu apmērs ir salīdzinoši neliels – **5,0** milj. *euro*, tomēr tas veido **41,9%** no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot ar pārejas periodu noteiktos UIN atvieglojumus. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo nodokļa atvieglojumu, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, pieauguši par 4,0 milj. *euro* jeb 5,2 reizes.

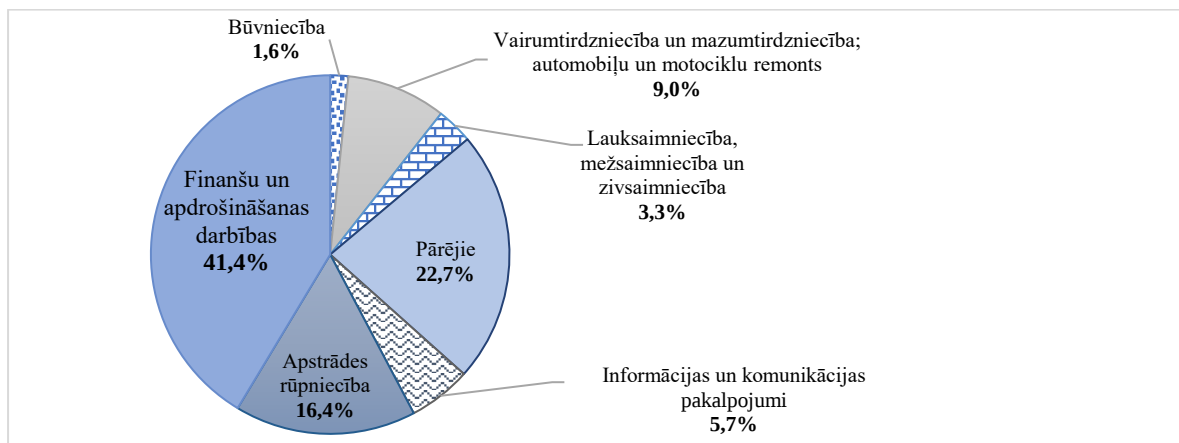
Nodokļa maksātājs, kura UIN deklarācijā 2017. gada 31. decembrī bija uzrādīti zaudējumi, var samazināt pārskata gadā (kas sākas 2018. gadā) aprēķināto UIN par summu, kas aprēķināta 15% apmērā no kopējās nesegto zaudējumu summas. Ja šī summa pārskata gadā (kas sākas 2018. gadā) netika izmantota vai tika izmantota tikai daļēji, atlikušo summu varēja attiecināt uz UIN, kas **nākamajos četros pārskata gados** aprēķināts par dividendēm. Līdz ar to pēdējā iespēja izmantot šo pārejas perioda atvieglojumu bija par 2022. taksācijas gadu, kas atspoguļojas arī būtiskā pieaugumā – 2022. gadā valsts negūto ieņēmumu apjoms, salīdzinot ar 2021. gadu, palielinājās par 143,2%. Jāuzsver, ka pārejas periods ir noteikts līdz 2022. pārskata gadam, bet ne vienmēr pārskata gads sakrīt ar kalendāro gadu, tas nozīmē, ka atvieglojumu var piemērot par pārskata gadu, kurš ir sācies 2022. gadā. Līdz ar to trīs uzņēmumiem, kas izmantojuši šo pārejas perioda atvieglojumu, piektais pārskata gads ir sācies 2022. gadā, bet beidzies 2023. gadā – tādēļ arī 2023. gadā valsts negūto ieņēmumu apmērs šim atvieglojumam ir novērtēts 0,1 milj. *euro* apmērā jeb 0,9% no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot ar pārejas periodu noteiktos UIN atvieglojumus.

Jāatzīmē, ka 2023. gadā nav izmantota nodokļa atlaide par zaudējumiem, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt un kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas.

Nemot vērā, ka lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas, piemērojot UIN atvieglojumus, veido atvieglojums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, kuru galvenokārt izmanto uzņēmumi, kas nodarbojas ar finanšu pakalpojumu

darbībām – šī nozare veido 41,4% no UIN atvieglojumus izmantojušajiem uzņēmumiem pēc NACE kodiem 2023. gadā.

Aplūkojot pārējos UIN atvieglojumu izmantojošos uzņēmumus sadalījumā pa nozarēm, 2023. gadā dominēja arī apstrādes rūpniecība (16,4%), vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, automobiļu un motociklu remonts (9,0% no atvieglojumus izmantojušajiem komersantiem), un informācijas un komunikācijas pakalpojumi (5,7%). Trešdaļa no visiem uzņēmumiem, kuri izmanto UIN atvieglojumus, bija tieši šo nozaru uzņēmumi.

30. att. UIN atvieglojumu izmantošana nozaru griezumā pēc NACE kodiem 2023. gadā

Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no UIN deklarācijām uz 2024. gada novembri

4.6. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa (*turpmāk – TEN*) un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa (*turpmāk – UVTN*) atvieglojumi 2023. gadā veidoja **0,8%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (skat. 6. att.).

Saskaņā ar *Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumu* Latvijā noteikti šādi **TEN atvieglojumi** :

- 1) **50%** apmērā IeM padotībā esošu iestāžu transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 2) **50%** apmērā AM padotībā esošu institūciju vai NBS transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 3) **50%** apmērā pašvaldības policijas iestāžu transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 4) **75%** apmērā (*TEN maksā 25% apmērā*) lauksaimniecības produktu ražotāju, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un atzītu akvakultūras (dīķsaimniecības tipa) saimniecību kravas automobiļiem, ievērojot specifiskus nosacījumus;
- 5) **75%** apmērā (*TEN maksā 25% apmērā*) transportlīdzekļiem, ar kuriem fiziskā vai juridiskā persona, kas iekļauta Lauku atbalsta dienesta maksājumu saņēmēju datubāzē, veic kravas pašpārvadājumus, ievērojot specifiskus nosacījumus;
- 6) **50%** apmērā daudz bērnu ģimenei par vienu no tās locekļa īpašumā, turējumā vai valdījumā reģistrētu transportlīdzekli, ievērojot transportlīdzekļa veida nosacījumus;
- 7) **10%** apmērā (*TEN maksā 90% apmērā*) vieglajam automobilim, kurš reģistrēts pēc 2008. gada 31. decembra vai kravas automobilim ar pilnu masu līdz 3 500 kg, kurš reģistrēts pēc 2011. gada 31. decembra, ja automobilis papildus ir aprīkots ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu.

TEN nemaksā par (*detalizētāk skat. pielikumā*):

- 1) vienu personas ar invaliditāti īpašumā, turējumā vai valdījumā esošu vieglo automobili, motociklu, triciklu vai kvadriciklu;
- 2) diplomātiskās, konsulārās vai starptautiskās organizācijas pārstāvniecības vai tādas personas, kurai ir diplomātiskās vai konsulārās privilēģijas un imunitātes, īpašumā, turējumā vai valdījumā esošu transportlīdzekli;
- 3) transportlīdzekli, kuru noraksta vai arī noraksta vienlaikus ar citu reģistrācijas darbību;
- 4) operatīvajiem transportlīdzekļiem;
- 5) laiku, kad transportlīdzeklis normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos bijis apķīlāts un tā izmantošana ceļu satiksmē bijusi liegta;
- 6) iepriekšējo periodu, ja transportlīdzeklis normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā bijis atzīts par bezīpašnieka mantu;
- 7) laiku, kad transportlīdzeklis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ko apliecina procesa virzītāja vai ārvalsts kompetentās iestādes izsniegti dokumenti vai informācija reģistrā par transportlīdzekli, nav bijis nodokļa maksātāja rīcībā;
- 8) laiku, kad Latvijā reģistrēts transportlīdzeklis bijis izvests no Latvijas un bijis reģistrēts ārzemēs;

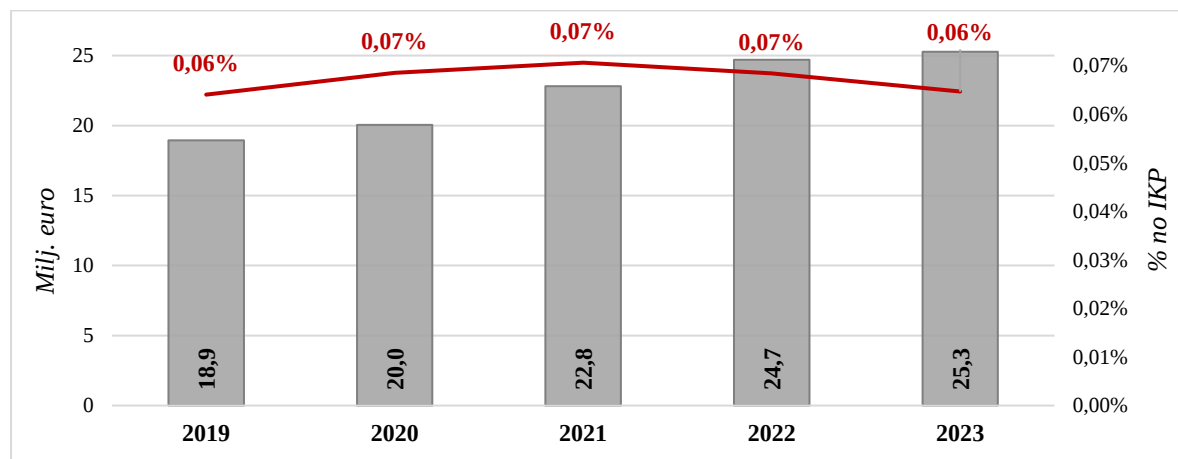
- 9) transportlīdzekli, kas reģistrēti fiziskajai personai īpašumā, par laiku no šīs fiziskās personas nāves brīža līdz īpašnieka maiņas vai valdītāja reģistrācijas brīdim;
- 10) vēsturiskā spēkrata statusa transportlīdzekli;
- 11) sporta transportlīdzekli;
- 12) laiku, kad transportlīdzeklis noņemts no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas vai transportlīdzekļa reģistrācija pārtraukta uz laiku, nododot numura zīmes, vai arī transportlīdzeklis izslēgts no reģistra;
- 13) tādu transportlīdzekli, kas pēc savas konstrukcijas kā vienīgo mehānisko dzinējspēku izmanto enerģiju no transportlīdzeklī glabātās elektroenerģijas vai dzinējspēka glabāšanas iekārtas (piemēram, akumulators, kondensators, spararats vai ģenerators);
- 14) vieglo transportlīdzekli, kura īpašniekam, turētājam vai valdītājam vai šādas personas laulātajam apgādībā ir bērns ar invaliditāti;
- 15) transportlīdzekli, kuru transportlīdzekļa īpašnieka maksātnespējas administrators noņem no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas, vai transportlīdzekli, kura reģistrāciju pārtrauc uz laiku, nododot numura zīmes;
- 16) vienu transportlīdzekli, kurš ir vai tiek reģistrēts īpašumā, turējumā vai valdījumā Sabiedroto spēku štāba loceklim vai viņa apgādājamam, ja šī persona nav Latvijas pilsonis vai pastāvīgais iedzīvotājs.

Savukārt saskaņā ar *Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumu* **UVTN nemaksā** par (detalizētāk skatīt pielikumā):

- 1) operatīvajiem transportlīdzekļiem;
- 2) demonstrācijas transportlīdzekļiem;
- 3) iznomāšanai paredzētiem transportlīdzekļiem, ja transportlīdzekļu iznomāšanas pakalpojumi kopā ar transportlīdzekļu tirdzniecību veido ne mazāk kā 90% no kopējā apgrozījuma;
- 4) transportlīdzekļiem, kuri tiek izmantoti tikai saimnieciskās darbības vajadzībām;
- 5) lauksaimniecības zemes apstrādātāju transportlīdzekļiem, ievērojot likumā paredzētos noteikumus;
- 6) laiku, kad transportlīdzeklis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ko apliecina procesa virzītāja vai ārvalsts kompetentās iestādes izsniegti dokumenti vai informācija reģistrā par transportlīdzekli, nav bijis nodokļa maksātāja rīcībā;
- 7) laiku, kad transportlīdzeklis normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos bijis apķīlāts un tā izmantošana ceļu satiksmē bijusi liegta;
- 8) laiku, kad transportlīdzeklis noņemts no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas vai transportlīdzekļa reģistrācija pārtraukta uz laiku, nododot numura zīmes;
- 9) vēsturiskā spēkrata statusa transportlīdzekli;
- 10) sporta transportlīdzekli;
- 11) laiku, kad Latvijā reģistrēts transportlīdzeklis bijis izvests no Latvijas un bijis reģistrēts ārzemēs;
- 12) transportlīdzekli, kuru transportlīdzekļa īpašnieka maksātnespējas administrators noņem no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas, vai transportlīdzekli, kura reģistrāciju pārtrauc uz laiku, nododot numura zīmes;
- 13) fiziskās personas transportlīdzekli, kuru komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, vai zemnieku saimniecība lieto uz nomas līguma pamata un par kuru šai personai, izmaksājot nomas maksu par transportlīdzekli, ietur IIN;
- 14) tādu transportlīdzekli, ko komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, vai zemnieku saimniecība lieto, pamatojoties uz nomas līgumu, kurš noslēgts ar

fizisko personu, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicēja, kas patstāvīgi rezumējošā kārtībā aprēķina un iemaksā IIN no nomas maksas par transportlīdzekli.

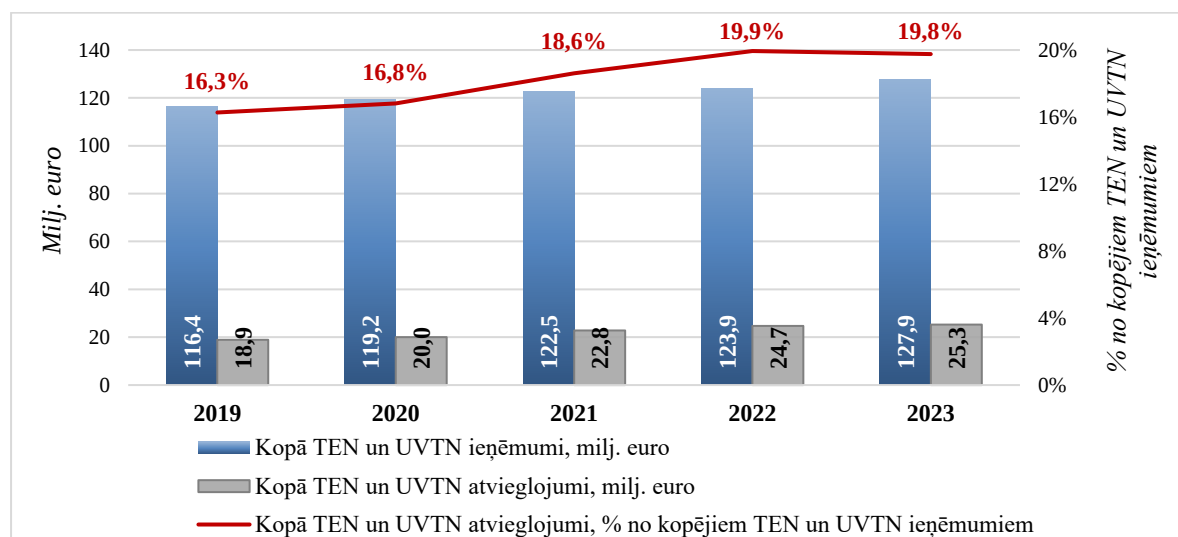
Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN un UVTN atvieglojumus (arī atbrīvojumus), laikā periodā no 2019. gada līdz 2023. gadam absolūtos skaitļos ir pakāpeniski pieauguši, tomēr attiecībā pret IKP ik gadu tie veido 0,06 – 0,07%, kas, salīdzinot ar kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot citus nodokļu atvieglojumus, vērtējami kā nebūtiski.

31. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN un UVTN atvieglojumus (arī atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN un UVTN atvieglojumus (arī atbrīvojumus), **2023. gadā** bija **25,3** milj. euro, kas ir **19,8%** no visiem TEN un UVTN ieņēmumiem attiecīgajā gadā un **0,06%** no IKP.

32. att. TEN un UVTN ieņēmumi un kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo nodokļu atvieglojumus (arī atbrīvojumus), 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem TEN un UVTN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

27. tabula

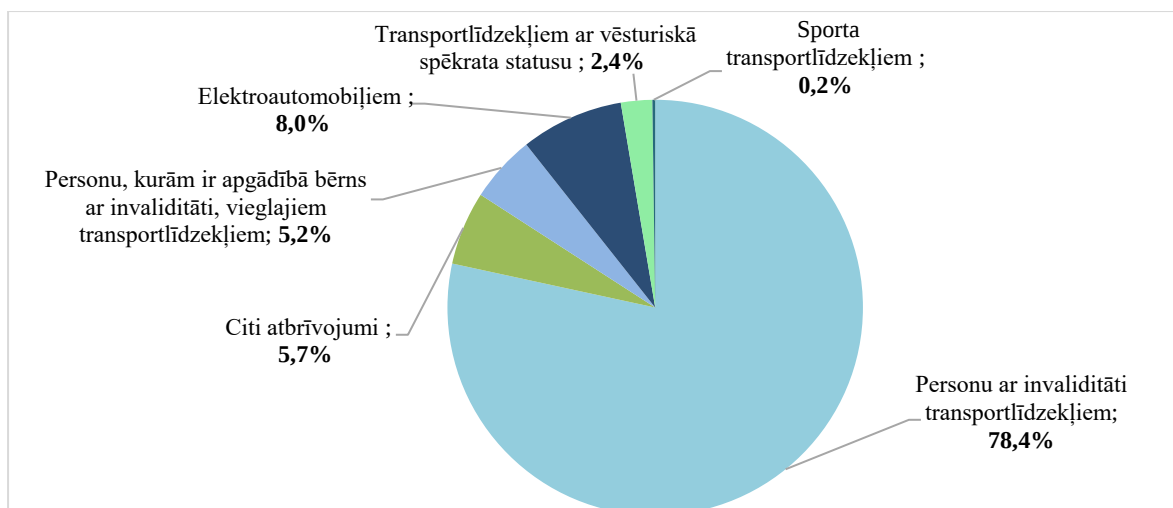
**Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN, UVTN atvieglojumus un atbrīvojumus,
2021. - 2023. gadā**

Nr. p.k.	Nodokļa atbrīvojumi un atvieglojumi	2021	2022	2023	2023*	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ, no tā:	22,8	24,7	25,3	11,0	2,3
1.	Piemērotie TEN atbrīvojumi, t.sk.:	12,8	13,5	13,9	8,7	3,6
1.1.	Personu ar invaliditāti transportlīdzekļiem	10,0	10,5	10,9	8,9	4,2
1.2.	Personu, kurām ir apgādībā bērns ar invaliditāti, vieglajiem transportlīdzekļiem	0,65	0,72	0,73	11,1	1,6
1.3.	Elektroautomobiļiem	0,32	0,63	1,12	249,8	78,2
1.4.	Transportlīdzekļiem ar vēsturiskā spēkrata statusu	0,30	0,33	0,34	11,7	1,9
1.5.	Sporta transportlīdzekļiem	0,03	0,03	0,03	-1,8	-4,3
2.	Piemērotie TEN atvieglojumi, no tiem:	4,5	4,7	5,0	11,4	5,3
2.1.	IeM padotības iestāžu, AM padotības iestāžu, NBS, pašvaldības policijas iestāžu transportlīdzekļiem (TEN maksā 50% apmērā)	0,4	0,4	0,4	10,2	4,7
2.2.	Lauksaimniecības produktu ražotāju, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un atzītu akvakultūras saimniecību transportlīdzekļiem (TEN maksā 75% apmērā)	2,0	2,1	2,2	9,5	5,2
2.3.	Transportlīdzekļiem, ar kuriem fiziska vai juridiska persona, kas iekļauta Lauku atbalsta dienesta maksājumu saņēmēju datubāzē, veic kravas pašpārvadājumus (75% apmērā)					
2.4.	Personu, kuru apgādībā ir trīs vai vairāk nepilngadīgi bērni, transportlīdzekļiem (50% apmērā)	2,0	2,2	2,3	13,6	5,5
2.5.	Vieglajiem un kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 3 500 kg, kuri papildus aprīkoti ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu (spēkā no 01.01.2021.; 10% apmērā)	0,08	0,09	0,09	12,9	4,4
3.	UVTN atbrīvojumi, t.sk.:	5,5	6,5	6,3	16,2	-2,5
3.1.	Nomai vai tirdzniecībai paredzētiem transportlīdzekļiem	3,0	3,7	3,5	17,6	-4,7
3.2.	Lauksaimnieku transportlīdzekļiem	2,3	2,3	1,8	-20,1	-23,4
3.3.	Demonstrācijas transportlīdzekļiem	0,19	0,20	0,11	-42,2	-44,6
3.4.	Transportlīdzekļiem ar vēsturiskā spēkrata statusu	0,07	0,05	0,04	-41,1	-22,1
3.5.	Sporta transportlīdzekļiem	0,01	0,01	0,01	-20,3	-21,5

* Izmēģinājuma procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot CSDD datus uz 2024. gada oktobri

2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN un UVTN atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), pieauguši par 0,6 milj. euro jeb par 2,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.

33. att. TEN negūto ieņēmumu īpatsvars pēc atbrīvojuma veida 2023. gadā, %

Avots: FM aprēķini, izmantojot CSDD datus uz 2024. gada oktobri

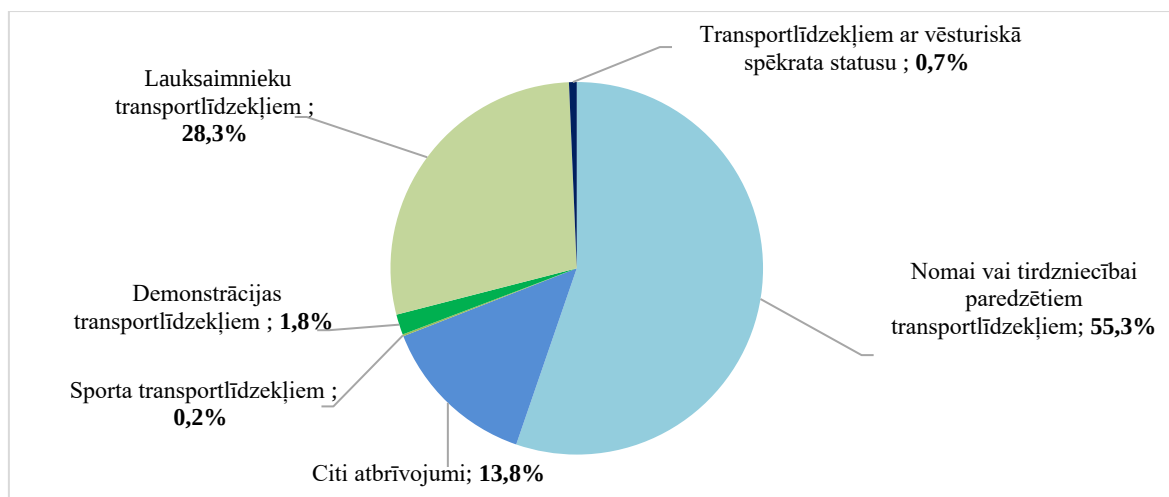
Katru gadu vairāk kā 40% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), veido **TEN atbrīvojums transportlīdzekļiem, kuri ir īpašumā, turējumā vai valdījumā personām ar invaliditāti**. Šī atbrīvojuma piemērošanas rezultātā 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi veidoja 10,9 milj. euro jeb 43,2% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), un 78,4% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot TEN atbrīvojumus.

Lai arī salīdzinoši nelieli apmērā, tomēr 2023. gadā būtiski pieauguši valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **TEN atbrīvojumu elektroautomobiļiem**, – salīdzinājumā ar 2022. gadu pieaugums ir par 78,2%. Arī elektroautomobiļu skaits, kuriem šis atbrīvojums tiek piemērots, 2023. gadā pieaudzis par 65,2%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Kopumā 2023. gadā TEN atbrīvojumi piemēroti 102 670 transportlīdzekļiem, savukārt TEN atvieglojumi – 60 111 transportlīdzekļiem.

2023. gadā būtiskākie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **TEN atvieglojumus**, bija par piemērotajiem **TEN atvieglojumiem daudz bērnu ģimenēm** – 2,3 milj. euro apmērā, kā arī par **lauksaimniecības atbalstam piemērotajiem TEN atvieglojumiem** – 2,2 milj. euro apmērā, kas ir attiecīgi 46,2% un 43,8% no kopējiem piemērotajiem TEN atvieglojumiem. 2023. gadā no visiem transportlīdzekļiem, kuriem tika piemēroti TEN atvieglojumi, vairāk kā pusi jeb 56,4% veidoja daudz bērnu ģimeņu transportlīdzekļi.

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **UVTN atbrīvojumus**, 2023. gadā veidoja 6,3 milj. euro, kas ir par 2,5% mazāk kā 2022. gadā un veido 25,1% no kopējiem UVTN ieņēmumiem. No 2023. gada 1. jūlija UVTN atbrīvojuma apmērs tiek aprēķināts atbilstoši likmju izmaiņām, kas paredz likmes noteikt, ņemot vērā transportlīdzekļa motora maksimālo jaudu kilovatos iepriekšējo likmju vietā, kas tika piemērotas atkarībā no motora tilpuma.

34. att. UVTN negūto ieņēmumu īpatsvars pēc atbrīvojuma veida 2023. gadā, %

Avots: FM aprēķini, izmantojot CSDD datus uz 2024. gada oktobri

Vairāk kā pusi no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus, veido **UVTN atbrīvojumi nomai vai tirdzniecībai paredzētiem transportlīdzekļiem**, – 2023. gadā 3,5 milj. *euro* apmērā jeb 55,3% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus.

Otru lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **UVTN atbrīvojumu lauksaimnieku transportlīdzekļiem**, – 2023. gadā 1,8 milj. *euro* apmērā jeb 28,3% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus.

4.7. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi

Nekustamā īpašuma nodokļa (*turpmāk – NĪN*) atvieglojumi 2023. gadā veidoja **0,6%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

NĪN atvieglojumi, tāpat kā IIN atvieglojumi, ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai, sniedzot atbalstu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem (trūcīgām un maznodrošinātām personām) un sociāli mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem (ģimenēm ar bērniem, pensionāriem, personām ar invaliditāti).

Atsevišķi NĪN atbrīvojumi ir paredzēti, lai atbalstītu dažādas nozares – piemēram, lauksaimniecību, sportu un kultūru. NĪN atbrīvojumi ir arī svarīgs instruments administratīvā sloga mazināšanai, piemēram, nepiemērojot NĪN valsts un pašvaldību īpašumā esošiem nekustamajiem īpašumiem.

Likumā “*Par nekustamā īpašuma nodokli*” ir noteikti šādi **NĪN atvieglojumi** nodokļa maksātājiem:

- 1) **trūcīgām personām – 90%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas un **maznodrošinātām personām – līdz 90%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par dzīvošanai paredzētu nekustamo īpašumu un tam piekritīgo zemi;
- 2) personai (pašai vai kopā ar laulāto) vai tās laulātajam, kura apgādībā ir trīs vai vairāk bērni līdz 18 gadu vecumam (arī aizbildnībā esoši vai audžuģimenē ievietoti bērni) vai bērni līdz 24 gadu vecumam, kuri iegūst vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību (*turpmāk – atvieglojums daudz bērnu ģimenēm un aizbildņu ģimenēm*) – **50%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par dzīvošanai paredzētu nekustamo īpašumu un tam piekritīgo zemi, **bet ne vairāk par 500 euro** par dzīvošanai paredzētām dzīvojamām mājām un tām piekritīgo zemi, ja personai vai tās laulātajam šajā objektā ir deklarētā dzīvesvieta kopā ar vismaz trim no minētajiem bērniem (minētos atvieglojumus piemēro arī gadījumā, ja nekustamā īpašuma īpašnieks ir kāds no minētajiem bērniem vai personas vai tās laulātā pirmās pakāpes augšupējais radnieks, kuram šajā objektā ir deklarētā dzīvesvieta);
- 3) **politiski represētajām personām – 50%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par zemi, kā arī par dzīvošanai paredzēto nekustamo īpašumu, ja nekustamais īpašums netiek izmantots saimnieciskajai darbībai;
- 4) **lauku zemēm**, kuru vismaz viens no noteiktajiem lietošanas mērķiem ir no lietošanas mērķu grupas “*Lauksaimniecības zeme*”, “*Mežsaimniecības zeme un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kurās saimnieciskā darbība ir aizliegta ar normatīvo aktu*” vai “*Ūdens objektu zeme*”, ja to platība pārsniedz 3 ha, līdz 2025. gadam **NĪN aprēķina no speciālās vērtības**, ko nosaka īpaši nodokļa aprēķinam.

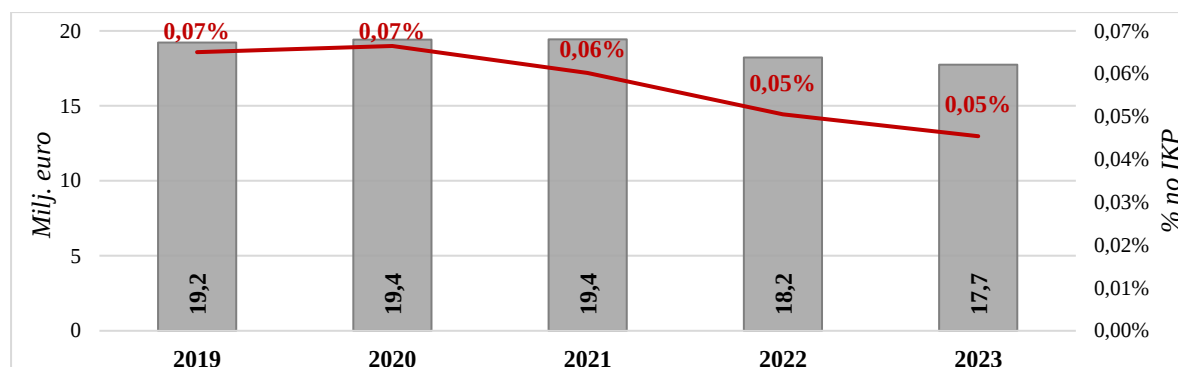
Savukārt likumā “*Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās*” ir noteikts, ka **speciālās ekonomiskās zonas** vai licencēta kapitālsabiedrība par tās īpašumā, tiesiskajā valdījumā esošo vai lietošanā piešķirto nekustamo īpašumu, kas atrodas speciālās ekonomiskās zonas vai brīvostas teritorijā, ir tiesīga saņemt **NĪN atlaidi 80% apmērā** no aprēķinātās (bez citu atlaistu saņemšanas) nodokļa summas, ja saskaņā ar izdotajiem pašvaldības saistošajiem noteikumiem nav noteikts citādi.

Nodokļa **atbrīvojumu** saraksts, salīdzinot ar atvieglojumu sarakstu, ir daudz plašāks – 2023. gadā bija spēkā divdesmit septiņi NĪN atbrīvojumi, no kuriem desmit nekustamo īpašumu veidi tiek aplikti ar NĪN, ja tie ir vidi degradējoši, sagruvuši vai cilvēku drošību apdraudoši (*detalizētāk skat. pielikumā*).

Papildus jau likumā noteiktajiem NĪN atvieglojumiem **pašvaldības savos saistošajos noteikumos** var noteikt vēl citus nodokļa atvieglojumus³⁵ dažādām NĪN maksātāju kategorijām.

Lielākoties pašvaldības savos saistošajos noteikumos papildus nosaka NĪN atvieglojumus personām ar invaliditāti, pensionāriem, ģimenēm ar bērniem, kā arī dažādus NĪN atvieglojumus komersantiem, kas ieguldījuši savus līdzekļus pašvaldībā esošajā infrastruktūrā vai vēsturiskajos objektos. Jāmin arī, ka daļa pašvaldību nosaka NĪN atvieglojumus uzņēmējdarbības veicināšanai, kur katram atvieglojumam pašvaldības ir noteikušas dažādus kritērijus. Piemēram, uzņēmumam jānodarbina novadā deklarētas personas vai NĪN atvieglojums piešķirams par dažādiem ieguldījumiem pašvaldībā – sporta, kultūras un veselības veicināšanā. Vairākas pašvaldības atbalsta viesmīlības nozares uzņēmumus, citas pašvaldības – ražošanas uzņēmumus.

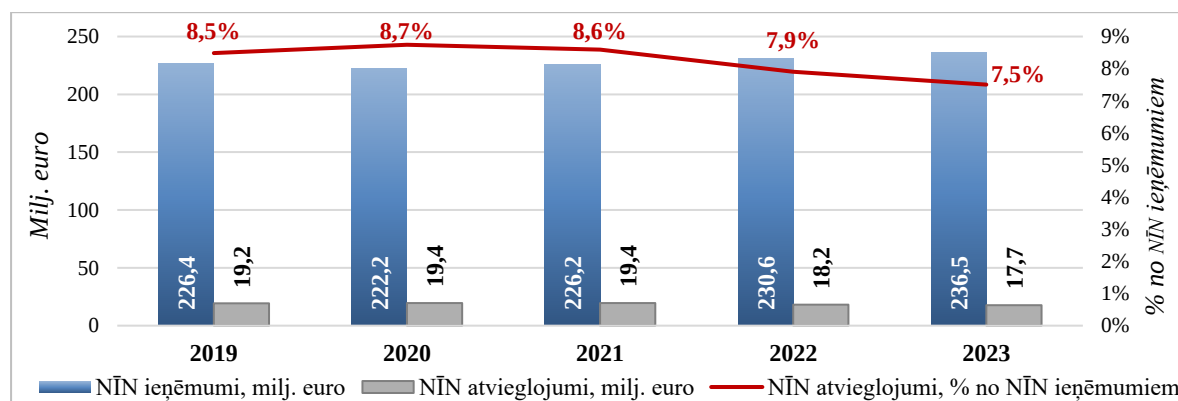
Laika periodā no 2019. līdz 2021. gadam pašvaldību negūtie ieņēmumi³⁶, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus, gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP, daudz nav mainījušies, veidojot apmēram 0,07% no IKP, bet sākot ar 2022. gadu tie ir sākuši samazināties un 2023. gadā veido 0,05% no IKP.

35. att. Pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

Kopējie pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā novērtēti 17,7 milj. euro apmērā, kas veido 0,05% no IKP un 7,5% no kopējiem NĪN ieņēmumiem.

36. att. NĪN ieņēmumi un pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2019. - 2023. gadā, milj. euro un % no kopējiem NĪN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada oktobri

³⁵ Atvieglojumus atsevišķām NĪN maksātāju kategorijām pašvaldības var noteikt 90, 70, 50 vai 25% apmērā no NĪN summas.

³⁶ NĪN ieņēmumi 100% apmērā tiek ieskaitīti pašvaldību budžetos.

2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu kopējie pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas radušies NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir samazinājušies par **2,7%** jeb par **0,5 milj. euro**. Pašvaldību negūto ieņēmumu samazinājums 2023. gadā daļēji skaidrojams ar to, ka samazinājušies pašvaldības saistošajos noteikumos noteikto atvieglojumu izmantotie apjomi.

28. tabula

Pašvaldību negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus, 2022. - 2023. gadā

Nr.p.k.	Nodokļa atvieglojums	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro		%	euro
	Atvieglojumi kopā, no tiem:	18,2	17,7	-2,7	-0,5
1.	Likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" noteiktie atvieglojumi	3,7	3,7	-0,9	-0,03
2.	Pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie atvieglojumi	14,5	14,0	-3,1	-0,5

¹ Informācija no Valsts kasē iesniegtajām pašvaldību gada pārskatu veidlapām par piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem un Valsts zemes dienesta datiem par speciālās vērtības piemērošanu lauku zemēm.

² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

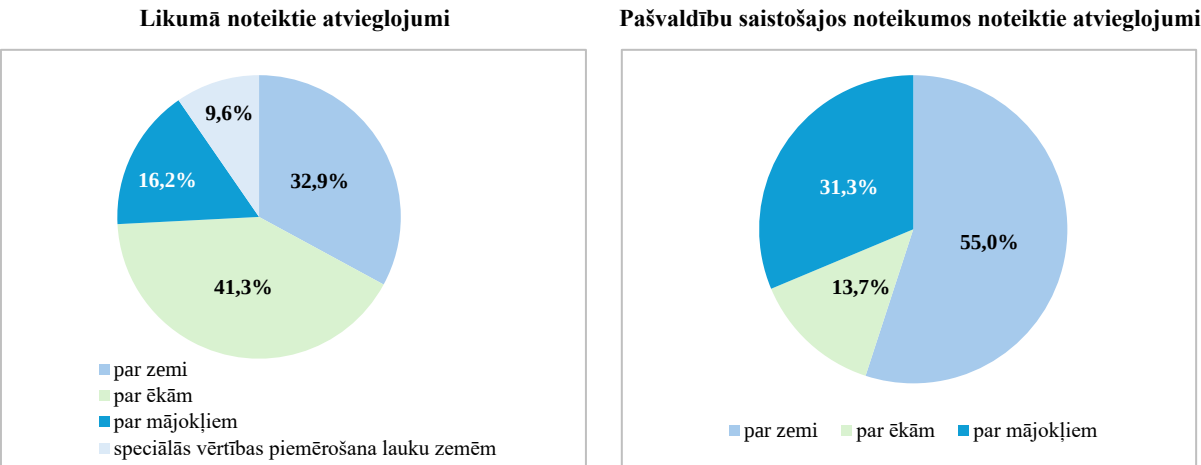
Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases un Valsts zemes dienesta datus uz 2024. gada oktobri

Pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" noteiktos NĪN atvieglojumus, veidoja **3,7 milj. euro** jeb **20,9%** no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot likumā noteiktos atvieglojumus, ir samazinājušies par **0,03 milj. euro** jeb **0,9%**.

Lielāko daļu no pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, veidoja tieši **pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi** – **14,0 milj. euro** jeb **79,1%** no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem. 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus, samazinājušies par **0,5 milj. euro** jeb par **3,1%**.

Visus piešķirtos NĪN atvieglojumus var iedalīt trīs kategorijās – *par zemi, par ēkām un par mājokļiem*. 2023. gadā no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas likumā noteikto NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, **41,3%** veidoja piešķirtie atvieglojumi *par ēkām*. Savukārt, no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot pašvaldību papildu piešķirtos atvieglojumus par ēkām piešķirti tikai **13,7%** (*skatīt 37. attēlu*). Jāatzīmē, ka par ēkām galvenokārt tiek piešķirti atvieglojumi par nekustamajiem īpašumiem speciālās ekonomiskās zonas vai brīvostas teritorijā, kas var būt piešķirti gan pēc likuma normas, gan pēc sasītošajiem noteikumiem.

Savukārt atvieglojumi *par zemi* veidoja **32,9%** no negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas likumā noteikto NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā un **55,0%** no negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas pašvaldību papildu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. Jāatzīmē, ka gandrīz pusi no pašvaldību papildu piešķirtajiem atvieglojumiem, veido Jūrmalas valstspilsētas piešķirtie atvieglojumi par zemi. Atvieglojumi *par mājokļiem* veidoja **16,2%** no negūtajiem ieņēmumiem likumā noteikto atvieglojumu piemērošanas rezultātā un **31,3%** no negūtajiem ieņēmumiem pašvaldību papildu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. NĪN atvieglojumus par mājokļiem lielākoties izmantojuši iedzīvotāji, kam nekustamais īpašums atrodas galvaspilsētā. Ja skatās kopējos piešķirtos NĪN atvieglojumus par mājokļiem – **69,5%** veido Rīgas valstspilsētas piemērotie NĪN atvieglojumi.

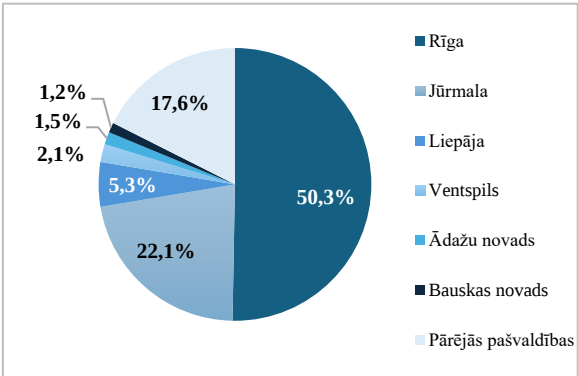

37. att. NĪN atvieglojumu īpatsvars pēc to piemērošanas veida 2023. gadā, %
Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases un Valsts zemes dienesta datus uz 2024. gada oktobri

Atsevišķa atvieglojuma kategorija, ko var arī izdalīt, ir *speciālās vērtības izmantošana nodokļa aprēķinam lauku zemēm*. Šo speciālo atvieglojumu varam pieskaitīt pie likumā “*Par nekustamā īpašuma nodokli*” noteiktajiem atvieglojumiem. Speciālās vērtības piemērošana lauku zemēm veidoja tikai **9,6%** no negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas likumā “*Par nekustamā īpašuma nodokli*” noteikto NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā.

Aplūkojot kopējos piešķirtos NĪN atvieglojumus teritoriālā griezumā – ik gadu aptuveni pusi no visiem piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem piešķir par nekustamajiem īpašumiem **Rīgas valstspilsētas** teritorijā. Pārējās analizētās pašvaldības, kuru piešķirto NĪN atvieglojumu apmērs veido vismaz vienu procentu no kopējā apmēra ir – Jūrmala, Liepāja, Ventspils, Ādažu un Bauskas novadi. Būtisku daļu (**22,1%**) no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā veido piešķirtie atvieglojumi par nekustamajiem īpašumiem Jūrmalas valstspilsētas teritorijā. Kā arī jāatzīmē Bauskas novada straujais piešķirto atvieglojumu apmēra pieaugums no 0,03 milj. *euro* 2022. gadā līdz 0,2 milj. *euro* 2023. gadā.

38. att. NĪN atvieglojumu īpatsvars pēc piemērošanas vietas 2023. gadā, %

29. tab. Pašvaldību negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus, sadalījumā pa pašvaldībām, 2022. - 2023. gadā

	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
	Milj. euro		%	euro
Rīga	9,7	8,9	-7,6	-0,7
Jūrmala	3,8	3,9	+3,0	+0,1
Liepāja	1,0	0,9	-1,7	-0,02
Ventspils	0,4	0,4	-2,7	-0,01
Ādažu novads	0,3	0,3	+3,2	+0,01
Bauskas novads	0,03	0,2	+515,6	+0,18

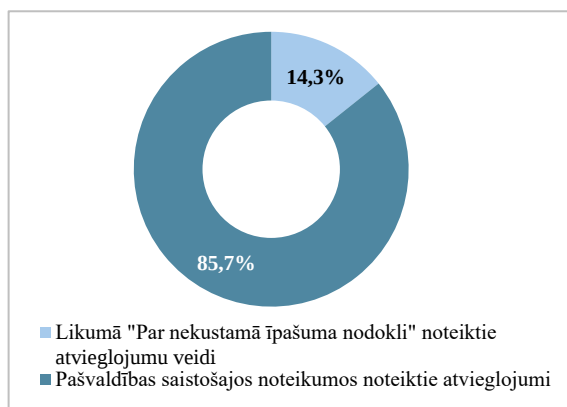
¹ Informācija no Valsts kasē iesniegtajām pašvaldību gada pārskatu veidlapām par piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem.
² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases datus uz 2024. gada oktobri

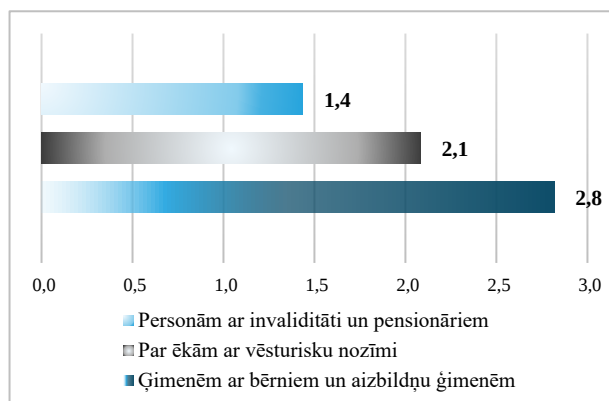
2023. gadā Rīgas piešķirtie NĪN atvieglojumi veidoja **50,3%** no negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas kopējo NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā Rīgas piešķirtie NĪN atvieglojumi veidoja **8,9 milj. euro**, un tie ir **samazinājušies par 7,6%**, salīdzinot ar 2022. gadu. Viens no galvenajiem iemesliem piešķirto NĪN atvieglojumu samazinājumam ir jaunās elektroniskās saziņas prasības. Proti, no 2022. gada 25. oktobra ir spēkā prasība, ka nodokļa maksātājiem no 01.01.2023. ir jābūt reģistrētai oficiālajai elektroniskajai adresei vai jābūt iesniegtai piekrišanai elektroniskai saziņai ar e-pasta starpniecību. Līdz ar to nodokļu maksātājiem, kas nebija izpildījuši šo prasību līdz 15.12.2023., netika piemēroti NĪN atvieglojumi par 2023. gadu³⁷.

Jāatzīmē, ka **85,7%** no kopējiem Rīgas negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, veido tieši Rīgas domes noteiktie atvieglojumi savos saistošajos noteikumos³⁸.

39. att. Rīgas NĪN atvieglojumu īpatsvars pēc piemērošanas veida 2023. gadā, %

40. att. Rīgas pašvaldības negūto ieņēmumu*, kas rodas piemērojot saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus, būtiskākās atvieglojumu pozīcijas 2023. gadā, milj. euro

* Rīgas valstspilsētas pašvaldības Finanšu departamenta sniegtā informācija 2024. gada oktobrī.

Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases datus un Rīgas valstspilsētas pašvaldības informāciju uz 2024. gada oktobri

No kopējiem Rīgas negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot Rīgas domes noteiktos papildu NĪN atvieglojumus, būtiskākie ir nodokļa atvieglojumi *ģimenēm ar bērniem un aizbildņu ģimenēm* – 2023. gadā tie novērtēti **2,8 milj. euro** apmērā jeb **36,8%** no Rīgas negūtajiem ieņēmumiem piemērojot saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus. Proti, Rīgas dome papildus jau likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” noteiktajiem atvieglojumiem daudzbērnu ģimenēm (**50%** no aprēķinātā NĪN personām, kuru apgādībā ir trīs vai vairāk bērni līdz 18 gadu vecumam, bet ne vairāk kā 500 euro) piešķir NĪN atvieglojumus personām, kuru apgādībā ir bērni vecumā līdz 19 gadiem (arī aizbildnībā esoši) vai bērni pēc pilngadības sasniegšanas, kamēr viņi turpina vispārējās, profesionālās, augstākās vai speciālās izglītības iegūšanu dienas nodaļā (pilna laika klātienes studijas), bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai:

- **90%** apmērā par trīs vai vairāk bērniem;
- **70%** apmērā par diviem bērniem;
- **50%** apmērā par vienu bērnu.

³⁷ Rīgas valstspilsētas pašvaldības domes sniegtā informācija 2024. gada oktobrī.

³⁸ Rīgas valstspilsētas pašvaldības domes 2021. gada 15. decembra saistošie noteikumi Nr. 109 “Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību Rīgā”, **pieejams:** [Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 109](#)

Otri būtiskākie no Rīgas domes saistošajos noteikumos noteiktajiem NĪN atvieglojumiem ir par *ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, un par ēkām, kas atrodas valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļu teritorijā* – 2,1 milj. euro apmērā jeb 27,2% no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot Rīgas domes noteiktos papildu NĪN atvieglojumus.

Trešie būtiskākie atvieglojumi, ko piešķirusi Rīgas dome, pēc negūto ieņēmumu apmēra 2023. gadā bija dažādi Rīgas domes piešķirtie *atvieglojumi personām ar invaliditāti un pensionāriem* – 1,4 milj. euro apmērā jeb 18,8% no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot Rīgas domes noteiktos papildu NĪN atvieglojumus.

No kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, otri būtiskākie ir **Jūrmalā** piešķirtie NĪN atvieglojumi – 2023. gadā tie veidoja **22,1%** jeb **3,9** milj. euro. Jūrmalā piešķirto atvieglojumu apmēri 2023. gadā ir palielinājušies par 3,0%, salīdzinot ar 2022. gadu.

Jāatzīmē, ka **99,0%** no kopējiem Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas NĪN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, veido tieši Jūrmalas domes noteiktie atvieglojumi savos saistošajos noteikumos³⁹. Galvenokārt tie ir *atvieglojumi par zemes īpašumiem vai tā daļām, ja fiziska persona deklarējusi pamata dzīvesvietu Jūrmalas administratīvajā teritorijā* līdz pirmstaksācijas gada 31. decembrim. 2023. gadā šis atvieglojums novērtēts **3,4** milj. euro apmērā jeb tie ir **86,8%** no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot Jūrmalas domes piešķirtos NĪN atvieglojumus.

Speciālās ekonomiskās zonas (SEZ) un brīvostas kapitālsabiedrībām ir tiesības saņemt NĪN atlaidi 80% apmērā no aprēķinātās (bez citu atlaistu saņemšanas) nodokļa summas par tās īpašumā, tiesiskajā valdījumā esošo vai lietošanā piešķirto nekustamo īpašumu, kas atrodas zonas vai brīvostas teritorijā. Šo zonu mērķis ir veicināt tirdzniecību, rūpniecību, satiksmi (arī gaisa satiksmi un kuģniecību Liepājas SEZ), preču eksportu un importu caur Latviju, kā arī veicināt visa reģiona attīstību, piesaistot ieguldījumus ražošanas un infrastruktūras attīstīšanai un jaunu darba vietu radīšanai.

SEZ un brīvostās, kas atrodas Rēzeknē un tās novadā, Rīgas brīvastā, Liepājā, Ventspils brīvastā un Latgales SEZ teritorijā, piešķirtie NĪN atvieglojumi 2023. gadā veidoja kopējos negūtos ieņēmumus **1,9** milj. euro apmērā. Šie negūtie ieņēmumi, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 8,8% jeb 0,2 milj. euro.

30. tabula

Pašvaldību negūtie ieņēmumi¹, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus SEZ un brīvostas teritorijās, 2022. - 2023. gadā

Nr.p.k.	Par nekustamajiem īpašumiem speciālās ekonomiskās zonas vai brīvostas teritorijā	2022	2023	2023.g. izmaiņas pret 2022.g. ²	
		Milj. euro		%	euro
	Atvieglojumi kopā, no tiem:	2,1	1,9	-8,8	-0,2
1.	Likumā "Par nodokļu piemērošanu brīvastās un speciālajās ekonomiskajās zonās" noteiktais atvieglojums	2,0	1,9	-8,6	-0,2
2.	Pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie atvieglojumi	0,03	0,02	-21,8	-0,01

¹ Iesaistīto pašvaldību sniegtā informācija par piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem SEZ un brīvastās uz 2024. gada oktobri.

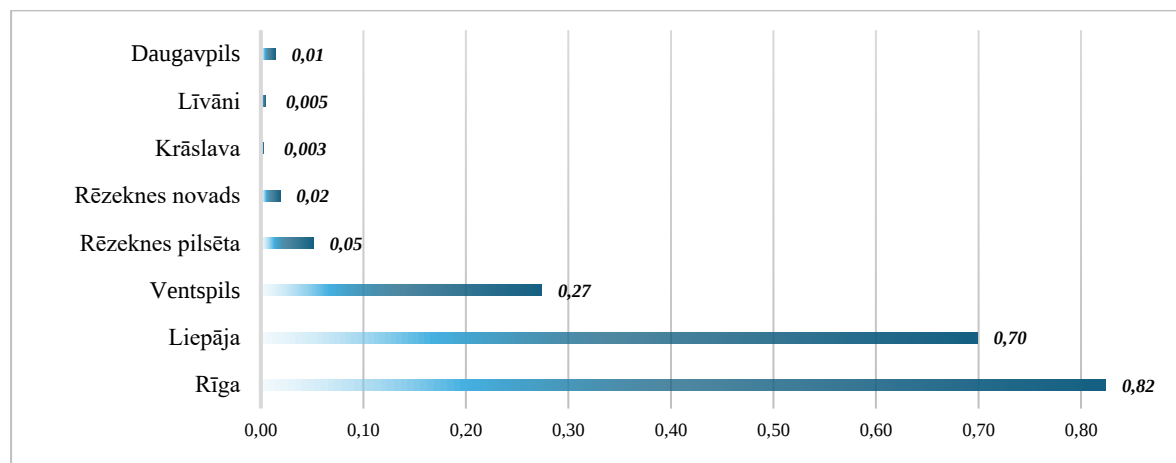
² Izmaiņas procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

Avots: FM aprēķini, izmantojot pašvaldību sniegto informāciju uz 2024. gada oktobri

³⁹ Jūrmalas pilsētas domes 2012. gada 11. oktobra saistošie noteikumi Nr. 37 "Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību", pieejams: [Jūrmalas domes saistošie noteikumi Nr. 37](#)

Par nekustamajiem īpašumiem SEZ un brīvostu teritorijās NĪN atvieglojumus galvenokārt piešķir tieši par ēkām. Aplūkojot piemērotos NĪN atvieglojumus pēc *likumā "Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās"* noteiktā – tad 2023. gadā 17,8% no atvieglojumiem tika piešķirti par zemi, bet 82,2% tika piešķirti par ēkām.

Jāatzīmē, ka tikai Rīga un Rēzeknes pilsēta savos saistošajos noteikumos ir noteikušas vēl citus saistītus atvieglojumus papildus jau likumā noteiktajam – tā 2023. gadā 15,7% no atvieglojumiem tika piešķirti par zemi, 37,0% tika piešķirti par ēkām, bet **47,3%** par mājokļiem (piešķirti tikai Rīgas valstspilsētas pašvaldībā⁴⁰).

41. att. SEZ un brīvostās piešķirto NĪN atvieglojumu apmēri, pēc to piemērošanas vietas 2023. gadā, milj. euro

Avots: FM aprēķini, izmantojot pašvaldību sniegto informāciju uz 2024. gada oktobri

SEZ un brīvostās NĪN atvieglojumus piešķir ar mērķi teritorijas attīstībai un uzņēmējdarbības atbalstam. 2023. gadā lielākie NĪN atvieglojumi piešķirti Rīgas Brīvostas teritorijā un Liepājas SEZ teritorijā. Jāatzīmē, ka Latgales SEZ iekļautie Krāslavas un Līvānu novadi šos atvieglojumus sākuši piemērot no 2021. gada. 2023. gadā piešķirtais NĪN atvieglojumu apmērs straujāk pieaudzis tieši Latgales SEZ iekļautajās teritorijās, bet Rīgā un Liepājā piešķirto NĪN atvieglojumu apmēri ir samazinājušies.

⁴⁰ *Saskaņā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības domes 2021. gada 15. decembra saistošo noteikumu Nr. 109 "Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību Rīgā" 3.23. apakšpunktu – NĪN atvieglojumu piešķir nodokļa maksātājam, kas ir fiziska persona, par nekustamo īpašumu, kas atrodas Rīgas brīvostas teritorijā.*

4.8. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi

Elektroenerģijas nodokļa (*turpmāk – EN*) atvieglojumi un atbrīvojumi 2023. gadā veidoja **0,1%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (*skat. 6. att.*).

Saskaņā ar *Elektroenerģijas nodokļa likumu* no EN tiek atbrīvota elektroenerģija, ko izmanto:

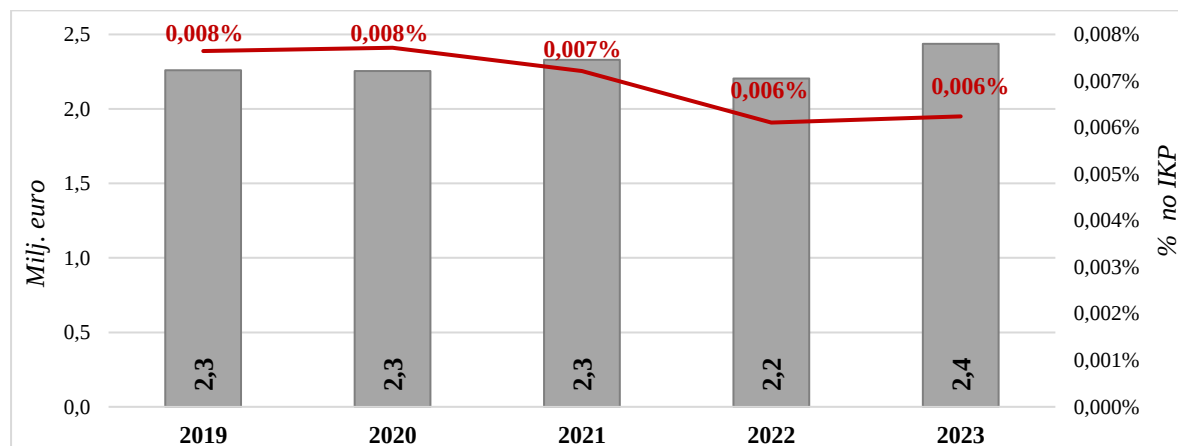
- 1) preču pārvadājumiem un sabiedriskajiem pasažieru pārvadājumiem, tajā skaitā dzelzceļa transportā un pilsētu sabiedriskajos pasažieru pārvadājumos;
- 2) mājāsaimniecību lietotāji;
- 3) elektroenerģijas ražošanai, lai tiešā veidā nodrošinātu elektroenerģijas ražošanas procesu (*spēkā no 2023. gada 1. janvāra*).

No EN tiek atbrīvota arī elektroenerģija, kas piegādāta citu ES vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām (*detalizētāk skatīt pielikumā*):

- 1) saistībā ar diplomātiskajām vai konsulārajām attiecībām;
- 2) starptautiskajām organizācijām, kas par tādām atzītas to valstu iestādēs, kurās šīs organizācijas atrodas, kā arī šo organizāciju biedriem saskaņā ar starptautiskajām šo organizāciju dibināšanas konvencijām vai to mītnes zemes nolīgumiem;
- 3) jebkuras Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts bruņotajiem spēkiem, izņemot dalībvalsti, kurā iekasē elektroenerģijas nodokli, kā arī bruņotajiem spēkiem, kas minēti Eiropas Padomes 1990. gada 3. decembra lēmuma 90/640/EEK 1. pantā, šo bruņoto spēku patēriņam un civilpersonālam, kas tos pavada, vai šo bruņoto spēku virtuves vai ēdnīcu vajadzībām;
- 4) patēriņam saskaņā ar līgumiem, kas noslēgti ar ārvalstīm, kuras nav ES dalībvalstis, vai starptautiskajām organizācijām, ja vien attiecībā uz atbrīvojumu no pievienotās vērtības nodokļa šāds līgums ir atļauts vai apstiprināts.

Elektroenerģijai, ko piegādā personām ielu apgaismošanas pakalpojumu sniegšanai, nodokli aprēķina pēc likmes 0 euro par megavatstundu (*turpmāk – MWh*).

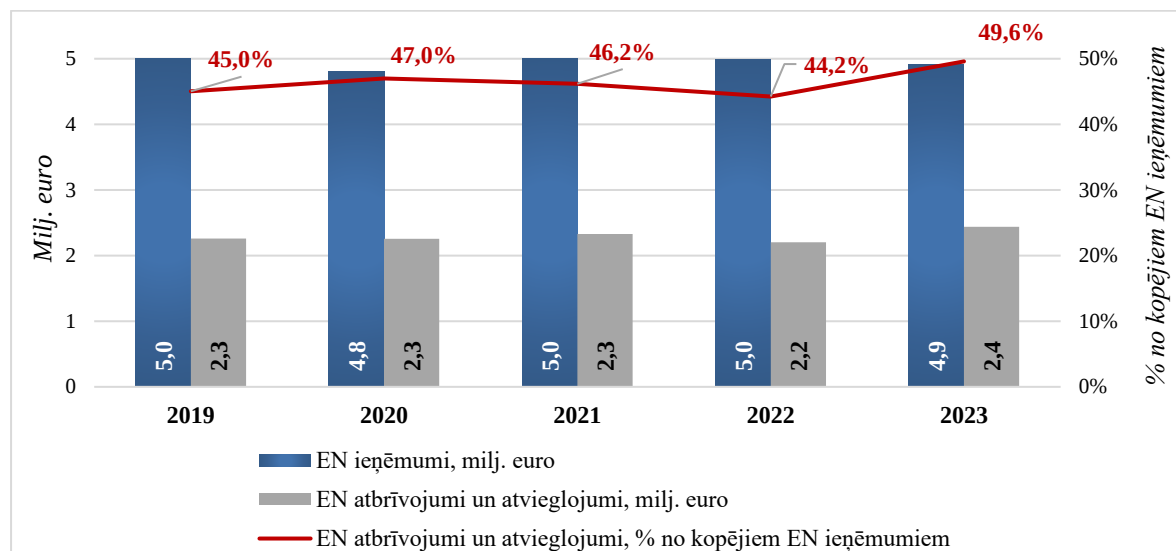
Kopš 2017. gada, kad tika atcelti atsevišķi EN atbrīvojumi, kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, saglabājas gandrīz nemainīgā apmērā. Attiecībā pret IKP tie veido ap 0,006 - 0,008%, kas, salīdzinot ar kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot citus nodokļu atvieglojumus, vērtējami kā nebūtiski.

42. att. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, 2019. - 2023.gadā, milj. euro un % no IKP

Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no EN deklarācijām uz 2024. gada novembri

Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus, **2023. gadā** bija **2,4 milj. euro**, kas ir **0,006%** no IKP un **49,6%** no EN ieņēmumiem (5,0 milj. euro).

43. att. EN ieņēmumi un valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, 2019. - 2023.gadā, milj. euro un % no kopējiem EN ieņēmumiem
Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no EN deklarācijām uz 2023. gada novembri

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, ir pieauguši par 0,2 milj. euro jeb 10,5%.

31. tabula

Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus 2021. - 2023. gadā

Nr. p.k.	Nodokļa atbrīvojumi un atvieglojumi	2021	2022	2023	2023*	
		Milj. euro			% pret 2021. gadu	% pret 2022. gadu
	KOPĀ, no tā:	2,3	2,2	2,4	4,6	10,5
1.	Elektroenerģija, kas atbrīvota no nodokļa saskaņā ar likuma 6.panta otro un trešo daļu, t.sk.:	2,2	2,1	2,4	5,6	11,7
1.1.	Elektroenerģija, kas izmantota preču pārvadājumiem un sabiedriskajiem pasažieru pārvadājumiem	0,1	0,1	0,1	-16,4	14,6
1.2.	Elektroenerģija, kas piegādāta mājāsaimniecībām	1,8	1,7	1,5	-14,6	-7,2
1.3.	Elektroenerģija, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas ražošanas procesa nodrošināšanai (<i>spēkā no 01.01.2023.</i>)	-	-	0,1	-	-
1.4.	Elektroenerģija, kas piegādāta citu Eiropas Savienības dalībvalstu vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām	0,003	0,003	0,2	7430,5	6524,5
1.5.	Elektroenerģija, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei**	0,3	0,4	0,4	18,9	3,7
2.	Elektroenerģija, kas piegādāta personām ielu apgaismošanas pakalpojumu sniegšanai, un kas atbrīvota no nodokļa saskaņā ar likuma 6.panta piekto daļu	0,1	0,1	0,1	-23,9	-20,9

* Izmēģina procentos pret iepriekšējiem gadiem rēķinātas no absolūtām summām, tāpēc tabulā, pārrēķinot šīs izmaiņas no noapaļotajām vērtībām, tās var nedaudz atšķirties.

** Elektroenerģijas zudumi kabeļu tīklos, transformatoros u. c. ierīcēs

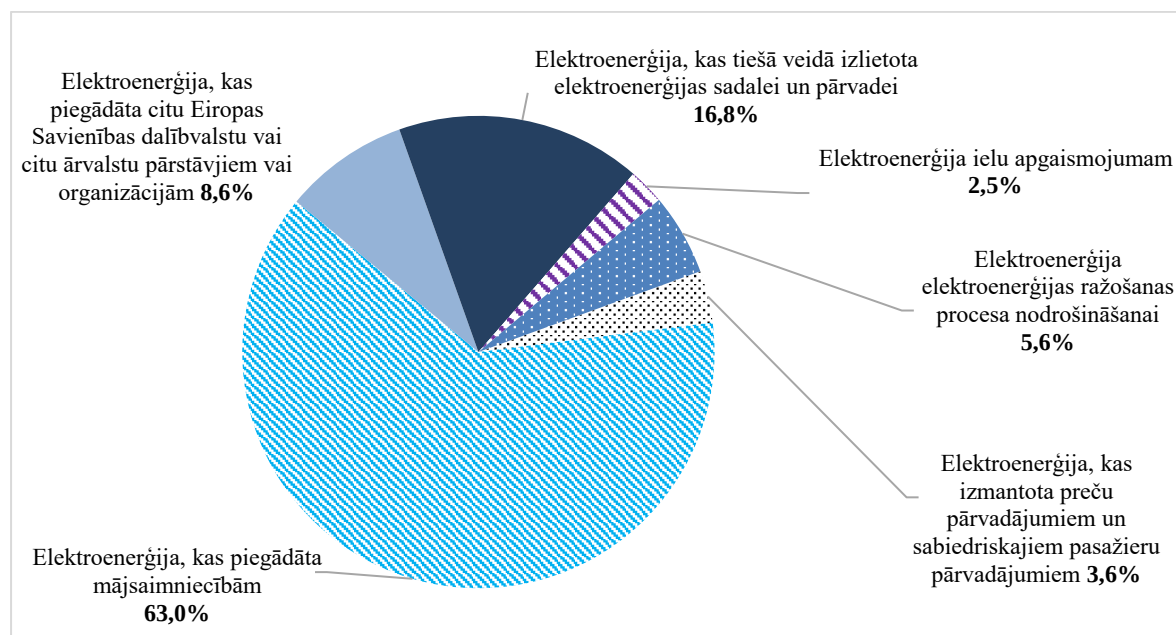
Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no EN deklarācijām uz 2024. gada novembri

EN likme ir 1,01 *euro* par MWh un 2023. gadā tika deklarētas 2,4 milj. MWh, kas ir atbrīvotas no EN. Tas ir par 229,9 tūkst. MWh vairāk kā 2022. gadā.

Lielākais pieaugums ir bijis elektroenerģijas apjomam, kas piegādāta citu ES dalībvalstu vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām – 2023. gadā par vairāk kā 66 reizēm jeb 203,6 tūkst. MWh vairāk kā 2022. gadā.

Tāpat arī elektroenerģijas apjomu, kas atbrīvots no EN, ietekmēja no 2023. gada spēkā esošais atbrīvojums elektroenerģijai, ko izmanto elektroenerģijas ražošanai, lai tiešā veidā nodrošinātu elektroenerģijas ražošanas procesu.

2023. gadā līdzīgi kā iepriekšējos gados lielākie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, ir par piemērotajiem atbrīvojumiem elektroenerģijai, kas piegādāta mājsaimniecībām (63,0%), un elektroenerģijai, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei (16,8%).

44. att. Valsts negūto ieņēmumu, kas rodas piemērojot EN atbrīvojumus un atvieglojumus, procentuālais sadalījums 2023. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2024. gada novembri

4.9. Izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi

Latvijā ir spēkā **divi** izložu un azartspēļu nodokļa atbrīvojumi:

- 1) no valsts nodevas par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu ir atbrīvotas un ar izložu nodokli netiek apliktas sabiedriskās organizācijas un to apvienības un reliģiskās organizācijas, ja tās organizē likumā noteiktās vietēja mēroga vienreizēja rakstura izlozes;
- 2) ar azartspēļu nodokli netiek apliktas azartspēles, kas tiek organizētas transportlīdzekļos, kuri veic starptautiskus reisus, ja spēļu zāli var izmantot tikai reģistrēti pasažieri.

Saskaņā ar Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas informāciju 2023. gadā tāpat kā 2022. gadā no izložu nodevas samaksas 35 *euro* apmērā tika atbrīvots viens vietēja mēroga vienreizējas izlozes organizētājs (kas ir sabiedriskā organizācija). 2021. gadā šāds atbrīvojums netika izmantots.

2021. - 2023. gadā netika izmantots nodokļa atbrīvojums, kas paredz neaplikt ar azartspēļu nodokli azartspēles, kas tiek organizētas transportlīdzekļos, kuri veic starptautiskus reisus, ja spēļu zāli var izmantot tikai reģistrēti pasažieri

Nobeiguma secinājumi

1. **Nodokļu atvieglojumu ziņojums izstrādāts, lai veidotu sabiedrības labāku izpratni par nodokļu atvieglojumiem un valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas to piemērošanas rezultātā.** Ikgadējais nodokļu atvieglojumu ziņojums jau no 2013. gada katru gadu tiek atjaunots un publicēts FM mājas lapā.
2. **Starptautiskajā praksē tiek izmantots plašāks nodokļu atvieglojumu apzīmējums – nodokļu izdevumi, kas pēc būtības ir valsts nesaņemtie ienākumi nodokļa atvieglojumu pastāvēšanas dēļ.** Par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt jebkuras novirzes no attiecīgās valsts likumos noteiktā vispārējā nodokļu režīma, kas kādam nodokļu maksātājam vai maksātāju grupai paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa nomaksas kārtību, vadoties pēc kritērija, ka nodokļu maksātājs vai to grupa atbilst nodokļu likumā noteiktai pazīmei (ienākumu apmērs, ģimenes stāvoklis, saimnieciskās darbības veids, reģions u.tml.).
3. **Nodokļu atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas, kā arī valsts ilgtspējīgas attīstības un vides politikas mērķu īstenošanai,** sniedzot vērā ņemamu atbalstu iedzīvotājiem, īpaši sociāli mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem (piemēram, zemu ienākumu saņēmējiem, pensionāriem un personām, kurām apgādībā ir bērni).
4. **Ziņojumā nodokļu atvieglojumu ietekme vērtēta pēc zaudēto ieņēmumu metodes, kuri nenonāk budžetā šo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā.** FM kopējos valsts negūtos ieņēmumus, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, aprēķina jau no 2013. gada, tomēr laika gaitā ir mainījusies gan aprēķina metodoloģija, gan likumdošana attiecībā uz nodokļa atvieglojumiem. Ziņojumā detalizētāk tiek aplūkoti būtiskākie nodokļu atvieglojumi, kuru apmēri ir nosakāmi.
5. **2023. gadā kopējie aprēķinātie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas būtiskāko nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, bija 3 113,5 milj. euro,** kas ir 8,0% no IKP un 23,2% no analizēto nodokļu kopējiem ieņēmumiem.
6. **2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, kopējie valsts negūtie ieņēmumi,** kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, **ir palielinājušies par 82,8 milj. euro jeb par 2,7%.** 2023. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, būtiski ir pieauguši valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā (par 102,5 milj. euro jeb 8,5%), iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā (par 53,0 milj. euro jeb 4,6%) un dabas resursu nodokļa piemērošanas rezultātā (par 11,7 milj. euro jeb 4,3%). Savukārt valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā ir samazinājusies par 64,1 milj. euro jeb 48,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.
7. **Lielākie valsts negūtie ieņēmumi 2023. gadā rodas pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa piemērošanas rezultātā – attiecīgi 41,9% un 38,6% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem,** kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. Tiem seko dabas resursu nodokļa, akcīzes nodokļa un uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 9,1%, 6,7% un 2,2%. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas pārējo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā, ir salīdzinoši nelieli.
9. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **pievienotās vērtības nodokļa (PVN) atvieglojumu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā bija 1 305,1 milj. euro,** kas ir 3,3% no IKP un vairāk kā 1/3 daļa no kopējiem PVN ieņēmumiem.
10. No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, 2023. gadā lielāko daļu (**86,6% jeb**

- 1 129,6 milj. *euro*) veidoja valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā, bet otru daļu (**13,4%** jeb 175,5 milj. *euro*) veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā.
11. 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atvieglojumu (atbrīvojumu un samazināto likmju) piemērošanas rezultātā, palielinājušies par 102,5 milj. *euro* jeb 8,5%, salīdzinot ar 2022. gadu. 2023. gadā ir palielinājušies gan valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā (par 7,5% jeb 79,0 milj. *euro*), gan valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā (par 15,5% jeb 23,5 milj. *euro*). Valsts negūto ieņēmumu pieaugums 2023. gadā, salīdzinot ar iepriekšējā perioda pieaugumu, ir mērens, kas daļēji ir skaidrojams ar mērenāku patēriņa cenu pieaugumu, kas 2023. gadā bija 8,9%, bet 2022. gadā sasniedza 17,3%.
 12. 2023. gadā no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN atbrīvojumu piemērošanas rezultātā (1 129,6 milj. *euro*), visvairāk veidoja valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas *finanšu pakalpojumiem* piemērotā atbrīvojuma rezultātā – 387,1 milj. *euro* jeb 34,3% no kopējās ietekmes, *medicīnas pakalpojumiem* piemērotā atbrīvojuma rezultātā – 307,9 milj. *euro* jeb 27,3% no kopējās ietekmes un *apdrošināšanas pakalpojumiem* piemērotā atbrīvojuma rezultātā – 102,6 milj. *euro* jeb 9,1% no kopējās ietekmes.
 13. Savukārt no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas PVN samazināto likmju piemērošanas rezultātā (175,5 milj. *euro*), 2023. gadā procentuālajā sadalījumā pēc to apmēra vislielākais īpatsvars ir *medikamentu piegādēm* (41,1 milj. *euro* jeb 23,6% no kopējās ietekmes), kā arī nozīmīgs īpatsvars ir *siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem* (40,7 milj. *euro* jeb 23,2% no kopējās ietekmes) un *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* (39,3 milj. *euro* jeb 22,4% no kopējās ietekmes). Tas norāda, ka ar PVN samazinātās likmes piemērošanu tiek sniegts būtisks atbalsts mājāsaimniecībām, tiešā veidā samazinot to izdevumus.
 14. 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas **iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) atvieglojumu piemērošanas rezultātā, bija 1 202,9 milj. *euro***, kas ir **3,1%** no IKP, gandrīz puse jeb **48,1%** no kopējiem IIN ieņēmumiem **un vairāk kā 1/3 daļa** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā.
 15. 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā, pieauguši par 53,0 milj. *euro* jeb 4,6%, salīdzinot ar 2022. gadu. Valsts negūto ieņēmumu pieaugums 2023. gadā daļēji skaidrojams ar to, ka palielinājušies izmantoto neapliekamo minimumu apjomi – par 11,2%.
 16. Visbūtiskākie IIN atvieglojumi pēc to piemērošanas apjoma ir *pensionāra neapliekamais minimums, diferencētais neapliekamais minimums un atvieglojums par apgādībā esošu personu*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas šo trīs nodokļa atvieglojumu piemērošanas rezultātā, kopā veidoja 845,0 milj. *euro*, kas ir **70,2%** no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem. Arī fizisko personu skaits, kas piemērojuši minētos atvieglojumus 2023. gadā kopumā veido ap 45,5%.
 17. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas pensionāra neapliekamā minimuma piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja 501,9 milj. *euro* jeb 41,7% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 15,5% jeb 67,2 milj. *euro*. Savukārt fiziskās personas, kas izmantoja šo atvieglojumu, bija 541,3 tūkst. jeb 21,6% no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita. 2023. gadā 53,8% no pensiju saņēmējiem saņēma pensiju līdz 500 *euro* mēnesī, kas ļauj secināt, ka daļa no pensionāriem

neapliekamo minimumu nevarēja izmantot pilnā apmērā, jo viņu pensija ir mazāka par neapliekamo minimumu.

18. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas diferencētā neapliekamā minimuma piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja 184,2 milj. euro jeb 15,3% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 1,0% jeb 1,8 milj. euro. Fizisko persona skaits, kurām piemērots diferencētais neapliekamais minimums, 2023. gadā bija 378,1 tūkst. jeb 15,1% no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.
19. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas atvieglojuma par apgādībā esošu personu piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja 158,8 milj. euro jeb 13,2% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā tie ir nedaudz pieauguši – par 4,9 milj. euro jeb 3,2%, salīdzinot ar 2022. gadu. Savukārt fizisko persona skaits, kas izmantoja šo atvieglojumu, 2023. gadā bija 220,9 tūkst. jeb 8,8% no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.
20. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas attaisnoto izdevumu par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem, kā arī par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem piemērošanas rezultātā, 2023. gadā veidoja 56,4 milj. euro. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir samazinājušies par 1,3% jeb par 0,8 milj. euro, ko galvenokārt ietekmēja iemaksu privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumu samazināšanās par 5,7%. Pēc fizisko personu skaita attaisnotie izdevumi ir viens no izmantotākajiem nodokļa atvieglojumiem. 2023. gadā attaisnotos izdevumus par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem, iesniedzot gada ienākuma deklarāciju, deklarēja 434,3 tūkst. personu jeb 17,3% no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita, bet attaisnotos izdevumus par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem – 199,6 tūkst. personu jeb 8,0% no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita.
21. Būtisku kopējo valsts negūto ieņēmumu daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas atbrīvojot no IIN neapliekamos ienākumus un citus nodokļa atvieglojumus, 2023. gadā – 281,6 milj. euro jeb 23,4% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas IIN atvieglojumu piemērošanas rezultātā. 2023. gadā tie ir samazinājušies par 20,2 milj. euro jeb 6,7%, salīdzinot ar 2022. gadu. No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas atbrīvojot no IIN neapliekamos ienākumus, būtisku daļu veido ar nodokli neapliekamie valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātie pabalsti un atlīdzības (2023. gadā – 174,8 milj. euro jeb vairāk kā pusi vai 62,1% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas no neapliekamo ienākumu un citu nodokļa atvieglojumu atbrīvošanas no IIN), ar nodokli neapliekamais ienākums līdz 3 000 euro gadā no lauksaimnieciskās ražošanas un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas (2023. gadā – 17,4 milj. euro), ar nodokli neapliekamie ienākumi no atbalsta lauksaimniecībai un lauku attīstībai (2023. gadā – 9,5 milj. euro), kā arī ar nodokli neapliekamais ienākums no sava īpašuma (izņemot nekustamo īpašumu) atsavināšanas (2023. gadā – 28,6 milj. euro).
22. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **dabas resursu nodokļa (DRN) atvieglojumus (atbrīvojumus)**, 2023. gadā bija 284,3 milj. euro, kas ir 0,73% no IKP un 5 reizes lielāki nekā kopējie DRN ieņēmumi. Tomēr nevar runāt par šādu summu kā potenciālo ieņēmumu daļu, jo, lai motivētu ražotājus un tirgotājus īstenot atbildības principu un panākt to aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu, nodokļa likmes ir 2-3 reizes augstākas nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas.

23. Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), 2023. gadā ir palielinājušies par 11,7 milj. *euro* jeb 4,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.
24. Lielāko daļu jeb 51,4% no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atbrīvojumu par videi kaitīgām precēm, 2023. gadā – 146,2 milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājušies par 19,0 milj. *euro* jeb 14,9%. Salīdzinot dinamiskā secinājums, ka valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu par videi kaitīgām precēm, ik gadu pieaug, taču to pieauguma temps ir mazinājies.
25. Tāpat būtisku daļu jeb 41,1% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot DRN atvieglojumus (atbrīvojumus), veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot DRN atbrīvojumu par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, 2023. gadā – 136,9 milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 7,5 milj. *euro* jeb 5,2%. Lai gan no 2019. gada atbrīvojums vairs netiek piemērots vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas un to kompozītmateriāliem, tomēr joprojām liela daļa pārtikas tiek fasēta un pildīta plastmasas iepakojumā. Pie tam no 2022. gada 1. janvāra stājies spēkā atbrīvojums arī par depozīta iepakojumu.
26. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **akcīzes nodokļa (AN) atvieglojumus (samazinātās likmes un atbrīvojumus)**, 2023. gadā bija 207,1 milj. *euro*, kas ir 0,5% no IKP un 17,9% no kopējiem AN ieņēmumiem.
27. No šiem kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem lielāko daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, – 2023. gadā 123,5 milj. *euro* jeb 59,7% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir samazinājušies par 17,4 milj. *euro* jeb 12,3%.
28. Lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, 2023. gadā veidoja AN atbrīvojumi naftas produktiem. 2023. gadā to apmērs bija 63,5 milj. *euro*, kas ir 51,4% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus. Kopumā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumu naftas produktiem, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir palielinājušies par 8,4 milj. *euro* jeb 15,3%. No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem, būtiskāko daļu veido naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu šiem naftas produktiem, bija 53,9 milj. *euro*, kas ir 85,0% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus naftas produktiem. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir palielinājušies par 7,3 milj. *euro* jeb 15,7%. Būtiskais pieaugums varētu būt skaidrojams ar avio nozares pakāpenisku atkopšanos no Covid-19 krīzes. Taču joprojām valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumu naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi, atpaliek par 0,8 milj. *euro* no 2019. gada rādītāja (54,7 milj. *euro*).
29. Tāpat būtisku daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus, 2023. gadā veidoja AN atbrīvojumi alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem – 55,7 milj. *euro*, kas ir 45,1% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN atbrīvojumus alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem, ir samazinājušies par 25,7 milj. *euro* jeb 31,6%. Lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas

piemērojot atbrīvojumus alkoholiskajiem dzērieniem un citiem spirtu saturošiem produktiem, veido *atbrīvojums denaturētam spirtam* (2023.gadā – 41,0 milj. *euro*). Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot atbrīvojumu denaturētam spirtam, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par 30,2 milj. *euro* jeb 42,4%. Lai gan patēriņš ir samazinājies, tas joprojām saglabājas augstāks nekā 2019. gadā un tas varētu būt skaidrojams ar pastāvīgi paaugstinātiem dezinfekcijas līdzekļu ražošanas apjomiem, par izejvielu izmantojot denaturētu spirtu.

30. Otru daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes. 2023. gadā to apmērs bija **83,5** milj. *euro*, kas ir **40,3%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN atvieglojumus. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes, ir samazinājušies par 3,2 milj. *euro* jeb 3,7%.
31. No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes, lielāko daļu veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN *samazinātās likmes naftas produktiem* – 2023. gadā to apmērs bija 80,7 milj. *euro* jeb 96,6% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, ir samazinājušies par 3,1 milj. *euro* jeb 3,7%.
32. No kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, lielāko daļu veido *iezīmētā dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmetai dīzeļdegvielai, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem, veidoja 45,3 milj. *euro* jeb 56,2% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmetai dīzeļdegvielai, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem, ir samazinājušies par 4,0 milj. *euro* jeb 8,1%, salīdzinot ar 2022. gadu.
33. Otru būtiskāko pozīciju no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, veido AN samazinātās likmes *naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, ko izmanto par kurināmo*. 2022. gadā tie veidoja 20,8 milj. *euro*. 2023. gadā tie ir palielinājušies par 8,4 milj. *euro* jeb 68,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.
34. Tāpat būtisku daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes naftas produktiem, veido *iezīmētā dīzeļdegviela, petroleja vai degvieleļļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo*. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot AN samazinātās likmes iezīmetajai dīzeļdegvielai, petrolejai vai degvieleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, kuru izmanto kā kurināmo, veidoja 12,6 milj. *euro*. 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, tie ir samazinājušies par 7,4 milj. *euro* jeb 36,9%.
35. 2023. gadā kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) atvieglojumus, bija 68,7 milj. *euro***, kas ir **0,2%** no IKP un **12,6%** no UIN ieņēmumiem.
36. UIN sistēma, kas ir spēkā no 2018. gada 1. janvāra, paredz, ka nodoklis 20% apmērā tiek maksāts peļņas sadales brīdī, nevis par gūto peļņu. Tā kā UIN sistēma pēc būtības paredz jau atvieglotu UIN maksāšanas režīmu un UIN veidojas tikai tad, kad peļņa tiek sadalīta, ir saglabāti vien atsevišķi no iepriekšējā likumā “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem, bet atsevišķiem nodokļa atvieglojumiem

- noteikts pārejas periods. UIN atvieglājumu apmērs pirmajā ieviešanas gadā, jeb 2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu, samazinājās būtiski – par 97,4%.
37. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UIN atvieglājumus, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājušies par **48,3%** jeb par 64,1 milj. *euro*.
 38. 2023. gadā vislielāko daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UIN atvieglājums, tāpat kā 2021. un 2022. gadā, veidoja atvieglājums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods pārsniedz 36 mēnešus – **30,6** milj. *euro* jeb **53,9%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot likumā noteiktos UIN atvieglājumus. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo nodokļa atvieglājumu, strauji pieauga 2021. gadā (no 1,7 milj. *euro* 2020. gadā līdz 392,0 milj. *euro* 2021. gadā), būtiski palielinot visus kopējos valsts negūtos ieņēmumus, kas rodas piemērojot UIN atvieglājumus. Tas galvenokārt bija saistīts ar ārvalstu uzņēmumu daļu atsavināšanu un pārrobežu reorganizāciju, kur Latvijā reģistrēti uzņēmumi ir bijuši neliela daļa no starptautiskas uzņēmumu grupas. Jāatzīmē, ka šādu akciju atsavināšana un piemērotais atvieglājums gan nerada tiešus zaudējumus valsts budžetam. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot UIN atvieglājumu ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ir samazinājušies par **61,2%**, salīdzinot ar 2022. gadu, bet salīdzinot ar 2021. gadu – par **92,2%**. Atvieglājumu par ienākumu no akciju atsavināšanas galvenokārt izmanto uzņēmumi, kas nodarbojas ar finanšu pakalpojumu darbībām, specifiskāk ar holdingkompāniju darbību – 2023. gadā ap **89,6%** no izmantotā atvieglājuma apmēra. Komersantu skaita ziņā atvieglājumu ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas 2023. gadā izmantojuši vien 18 komersanti jeb 0,6% no likumā noteikto atvieglājumu izmantojušo komersantu skaita.
 39. Otru lielāko daļu no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UIN atvieglājumus, 2023. gadā veidoja UIN atvieglājums par veiktajiem ziedojumiem. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo UIN atvieglājumu, 2023. gadā bija **17,4** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, palielinājušies par 3,1 milj. *euro* jeb **21,9%**. Arī komersantu skaits, kas izvēlas ziedot, ir ievērojami pieaudzis no 849 komersantiem 2020. gadā līdz 1 953 komersantiem 2023. gadā jeb par 2,3 reizēm, salīdzinot ar 2020. gadu.
 40. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot nodokļa atlaidi investīciju veikšanai BO un SEZ, 2023. gadā novērtēti **6,8** milj. *euro* apmērā. Nodokļa atlaide investīciju veikšanai BO un SEZ ir UIN atvieglājums ar pārejas periodu, proti, to piemēro ieguldījumiem, kas veikti līdz 2035. gada 31. decembrim vai paredzamajām algu izmaksām, kas veiktas līdz 2024. gada 31. decembrim. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot šo atvieglājumu, palielinājušies par 6,1% jeb par 0,4 milj. *euro*. Arī komersantu skaits, kas šo atvieglājumu piemērojuši, ir palielinājies no 8 komersantiem 2020. gadā līdz 25 komersantiem 2023. gadā, bet, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, komersantu skaits pieaudzis par 56,3%. Komersantu skaita pieauguma tendence iespējams saistīta ar to, ka Latgales SEZ un Liepājas SEZ paplašināja iespēju palielināt tiešo nodokļu atlaidi ar investīcijām darba algās.
 41. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UIN atvieglājumu, kas atļauj ar nodokli apliekamo bāzi samazināt par 50% no summas, kas saņemta kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai, 2023. gadā novērtēti **4,6** milj. *euro* apmērā. Salīdzinot ar iepriekšējo periodu, tie ir nedaudz samazinājušies par 0,1 milj. *euro* jeb 1,1%. Arī komersantu skaits, kas izmantojuši šo atlaidi, 2023. gadā ir samazinājies līdz 1 233 (2020. gadā – 1 100).
 42. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot UIN atvieglājumu realizētajiem atbalstāmo investīciju projektiem, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim.

2023. gadā novērtēti **5,0 milj. euro** apmērā, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, pieauguši par 4,0 milj. euro jeb 5,2 reizes.
43. Praktiski 2022. gadā beidzās pārejas periods UIN atvieglojumam, kas paredz iespēju segt pirmstaksācijas perioda zaudējumus, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim (ar piecu gadu pārejas periodu). Tas atspoguļojas arī skaitļos, kad 2022. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas, piemērojot šo nodokļa atvieglojumu, pieauga līdz 15,6 milj. euro jeb par **146,0%**, salīdzinot ar 2021. gadu, bet 2023. gadā kritums ir par **99,3%**, salīdzinot ar 2022. gadu.
 44. Kopējie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **transportlīdzekļu nodokļu (transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa (TEN) un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa (UVTN)) atvieglojumus (arī atbrīvojumus), 2023. gadā bija 25,3 milj. euro**, kas ir **19,8%** no visiem TEN un UVTN ieņēmumiem attiecīgajā gadā un **0,06%** no IKP.
 45. 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN un UVTN atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), pieauguši par 0,6 milj. euro jeb par 2,3%, salīdzinot ar 2022. gadu.
 46. Katru gadu vairāk kā 40% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), veido TEN atbrīvojums transportlīdzekļiem, kuri ir īpašumā, turējumā vai valdījumā personām ar invaliditāti. Šī atbrīvojuma piemērošanas rezultātā 2023. gadā valsts negūtie ieņēmumi veidoja **10,9 milj. euro** jeb **43,2%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumus (t.sk. atbrīvojumus), un **78,4%** no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot TEN atbrīvojumus.
 47. Lai arī salīdzinoši nelieli apmērā, tomēr 2023. gadā gandrīz divkārtšojušies valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot TEN atbrīvojumu elektroautomobiļiem, – salīdzinājumā ar 2022. gadu par 78,2%. Arī elektroautomobiļu skaits, kuriem šis atbrīvojums tiek piemērots, 2023. gadā pieaudzis par 65,2%, salīdzinot ar 2022. gadu.
 48. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus, 2023. gadā veidoja 6,3 milj. euro jeb 25,1% no kopējiem UVTN ieņēmumiem. 2022. gadā UVTN atbrīvojumi tika piemēroti 14 813 transportlīdzekļiem.
 49. Vairāk kā pusi no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumu nomai vai tirdzniecībai paredzētiem transportlīdzekļiem, – 2023. gadā 3,5 milj. euro apmērā jeb 55,3% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus.
 50. Otru lielāko daļu no valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus, veido valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumu lauksaimnieku transportlīdzekļiem, – 2023. gadā 1,8 milj. euro jeb 28,3% no kopējiem valsts negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot UVTN atbrīvojumus.
 51. Kopējie pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas radušies piemērojot **nekustāmā īpašuma nodokļa (NĪN) atvieglojumus, 2023. gadā bija 17,7 milj. euro, kas ir 0,05% no IKP** un **7,5%** no NĪN ieņēmumiem. 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu kopējie pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas radušies piemērojot NĪN atvieglojumus, samazinājušies par 2,7% jeb 0,5 milj. euro.
 52. Tā kā pašvaldībām ir piešķirtas plašas tiesības dažādu NĪN atvieglojumu noteikšanā, 2023. gadā **79,1%** no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem veido pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie nodokļu atvieglojumi (14,0 milj. euro). 2023. gadā, salīdzinājumā ar 2022. gadu, negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot pašvaldību

saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus, samazinājušies par 0,5 milj. *euro* jeb par 3,1%.

53. Pie tam 2023. gadā apmēram pusi jeb 50,3% no kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus, veido *Rīgas domes* piešķirtie NĪN atvieglojumi (8,9 milj. *euro*). 2023. gadā negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot Rīgas domes piešķirtos NĪN atvieglojumus, ir samazinājušies par 7,6%, salīdzinot ar 2022. gadu. No kopējiem negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot Rīgas domes piešķirtos NĪN atvieglojumus, būtiskākie ir atvieglojumi ģimenēm ar bērniem un aizbildņu ģimenēm (2,8 milj. *euro*), atvieglojumi par ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, un par ēkām, kas atrodas valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā (2,1 milj. *euro*), kā arī dažādi atvieglojumi personām ar invaliditāti un pensionāriem (1,4 milj. *euro*).
54. Otri lielākie negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktos NĪN atvieglojumus, ir *Jūrmalas domes* piešķirtie atvieglojumi (2023. gadā – 3,9 milj. *euro*). Galvenokārt tie ir NĪN atvieglojumi par zemes īpašumiem vai tā daļām, ja fiziska persona deklarējusi pamata dzīvesvietu Jūrmalas administratīvajā teritorijā līdz pirmstaksācijas gada 31. decembrim (2023. gadā – 3,4 milj. *euro*).
55. Trešie lielākie pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra ir atvieglojumi, kas piešķirti *Rēzeknē un tās novadā, Rīgā, Liepājā, Ventspilī un Latgalē esošajām SEZ un BO* (2023. gadā – 1,9 milj. *euro*). 2023. gadā lielākie NĪN atvieglojumi piešķirti Rīgas Brīvostas teritorijā un Liepājas SEZ teritorijā. Jāatzīmē, ka no 2021. gada NĪN atvieglojumus sākuši piemērot Latgales SEZ iekļautie Krāslavas un Līvānu novadi. 2023. gadā piešķirtais NĪN atvieglojumu apmērs straujāk pieaudzis tieši Latgales SEZ iekļautajās teritorijās, bet Rīgā un Liepājā piešķirto atvieglojumu apmēri ir samazinājušies.
56. Savukārt pašvaldību negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" noteiktos NĪN atvieglojumus, 2023. gadā veidoja vien 3,7 milj. *euro* jeb 20,9% no kopējiem pašvaldību negūtajiem ieņēmumiem, kas rodas piemērojot NĪN atvieglojumus.
57. Valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot **elektroenerģijas nodokļa (EN) atbrīvojumus, 2023. gadā bija 2,4 milj. *euro* jeb 0,006% no IKP un 49,6% no faktiskajiem EN ieņēmumiem.**
58. 2023. gadā līdzīgi kā iepriekšējos gados lielākie valsts negūtie ieņēmumi, kas rodas piemērojot EN atvieglojumus, ir par piemērotajiem atvieglojumiem elektroenerģijai, kas piegādāta mājāsaimniecībām (63,0%), un elektroenerģijai, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei (16,8%).
59. Latvijā ir spēkā divi izložu un azartspēļu nodokļa atbrīvojumi. Taču 2023. gadā tāpat kā 2022. gadā no izložu nodevas samaksas 35 *euro* apmērā tika atbrīvots viens vietēja mēroga vienreizējas izlozes organizētājs (kas ir sabiedriskā organizācija). 2021. gadā šāds atbrīvojums netika izmantots.

30.12.2024.
 Finanšu ministrijas
 Nodokļu analīzes departaments
 I. Kodoliņa-Miglāne 29 458 068
Ieva.Kodolina-Miglane@fm.gov.lv
 B. Zvirbule 29 337 052
Baiba.Zvirbule@fm.gov.lv
 M. Jaunzeme 27 333 865
Madara.Jaunzeme@fm.gov.lv
 L. Gudēvica-Liepiņa 28 346 190
Liga.Gudevica-Liepina@fm.gov.lv